A 5269.

TARTU ÜLIKOOL 1632 UNIVERSITAS TARTUENSIS

MILLI MALLIKAS

KIRJU RIDA

WARRAKU KIRJASTUS

1920

Kirju rida

Milli Mallikas

Kirju rida

5701

Bibliotheca universitatis Dorpatensis

Tallinnas, 1920
Kirjastusaktsiaselts „Warrak“

2
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
64401

A 3269.
I 15562578

G. Kalla trükk, Tallinnas.

Warras

Bibliotheca universitatis Dorpatensis

Auguſt Wäriheinal oli kindel otſus oma ajalikku olemiſt lõpetada. See otſus oli loomulik ja iſeeneſeſt mõistetaw, et iga wastuwaidlus muutus tarbetuks, haawawaks. Seiſukohti oli ammu wõetud: nii ammu, et Wäriheingi ei mäletanud, miks ta peab ſurema. Aga ſurema pidi, ſelle kohta ei olnud kahtlemiſt.

Erakordiſt ja põrutawat ei olnud Wäriheina elus juhtunud. Ei kataſtroofi, ei kokkulangemiſt. Elukirg oli wäikestes päewamuredes eneſeſt ja tähelpanuta maha tilkunud, ühel päewal oli inimene ſiſutu ja õõnes. Püſis keſt, millel ei ſiſu. Mis mõte inimeſel elada tühja tupena?

Oli kauge minewik: olla wõi mitte olla? Puudus ainult hüpe õlematuſſe ja ſee rippus ajaſt. Wäriheinal tarwis teha mõni lahkumiſe eelne korraldus. Inimene ei wõi lahkuda eluſt pikema jututa, ſõna wõtmata „hääletamiſe motiiwide“ kohta — nagu puuduks üleüldſe olukord „ülemineku wormeliks“. Mälestusmärk pidi järele jääma, mingi dokument ajalikuſt talitamiſeſt.

Wärihein tundis eneſes kirjanikku. Saladus, milleni ei ulatanud keegi peale Wäriheina. See fakt nõudis enne jumalaga jättu tõenduſt. Nii rippus Wäriheina tulewane lootusrikas korjus kirjutamata raamatuga elu küljes. Muidugi tundus weidrana ja waſtoluliſena, peaülesannet maapealſe aſja päraſt edaſi lükata. Kuid igal ſurijal on inimeſewääriline õigus „wiimſeks ſoowiks“, mille täitmine püha. Ja Wärihein oli küllalt aumees ühe ſurija wiimaſt ſoowi täitma, ſilmas pidades, et tulewane „kadunu“ talle iſiklikult nii lähedal ſeiſis.

Nii kõndis siis August Wärihein oma elutee wiimsel käänakul, elas selleſt kirjutatawaſt raamatuſt ja wiiwituſt nõudwaſt surma mõtteſt. Need asjad tõid ta elule wähe ärewuſt, isegi mõtte. Ta töötas harilikult ööſel, korralikult ja täpipealſelt riides, triikpeſus, juukſed ſiledaks kammitud, nagu kantſeleikirjutajal. Toa mööbel oli asjalik ja igapäiwne. Seal tardus elu prooſa wõltſimata kujul. Asjalik ja igapäiwne oli ka Wärihein ise omade kohuste täitmiſel iſeeneſe wastu. Natuke romantikat neiſse wahekordadeſſe tõi ainult kaks põlewat küünalt kirjutuslaual: ſee oli walgus pooltoonides, mis aimata laskis eelſeiswat „ülemineku ſilmapilku".

Päewal oli Wärihein unine ja pahur. Päiwſes walguſes tundub inimene liig tõſioluliſena. Elu, mida Wärihein eitas, tikkus lähemale kui tarwis. Wõis tülitatud ſaada eluſaiſt inimeſteſt. Mis asja oli tal nende idiootliſe elamiſe kirega!?

Ühel hulguwal ööl, kus korſtnad huugaſid ja torm akna taga kastanjaid raputas, jõudis Wärihein oma raamatu lõpupunktini. Ta pani ſelle punkti kerge asjaliku ſulewajutuſega, kui õigekirjutuſe paratamatuſe. Oldi jõutud eeljaama ja kondukтor korjas reiſijailt piletid. Tarwilik wormitäitmine. Reiſijal aga rahulduſe tunne: pääſeb igawaſt raudteeſõiduſt eesmärgile.

Wärihein lõi omad ſiniſed ſilmad toa mädalaſſe lakke. Ei, tõepooleſt, tal ei olnud ainuſtki mõtet peas. Nii oli hea. Siis kustutas küünlad ja puges sängi — riide wabana, nagu nõudſid korraliku inimeſe kodanliſed magamiſe kombed. Ka wiimſele teekonnale minnes peab inimene enne puhkama. Ei mingiſuguſt ſaatuslikku liigutuſt, ei mingiſuguſt paatoſt, weel wähem tehtud teatraalſet „külma werd". Igapäiwſelt ja inimlikult, nagu oleks ees harilikuim äritalitus.

* *

Wärihein ärkas kell kümme hommiku. Ta oli suurepäraliſelt maganud, tundis eneſe julgena, wärskena, isegi waimukana.

Tõusis woodist, astus aknale. Torm oli waibunud. Sompus sügis-ilm haigutas igawalt ja uniselt wastu. Silmapiirid seisid udus. Korstnaist tõusid määrdunud suitsutombud otsejoones kumerale, omi kõrgeid kudrus-kaelu laisalt longu lastes. Keegi sõitis raudtelgedega wankril raskelt ja kolisedes aukliisel kiwiteel. Üle aia, nii wäikse ja korralageda, paistis naabri hoowi nurk. Luukereline witskorwi põhjal laulis kukk kähisewa joomari häälega. Wana ja sõge oli see kukk, tõbine halwadest elukommetest. Korwi ümber talitasid noored wilkad kanad, rehitsedes heiteid ja pühkmeid.

Wärihein wajus aeglaselt pükstesse, pesi näo lõhnawa seebiga, kammis juukseid, laele aetud joone puhtust ja sirgust rõhutades, rüüpas köögis klaasi leiget sigurikohwi — hommikuti ei olnud isu, — ja astus siis walmina, terwena ja ümargusena oma kirjutuslaua ette.

Laual oli lõpetatud käsikiri. Wärihein waatles seda käsikirja eemalt, käed selja peal, ei puutunud temasse. Mis oli ta seal kirjutanud? Ei osanud sellele anda kindlat nime. Selles raamatus oli ta ise sees, nii nagu teda ei teatud ega tuntud. Ajawaim oli algupärase murrangu teinud isiku priismas. Wäriheina hingest oli langenud sellele priismale kiir, oli sündinud imelik ootamatu üllataw wärwide spektrum. Sellepärast oligi raamatu pealkirjaks — „Wikerkaar".

Järsku, ei millestki motiweeritud, tõusis Wäriheinas soow oma nägu näha, seda nägu, mis ta wiimasel ajal kandis. Ta astus peegli ette ja waatles „Wikerkaare" autorit. Ei olnud wäga wiga. Pikergune terawate joontega nägu, õige kitsa nina ja natuke laia suuga, kitsad sinakad huuled pinguli kokku surutud. Pealage katsid helekollased harwad udemed. Karwaste peaaegu walgete kulmude alt sügawates kondistes koobastes wahtisid wastu kaks terast sinist natuke unistawat silma. Juuste heledas wärwis suikles wähe tedretäheline nägu tõmmuna ja päewituna. Midagi iseäralikku ei paistnud silma selles näos. Keskmine korralik puhas nägu. See rahuldas Wäriheina täiesti. Ainult silmad äratasid kahtlust: nad olid sinised ja selged, isegi eluröömsad ja naeratawad

Need sinised ja helged silmad waatasid elurõõmsa naeratusega olematusse!?

Märihein toppis eneše palitusse, wõttis käsikirja kaenla ja läks kirjastajat otsima.

*

Kirjastaja leidmine ei olnud raske: raamatuturul nõuti kaupa. Üks talitus oli kaelast, „Wikerkaare" ilmumine ei rippunud enam autorist. Märihein oli oma töö teinud, Märihein wõis minna...

Ja Märihein läkski — tänawal, käed sügawale palitu taskuisse surutud. Auto tuututas selja taga, Märihein hüppas kähku kõnniteele. Surra tuli muidugi, aga auto alla jääda ei tahtnud Märihein siiski. Nende jämedate mõttetute gummirehwide all konnana laiaks litsutud saada!? — ei, see hüpe kõnniteele ei olnud tawalik eluinstinkt, seda dikteeris lihtsalt hea maitse ja ilutunne! Inimene oli elanud üksildast elu, selle elu kõige tõsisemal silmapilgul saada awalikuks sensatsiooni-numbriks ajalehe reportööri käes, — ei, Märihein oli alati kõmu wastu. Pealegi ei olnud „Wikerkaar" weel ilmunud, autorile pidi wõimalus jääma ise oma raamatut lugeda.

Kõrge sale naine sulega peakattes ja pruunis ülijakis sirutas Märiheinale käe teretamiseks.

— Härra Märihein!

Naisel oli hele hõbedane hääl. Ta naerus sillerdasid kuljuseid.

— Ei ole teid ammu näinud! Arwasin, olete surnud.

— Surnud? — üllatus Märihein. — Mispärast surnud?

— Niisama. Muidugi teen nalja.

— Niisuguste asjadega ei tehta nalja! — laususs Märihein tõsiselt ja pikkamisi. — Surm on wäga tõsine asi.

— Ikka haawatud!

Naine peatas.

— Kas läheme kohwimajasse wõi... koju?

Nad läksid kohwimajasse.

Wärihein tellis. Naine jõi ja oli jutukas. Sõnad aiwa weeresid üle täidlaste punaste huulte. Wärihein ei kuulanud, mis seltsiline ütles, nägi ainult, kuidas huuled liikusid ja rida walgeid hambaid sätendas. Siis nägi ta naise silmi. Need olid suured hallid, klaasise läikega. Lõua paene oli soe ja pehme.

„Milleks see kõik?" — mõtles Wärihein ja rüüpas kohwi.

— Olete kahwatu ja lõppenud, — tähendas naine ja naeris. Ta wõis kõige kurwemaid asju jutustada, aga hambaid näitas ta ikka.

Siis ütles weel:

— Mul jälle uus austaja.

— On ta pea hoopis paljas wõi hakkab alles minema?

— ??

— Mäletan, olete neis asjus ikka konserwide poole hoidnud.

— Wallatu! — hüüdis naine ja lõi raske walge kämblaga wastu Wärihein musta küünarnukki. — Hoopis paljas! Mis tähendawad siin karwad, kui tal karjamõis on!

— Ega siis küll ei tähenda, wabandage!

— Üleeila sõitsime linnast wälja. Kuu paistis, ma narrisin teda.

— On ta huwitaw?

— Läbi elumees. Wõiksite talt mõndagi õppida!

— Tänan.

Nad jõid, pilkasid üksteist ja jõid jälle. Wärihein tundis seda tüdrukut ammu. See oli naine, kes paljastas enese hea meelega: sügawa rinnalõike ja intiimide anekdootidega. Meelega wälja seatud eksponaadid ärataisid Wärihein tülgastust.

Kui nad wälja astusid, wõttis tüdruk mehe käsiwarre ja ütles:

— Elu on ometi ilus, herra Wärihein, eks?

— Wõib olla.

— Aga nüüd saadate mu koju.

— Olen selle karistuse teeninud?

Bibliotheca Universitatis Dorpatensis

Wastuseks surus naine mehe küünarnuki wastu oma kumerat rinda.

Wärihein waikis.

Oliõ kõrwalisse tänawasse pöörunud. Oli pime. Tänawa teisel äärel tukkus üksiku laterna raswane tuli. Neiu weeretas endamisi lõbusat opereti-wiit, wallatas ja rippus raskelt Wäriheina käe otsas. „Missugust raskusi peab inimene siin ilmas kandma!" — imestas see. Ei olnud midagi teha, tänane õhtu oli ette määratud. August Wärihein saadab Minna Kullerkupu koju. Minna Kullerkupp ütleb: „Eks tulge ka natuke üles, saate sooja." August Wärihein ja Minna Kullerkupp lähewad natuke üles. Esiteks istuwad teine teisel pool lauda ja midagi põleb nende wahel. Wõib olla on see wäiklane hämu, mis suitseb nende wahel, palju ennem on see ainult kupliga lamp ja tarwitab petrooleumi. Natuke hiljem — ei tea kuidas, istuwad nad sohwal ja teewad nalja. Mis mõte on August Wäriheinal hullata? Aga mis peab ta tegema, kui „Wikerkaar" ei ole weel ilmunud? Naisega hullata on rumal ja mõttetu. Kuid weel rumalam ja mõttetum on istuda naisega sohwal hullamata. Tüdruku kambris ära surra — see ei lähe ka. Niisuguse sensatsiooniga ei saa ükski tõsine mees hakkama.

— Milleşt mõtlete? — küsib neiu.

— Suureşt armastuseşt. Et elu on tõesti wäga ilus.

— Teie ja — suur armastus!

Neiu naerab südameşt, pisarad silmis ja kisub Wäriheina kaardu.

Wärihein wabastab järsu liigutusega käe ja teretab üle tänawa minewat neidu. See neiu on wäike ja sale, kerge paenduwa kõnnakuga. Wäriheina tuju on halb.

— Häbenesite mind? — küsib Minna Kullerkupp kihwtiselt.

— Ainult iseennast.

— See oligi teie — „suur armastus"?

Wärihein waikib.

Oldi kohal.

— Tulete üles? Saate wähe sooja.

— Ei, tänan.

Neiu muigab.

— Teie „suur armastus" on juba pesas. Suurkaupmees Berkmann ei ela siit kaugel!

Uks langeb kinni. Wärihein seisab pilgu liikumata, siis pöörab järsku ümber ja sammub öösse. Ta silme ees on pilt: noor wäike tüdruk, kahe pika patsiga, istub ta süles. Kuu on kallanud kahwatu kuma üle magawa pargi. Neitsi silmad on kinni, huultel joobumise naeratus. Ja Wärihein suudleb neid imelikka naeratusi, ärdalt ja tasa. See oli ainus kord — hiljem ei kutsunud ta tüdrukut enam. Teadis, nii ilus ei ole see enam kunagi.

Ja seda teab Wärihein ka, et kõik, mis üleüldse weel wõib tulla, kunagi ei ole enam nii ilus kui see, mis olnud. On ainult kordamine, minewiku leige üleskoendus.

*

Juba paar kuud on Wärihein elus edasi wirelenud, et „Wikerkaare" ilmumist ära oodata. Nüüd on see silmapilk käes. „Wikerkaar" ehib raamatukaupluste aknaid. Toimetustesse on saadetud eksemplaarid „lahkeks arwustamiseks". Wäike wirnake „Wikerkaart" ehib ka Wärihein kirjutuslauda. Ta mõtles raamatut saata lähematele sõpradele, kuid loobus hiljem sellest. Miks see sentimentalism! Ainult ühe eksemplaari saatis ta — wäiksele kergejalgsele neiule, kelle naeratusi oli kord suudelnud pargis kuuwalgel.

Ei wõidud nuriseda, Wärihein raamatut osteti ja loeti. Aegajalt ilmusid arwustused lehtedes ja ajakirjades. Oli lühikesi ja pikki arwustusi. Ühed kiitsid, teised laitsid. Wärihein luges neid arwustusi, aga targemaks ei saanud. Ühed arwustajad ei saanud üleüldse aru, mis Wärihein oli tahtnud ütelda, teised said küll aru, kuid wõõriti ja kiitsid, mida Wärihein teades ta raamatus üleüldse ei olnudki. Kolmandad ei wiitsinud raamatut läbigi lugeda, need pidasid Wärihein raama-

tut „keskmiseks tööks", milles niihästi wooruši kui wigu. Wäriheina see kõik ei wihastanud: mis maksid need maised arwamised!?

Üks wäike sündmus liigutas Wäriheina. Oli juba warajane kewad, kui ta mere randa jalutama läks. Pingil istus noor tüdruk kahe heleda patsiga ja luges Wäriheina raamatut. Siis lõi silmad üles ja waatas unistades merele, sõrm „Wikerkaare" wahel. Wärihein leidis, et on wäga ilus olla noor tüdruk, istuda mere rannal, waadata unistades kaugeid silmapiire ja hoida seejuures sõrme „Wikerkaare" wahel.

See tuttaw tähelepanu, mis uuele kirjanikule ja tema esikteosele harilikult osaks saab, köitis Wäriheina ja ta ei rutanud oma „wiimse sammuga". Sellega ei ole ju häda, inimese elu ei lõpe päewa pealt, nagu maksu-tähtaeg wõi üürileping. Wärihein oli ometi oma enese elu peremees!

Kui aga „Wikerkaar" raamatu-äride waateakendel pleekima lõi, uued tooted ta ära warjasid, ajalehed waikisid ja kõik jälle äripäiwset rada läks, tardus Wärihein tagasi ükskõiksusse. Iseäranis raskesti tabas kirjanikku üks sündmus.

Wärihein läks kord mere randa kõndima. Pingil istus noor tüdruk kahe heleda patsiga. Ta waatas unistades merele, sõrm raamatu wahel. Aga raamat ei olnud enam „Wikerkaar".

Wäriheinal sai korraga selgeks, et tal enam midagi ei ole teha siin ilmas. Ta istus neitsi kõrwale, pingi teisele otsale, ta pilk tardus kaugele olematusse. „Kui see tüdruk teaks, et täna siin wiimast korda istun," — ohkas Wärihein ja kohendas kaelasidet. Oli siiski natuke kahju ja kurb. Et üks peab elust lahkuma ja teine jääb siia ilma ja on kord tingimata õnnetu. Aga Wärihein ei saa sinna midagi parata!

Wärihein tõusis pingilt. Mööda minnes tabas ta tüdruku pilku. Olid suured hallid, igatsewad silmad. „Tingimata saab ta õnnetuks", — otsustas Wärihein: „niisuguste silmadega ei tohi elu peale waadata." Wärihein sammus kui inimene, kellel kindel eesmärk

Kõnniteel tuli Wärihheinale tuttaw proua wastu. Noor ilus eluröömus naine. Wärihheina nähes naeratas ta lahkelt. Wärihhein kergitas kübarat ja mõtles: Kui ma oleksin selle naise mees? Aga siis raputas ta pead. Ei, parem oli siiski olla August Wärihhein, minna koju ja surra segamata. Elu meelitas ainult ja kiusas, kuid ei annud midagi. Seda teadis Wärihhein juba ammu, ammu...

Suurkaupmees Berkmanni korteri lähedal tuli talle wäike, kerge kõnnakuga neiu wastu, kellele ta oli saatnud eksemplaari „Wikerkaart" — mälestuseks suudeldud naeratuste eest. Wäike neiu jäi seisma, wõttis Wärihheina käe, pigistas seda jahedate kitsaste sõrmedega ja ütles: „Tere, härra Wärihhein, tänan teid südamest!" Tüdruk naeris. Siis läks, wallatult käega wibutades, edasi. Wärihhein waatas talle järele. Kuidas ta nüüd ütles: tere, härra Wärihhein, tänan teid südamest... Harilik wiisakus, muidugi. Aga siiski ilus selleşt tüdrukust. Et wõttis naeratades Wärihheina käe oma jahedate kitsaste sõrmede wahele, laskis siis lahti ja läks. Kui armas oli niisugune sõbralik, wiisakas möödaminek! Iseäranis kui mäletada, et oli seesama tüdruk, kelle naeratusi oli Wärihhein kord suudelnud kuuwalgel pargis. Ja, elu kõrbes on mõni rohtsaar, kus kaamel wõib janu kustutada! Aga kaamel ei tahtnud Wärihhein siiski olla. Ei, mitte kunagi enam.

Oli widewik, kui Wärihhein koju jõudis. Ta süütas laual kaks küünalt põlema ja istus toolile. Tundis roidumust kontides, jäi pilguks liikumata paigale. Siis awas laeka ja wõttis rewolwri. Oli wäike nägus jahe riist. Päris meeldiw katsuda, mitte suuaui õudne. „Jahe ja erapooletu, kui süütu neitsi," — naeratas Wärihhein. „Keegi ei ole temas weel häwitamise kirgi äratanud." Wärihhein oli waremgi seda rewolwrit waadelnud kui näqusat mängukanni. Ja seda näqusat mängukanni waadeldes oli ta, ei tea miks, ikka mõelnud wäikse kerge kõnnakuga neiu peale. Talle tulid siis ikka meelde kaks pikka patsi ja imelikult naeratawad huuled kuu-

walgel. Täna lähenes Märihein rewolwrile teisiti, täna oli kätte jõudnud „wiimne samm".

Märihein lõi pilgu üle toa. Kõik asjad olid korras ja kohal. Laual wirn „Wikerkaari". Seal woodi, siis riietekapp, ukse kõrwal nurgas pesunõud. Riiulil paistsid tihedad raamatute read. Aken oli kui tumehall auk lõpmatusse. Kõik oli igapäiwne ja harilik. Ümbruse ükskõiksus hakkas Märiheina äritama. Siis nägi ta rewolwrit enese käes.

„Ei tea, mis teeb praegu wäike kerge kõnnakuga neiu?" — mõtles Märihein. „Kas ta on kaupmees Berkmanni pool või ei ole?" Alguses tahtis Märihein, et ta oleks seal ja ta tundis, kuis käsi tugewamini rauda pigistas. „Wõiks täna õhtu siiski minemata jätta," — mõtles ta hiljem. Sest kui keegi nii ilusasti ja armsasti ütleb: tere, härra Märihein, tänan teid südamest, — siis on see kaunis. siis on see kaunis päew surra, ja mis sellel tüdrukul siis häda on tikkuda just täna Berkmanni poole? Ta on seal ju küllalt olnud, ja homme ning ülehomme wõib ta jälle minna. August Märihein on weel üürike aeg olemas, wõib olla, mõned minutid — kas siis Berkmann tõesti ei wõiks natuke oodata ja selle asemel kokku wõtta oma äriraamatuid!?

Märihein pigistab silmad kinni. Imelik roidumus ronib kontidesse, halwab tahtejõu. „Olen wäga wäsinud," arwab Märihein. Siis leiab eneses kogemata soowi. Kui see wäike neiu tuleks täna siia. See oleks ilus ja armas. Märihein istuks laua ees, rewolwer käes ja kaks küünalt põlewad. Selja taga seisaks wäike neiu. Ta paneks omad kitsad jahedad sõrmed Märiheina kulmudele ja ütleks: „Tere, härra Märihein, tänan teid südamest." „Miks mind tänate, wäike neiu?" „Et mind armastate." „Ei, wäike neiu, ma ei armasta teid mitte." „Ei armasta? Aga teie käes on rewolwer?" Märihein naeratab. „Rewolwer ei ole armastus." Wäike neiu on pettunud. „Teie ju suudlesite mind kuuwalgel pargis, mäletate?" Märihein ainult naeratab. „Nii ta wist oli, tegte ise paremini." „Aga

miks ſuudleſite mind?" „See oli ilus." „Kas armastus ei ole ilus?" „Ei," wastab Märihein: „ilus on ainult ta tärkamine." „Kas ſellepärast ſurete, härra Märihein?" „Natuke ka." „Härra Märihein, on teil kahju?" Märihein waikib, mõtleb, ſiis ütleb: „Arge minge täna Berkmanni poole, ſiis mul on natuke kahju." Wäike neiu waikib, ſeſt ta mõtleb. „Härra Märihein, ma armastan teid." „Meie wahel on warras." Siis kõlab pauk ja kõik on otſas. „Miks ma teda ei wõtnud?" — käib kui hiline mõtteſäde läbi Märiheina ajude.

Märihein awab ſilmad. Nii oleks ſee kena. Kuid pilku toas ringi lastes tekib hinges nukrus. Kaske on ükſi ſurra. See käib üle jõu. „Warras!" — ſähwatab ta ajudeſt läbi, kuidas oli ta wäikſele neiule öelnud: meie wahel on warras... Warras? Märihein tuletab midagi meelde. Kuſt ta on ſaanud ſelle ſõna? Ja, ja — ſee oli kuhjalawa warras heinamaal...

Märihein oli tookord weel nooruke, piimahabe. Oli tüdrukuga kahekeſi jäänud ööſeks heinamaale. Wara hommiku algas niit ja nad ei wiitſinud minna koju, mis mitu wersta eemal. Sõid õhtuſt kuhjalawal. Tüdruk ſidus leiwakotti ja ütles: „On aeg minna puhkama."

Poiſs läks heinu kuhjalawale kandma ja mõtles wärinaga: „tänaſe öö magan ka kaenlas."

Lawale heina ſületäit tuues märkas poiſs, et wäikeſe kuhjalawa keskel oli warras. Ta kangutas warraſt, ſee oli kõwasti maas, ei annud järgi. Siis nägi, et tüdruk heina järele minnes tagaſi waatas ja nägi, kuidas poiſs kangutab warraſt. Tüdruk naeratas ja läks edaſi. Poiſil hakkas paha, mis halwas ta tahtmiſe. Tüdruku naeratuſes oli olnud arusaamine, poiſi iha oli ſaanud awalikuks, poiſil hakkas eneſeſt häbi. Tüdruk teadis nüüd, et poiſs teda tahab. Kui ſee warras kergesti, iſeeneſeſt ära tuleks! Aga ta oli kindlasti maas, nõudis kogu jõuwingutuſt — kes ta ſiiski wälja kangutas, ſelle ihad pidid olema ſuured. Nagu ei ſaaks ta tüdrukuta enam läbi!

Kui poiss uue sületäiega tuli, ütles tüdruk, kawalalt naeratades: „Katsusin warrast wälja tõmmata, aga üksi ei jõua."

„Tõmbame kahekesi!" — tahtis poiss hüüda, aga mingi uhkuse tunne keelas seda. Ta waikis ja keeras selja. Ka tüdruk ei lausunud sõna, ta oli tusane, et rohkem pakkunud, kui wastu wõeti. Kumbki tegi enesele aseme, üks ühele, teine teisele kuhjalawa serwale. Kui nad magama heitsid, oli warras nende wahel. Poisil ei tulnud und. Ta oli wihane iseenese, tüdruku ja selle warda peale, mis kerkis üles ja poolitas kogu maailma: taewa ja tähtise öö.

Wärihein kargas järsku üles. Nüüd oli tal wõti käes. Nüüd oli ta kui raamat enese ees lahti. See, mis kord heinamaal, oli kordunud kogu ta elu. Warras ei olnud teda jätnud. Ikka oli mingi warras, mis teda lahutas ihadustest ja unistustest. Sügawale Wärihein südamesse ulatas see warras ja ikka tabas ta uhkuse tunnet pilkaw naeratus, kui oli hakanud kangutama. Nagu ei wõiks ta ka üksi, siin pool warrast, olla õnnelik ja rahulik. Nagu ei oleks temas eneses kõik mis tarwis.

Wärihein süda läks täis.

Mis sünnib siis praegu? Ta on üksi kodus. On öö ja rewolwer seisab laual. See on tema rewolwer, see on tema elu, see on tema tuba. Uur on ette makstud, kõik mõlad on aumehelikult tasutud. Mis takistab teda weel? Keda ta häbeneb?

Wärihein istub tagasi toolile, wiskab käed kuklasse, wahib lakke ja mõtleb. Ei, midagi on tema ja rewolwri wahel, midagi, mille lahtikangutamine alandab ja haawab.

Ja siis kordub jälle endine pilt, teisendatud tegelasega. Wärihein istub lauа ees, rewolwer käes ja kaks külmalt mõlewad. Wäriheina selja taga seisab Surm. Ta paneb oma pikad kondised sõrmed Wäriheina kulmudele ja ütleb: „Tere, härra Wärihein, tänan teid südamest." „Miks mind tänate, kodanik Surm?" „Selle pärast, et mind ihkate." „Ei, kodanik Surm, ma ei

ihka teid." „Ei ihka? Aga teie käes on ju rewolwer?" Wärihein naeratab. „Rewolwer ei ole surm." Surm on pettunud. „Aga meie oleme selles kambris juba kaua istsenud, mäletate?" Wärihein ainult naeratab. „Seda wist küll, teate ise paremini." „Aga miks teie minust unistasite?" „See on ilus." „Kas surra ei ole ilus?" „Ei," — wastab Wärihein: „ilus on ainult mõte temast." „Kas sellepärast elategi, härra Wärihein?" „Natuke ka." „Härra Wärihein, on teil kahju elama jääda?" Wärihein waikib, mõtleb, ja ütleb: „Arge minge täna wäikse neiu juurde, siis mul on natuke kahju." Surm waikib kui haud, seist ta mõtleb. „Nüüd armastan teid tõesti, härra Wärihein." Wärihein naeratab andeksandwalt. „Meie wahel on warras." Wärihein awab silmad. Ta on rewolwri raua kulmule surunud, tundes selles Surma kondise käe külmust. „Miks ma ei lasknud?" — sähwatab hiline mõte läbi Wäriheina ajude.

Wäriheinal on selge: ta jääb elama! Tal on häbi wägiwaldsest ihatud surmast. Kuuliga, mis ta enesele ajudesse kihutaks, kutsuks ta kogu linna pealt waatama, kui suur oli ta hirmu surma järele, kui jõuetu oli ta elamiseks. Seda ei tohi olla, et teised teaksid ta unistusi ja ihki. Wäriheina pilk langeb nurka. Seal tantsiwad warjud kaheist küünla tulest. Keegi kui istuks seal ja hirwitaks, nähes Wäriheina kangutawat warrast elu ja surma wahel. „Kui see rewolwer ise lahti läheks," — mõtleb Wärihein. Aga meelega ta ei saa. Kangekaelne eneses wäärtuse tunne ei tee seda wiimast liigutust, mille hirmus tõsidus ulatab koomikani. Wärihein naerab kõwa häälega. Just koomikani, lihtsa kommetini. See on seesama naeruwäärsuse tunne, milles ta naisigi oli maha jätnud, just wiimsel piiril, kui kõik rippus ainult juuksekarwast, ainult wäike wardake tuli weel waarutada.

Wärihein wõttis rewolwri ja mähkis ta järelmõtlikult siidipaberi sisse. „Tubli enesekaitse riist," arwas ta ja hakkas wilistama. Siis kadus rewolwer laekasse.

Wärihein sammus, käed pükste taskutes, üheſt seinaſt teiſe ja wilistas „Nukukeſeſt".

„Kui elul ei ole mõtet, siis elame mõtteta," — naeratas Wärihein omade siniste silmadega. Ta märkas, et temas iſegi uudishimu tärkas selle uue teadlikult mõtetu elu wastu.

Väitleja

Istusime peale etendust seltsimaja einelauas ja lühendasime kuttawal wiisil öösd. Mu seltsilised olid tuntud awalikud tegelased. Üks noor anderikas ajakirjanik, kelleſt toimetuſes kui ka seltskonnas wäga lugu peeti. Teine elatanud loorberite.e allunud näitleja, kellele pea teenitud juubel lähenes. Olin selles triios ainuke tundmata suurus, lootes jumala abiga selleks ka tulewikus jääda. Kuid wahuweini klaasi juures olime kõik kõm tuntawalt inimlikuks saanud ja meie ei tunnistanud enam mingisuguseid seisuse waheſid.

Kõnelesime päewasündmusteſt, targutasime elu üle kihiſewate peadega, pekſime keelt ning hakkasime lõpuks lahendama „inimese ja kunſtniku probleemi". Waidlesid ajakirjanik ja näitleja, mina waikisin, kuulasin pealt ja tühjendasin klaasi, arwamisel olles, et wäikſemad inimesed eneſele mitte alati selle halwema osa ei ole walinud. Mu süda suriſes wahuweiniſt, ihu tundus lõpmata kergena ja astraalſena, kõigega peri, ning ma ei olnud sugugi õnnetu, et laua-naabrite targa jutu sekka e ümöistnud liſada muud kui mingisuguſe ebamääraſe ja nigera naeratuſe. Ei mäleta enam, kuidas see waieſus tekkis ja milles seisid poolte wäidete peensused, aga mulle näis, et ajakirjanik „inimeſe" ja „kunſtniku" sidet eitas, kuna näitleja töendada püüdis, et „kunſtnik" mitte „inimeſeſt" wäljas ei seisa. Kunſtniku ande wäljendamine rippuwat ta inimlikuiſt loomujooniſt ära. „Kui keegi näitleja on, siis mitte ainult näitelawal waid ka eraelus." Nii töendas teaatri-inimene ja lõi ajakirjanikuga klaasid kokku. „Wähemalt wõin seda eneſeſt tunnistada."

„Faktid?“ — uriſes ajakirjanik ja pani paberoſſi põlema. Meie näitlejaga ei ſuitſetanud.

„Kui ſoowite, wõin eſitada paar näidet omaſt elust,“ — jõnas wana näitleja mõtlikult, ſuitſupilwi ſilmitſedes, mis pilguks ajakirjaniku kitſa ja kõhelaſe näo kõigi näpitsprillidega warjaſid. „Wõib olla leiate ſelleſt iſegi natuke tooresainet oma järjekorraliſele westele. Aga ma jutustan ainult ſelle tingimiſega, et tänaſe joogiarwe makſate, mul ei ole, nagu öeldakſe, „peent raha...“

„Nõus!“ — hüüdis ajakirjanik ſuuremeelſelt ja kohendas omi näpitſaid ninal, misſugune orgaan mitte juſt tehniliſi eeldusi ei pakkunud klaaſide kandmiſeks. Ajakirjaniku nina oli keskelt nõgus ja lame, alt aga lai ja lihaw, arwataw põhjus, miks ajakirjaniku wested alati kompoſitſiooni pooleſt ſoowida jätſid ja nad ſentimentaalſeſt lüürikaſt kunagi ei wabanenud. Selle nina üle oli näitleja, kelle haiſtmiſe-orgaani konſtruktſiooni oli natuke Caeſari ſiſſe libiſenud, — ajakirjaniku nina üle oli näitleja õhtu jookſul juba paar korda nalja heitnud. „Niiſuguſe ninaga on raske peatoimetajaks ſaada, aga kui te näitelawale tahate, ſiis wõib teda parandada.“

„Jutustage midagi romaanlikku,“ — häälitſeſin mina. Ma kuulaſin hea meelega wõõraid romaane, ſeſt iſe ma ſelle ametiga hakkama ei ſaanud. Hobuſed ja naiſed, need ei annud endid mulle kunagi kätte, ſeſt need peenetundeliſed loomad aimaſid loomuſunnil, et olen kartlik ja et minuſt ei ſaa nende taltſutajat.

„Wõib ka romaanlikku jutustada,“ — wastas näitleja ja krimpſutas oma paljaksaetud elukutſeliſt nägu. „Olen noores põlwes ka naistega teaatrit teinud. Nad ütleſid, ma olewat wäga „ſaladuslik iſik“. Tõepooleſt olin ainult näitleja.“

Siis kallati wahuweini klaaſid täis, joodi nad ſurma põlgtuſega põhjani, ja peale ſelle kui näitleja ſiidirätiga oma lihawad huuled kuiwatanud, wõttis ta eneſele mingiſuguſe „Ameerika onu“ pooſi ja hakkas weſtma.

See sündis kui noorena ja rumalana hord tõsiselt armastasin, wähemalt uskudes eneseşt selleşarnaşt halpuşt. Kahtlemata oli see tühine, halp ja igapäiwne naine, nagu kõik teiseşki, aga mina muidugi jumaldaşin teda, wahtişin kuud ja tegin şalme. Tal olid pakşud „kullakarwa" juukşed — meie teaatriabinõude hulgas leidub muidugi niişugune paruk —, şale paenduw piht ja wäikşed hoolitşetud käekeşed rooşakate şõrmeotstega. Nende wallatute şiidiste pihkude kanda püüdşin şeekord oma eluõnne mahutada... Hinge ja şüdant şellel naişel küll ei olnud, şelle aşemel kandis ta şügawat rinnalõiget ja ta käşiwarred olid ümarguşed ja marmorwalged — eşimeşe numbri kaup. Ta liigutas mu wana aadamat omade naeratawate lohukeştega põşkede owaalis ja ta şinişte şilmade ookeanis uppus mu mõistus, nii palju kui şeda tol korral wõis olla. Olin haige ja piinatud şelleşt kireşt, şeotud tükikeşe ematşe ihu ja halpuşe külge. Olin şeda kindlamalt ta wõrgus, mida wähem şee naine minuşt hoolis ning mida kõrgima muigega ta mu „tundmuşi" kui midagi alawäärtuslikku ja ebakohaşt tagaşi lükkas. Ainus hord, ei tea kuidas, lubas ta end juudelda — lubamata ei olnud ma şeda kunagi julenud —, ja şellelgi mulle nii harulbaşel ja pühal şilmapilgul nimetas ta mü narriks, mis — praegu tagaşi mõteldes — tingimata oli tõşi. Olin mõndagi ta minewikuşt kuulnud, mis tume ja şaladuslik. Oli wõõrşilt tulnud, kuşagilt Wenemaalt koha pealt, ei hoolinud wäikelinna kommeteşt, elas nagu tahtis, mõtlemata ja tujukas, iseäralişe meeleheaga jõukate wanahärradega şeltşides. Ta oli kui şee tuul, milleşt ennemuiste Nikodeemuşele jutustati: mis puhub, aga keegi ei tea, kuşt ta tuleb ja kuhu läheb. Ta pidas lõbuşaşt meeşeltskonnaşt lugu, kus joodi, mängiti, ulak oldi, kardetawaid anekdoote jutustati ja raha kurşi ei uuritud. Naiste wastu „heaşt perekonnaşt", nende kodanliste „kodukanade" wastu oli ta jäme ja okkaline, hoidudes neişt haawawa meeleawaldusega eemale. Kui linnas mõneşt karutükişt kõneldi wõi kohwilauas auwäärt prouadel ja wanematel piigadel mõni şkandaal

jahwatada oli, siis mängis mu „paleus“ neis lugudes ikka „kandwat osa“. Aga kõigest sellest hoolimata, wõib olla, just selle kiuste, pidasin teda kõrgemaks kõigist majaperemeeste tütardest, kes kaasawara ja kaswamisega warustud ning omas süütuses isegi pitsi heegeldades wõiwad punastada. Mind wangistas selle kärsitu ja sultunud naise omapärane ilu ja ma olin seawõrd ta päralt, et imestadagi ei märganud, kuidas mina — noor sale lugupeetud noormees — siin kuidagi hakkama ei saanud, waid sain kõrwale tõrjutud igasugu kahtlastest wanahärradest — paljaste pealagede, poodagra ja muu selletarnase warustusega. Aga imestada ei ole midagi, nagu mäletan, sain seekord kõigest 20 pulka kuus, niisuguse eelarwe juures ei ole targa naisega tõepoolest midagi peale hakata.

Muidugi pidasin seekord päewaraamatut: kui inimene noor on ja armastab, siis on raske mitte päewaraamatut pidada. Päewaraamatusse märkisin üles oma üleelamised ja tundmused. Teades wäga hästi, et mu paleus poolilma-neitsi, kes wäga mitmesuguste meestega sobinud, tegin temast omas päewaraamatus ometi mingisuguse „õhulise“ olewuse, süütuse sümbooli, warustades teda kõigi neitsilikkude woorustega. Ta nimi oli Amanda, rumal labane nimi, talle wist tõepoolest kohane, kuid mina nimetasin ta Lilyks. Kirjutasin wiimase „i“ nimelt „y“-ga, see tundus suursuguse-mem ja kaunim. Kahju, et mu päewaraamatut ei ole kaasas — ta leidub mul kusagil kapi-pealsel — loeksin teile neid luulelikke fraase. Kuid näitlejana on mul mälu. Mäletan, tegin tast mingi „uniwersaal-naise“, kes igale nooremehele tuleb kord wastu „päikse säras, kesk pikki sirgeid alleesid“. Ja siis, kui päike loojas, „laseb end suudelda öö südames ükskõik rannapingil“, kusjuures ma mere laskesin kohiseda ja „kuu tardunud nägu rõõgatas wete kohal“... Hiljem läheb see Lily aga „teistele teedele ja teistele alleedele“ — selle all mõistsin neid „wanemaid härrasid...“

Ütelge nüüd ise, minu härrad, kui inimene, kes kunagi belletristikaga isiklikult ei ole tegu teinud,

niiuguſt luuleliſt putru paberile ajab — kas ſee ei ole wariatſioon ſelleſt üleilmliſeſt nõdrameelſuſeſt, mida igapäewaſes elus, iſeäranis aga näitelawal, nimetatakſe armastuſeks? Ja kui ſiis ſee jumalik Lily, ſee ingel ſu eſimeſe wanahärra wastu mitmeks kuuks ära wahetab, kas ſiis üks petetud noormees ei tee eneſele otſa elus ja näitemängus? Muidugi teeb, ſeda wõite lehes lugeda ja teaatris pealt waadata. Aga mis tegin mina? Maläkſin ja kaaluſin eneſe, mitu naela ma ſeſt „õnnetuſt armastuſeſt" olin kergemaks jäänud — ja olin kümme naela juurde wõtnud!?!

Waatleſin end peegliſt: ſealt naeratasid mulle kaks wilgaſt ſiniſt ſilma wastu ja punastel põskedel ei märganud ma ainuſt piſara jälge. Korraga oli kõik ſelge. Olin näidelnud. Olin näidelnud „õnnetu armastaja" oſa.

Siis tundſin, et olen ſelleſt „etenduſeſt" tüdinud, et igatſeſin uut oſa. Olin kolme aasta eeſt kuſagil talus ſuwitanud, ſeal oli peretütar Marie. Marie oli ſeekord alles kooliplika, kes minu wastu ſuuremat ſuwituſt tunnud kui tarwis. Meil oli wäikſeid mäleſtuſi koplis ſuure leinakaſe all. Kirjutaſin Mariele, et sõidan... Jaamas oldi pika wankriga wastas: Sauna Mihkel peremehe hobuſega. Ja wankril istub Marie. Nii olingi eneſele ette kujutanud ſelle wastutulekut.

„Nõõ!" — ütleb Mihkel. Wanker liigub. Tee wärskelt kruuſitud ja põrutab. Sean eneſe tarwilikku meeleollu. Olen inimene, kes raske hingeliſe põrutuſe alle elanud, nüüd sõidan maale end troostida laſkma ja erkuſid parandama. Marie peab mu eeſt hoolitſema. Tema oſa on mind eneſe külge köita, minu oſa olla ükskõikne. Mängime Mariega iluſa ja kurbliku draama.

Sõidame. Istun Marie kõrwal, külg küljega, panen käe ta piha ümber — wana tutwuſe pooleſt. Ei keela ta ſeda. Tunnen ſelle piha endiſelt ſaledana ja nõtkuwana, olgugi wähe täidlaſema. Willaſe räti all wahiwad mu poole kaks tumedat ſilma hella nukra tõſidusega, uurides. Mis nad küſiwad? Mõistan, nad uuri-

mad, kas olen endine. Muidugi endine. Ainult paranew haawake ſüdames, mis wõõras neiu löönud, ſee läheb mööda. Ei midagi tõſiſt, mis ſurma toob. Kõik on kui kolme aasta eeſt — koplis leinakaſe all. Ainult ſiis oli kewad ja nüüd on oktoobri külmad. Wõib olla ſajab homme lund.

Sauna Mihkel ütleb — nõõh! Tee on konarline, hoian Marie kaenlas. Mõtlen, ilm on kenasti korraldatud ja mina olen pagana poiſs!

Nüüd tuleb ilus ja lüüriline waatus, midagi mis ſordiiniga tõmmatud, täis tähelpanemata ükeminekuid ja poolwarje. Midagi Arthur Schnitzleri ſtiilis: on niiſugune melankoolne lõuahabemega härra ja elab Wienis.

Ohiu. Saalis põleb laualamp, punane kate üle. Raske pehme kodanline mööbel. Oliwärwi pildid ſeintel. Waaſides lilled. Klawer. Marie iſa on jõukas talupoeg. Kui koolitatud tütar kodus, ſiis tulewad pehme mööbel, klawer ja muud rekwiſiidid järele.

Istume Mariega ſohwal. On ühte-teiſt noorte wahel juhtunud, ſüütut paelustud flirti. Tekib pauſe — umbes nagu teaatris „ſuur waheaeg", et inimene wõiks puhwetis „klahwi" teha. Marie längub koduſelt ſeljakile, ta on wäſinud klaweriſt ja mu hullamiſeſt. On waikne, unenäolik, aknad mustawad läbipaiſtmata.

Tunnen, ſelleſt kohaſt ei ſaa üle ſentimentalismita, ſiin peab heal näitlejal olema palju hääbuwat meeleolu ja hell wäriſew rinnatoon. Siin peab kõik wibreerima. Kui praegu tagaſi mõelda, ſiis on ſelge, et moodſa inimeſe hingeelus on awalduſi, mis ſedawõrd peendunud, et Shakeſpeare enam ei kõlba, ſee wananenud koloſs! Misjaoks kiſendada: „Opheelia, mine kloosterisſe!" — kui õigem on waikida ja maitsta. Waikin ſiis ja waatlen ſeda tüdrukut, kes laiſalt ja unelewalt längunud ſohwa ſeljatoele. Ja, ilus ta juſt ei ole, aga noor, tubli, terwe ja ſüdamlik. Täidlane kael ja wäike liha asjalik ſuu, mis õige tabawaid ſõnu leiab, aga ka koketeerib kui eelduſi — naiſelik loomuſund! Kui ta armastab — ja ſeda on ſilmapilgul raske eitada, — ſiis teeb ta ſeda lihtſa wõltſimata loomulikku kirega.

Ta põlwel on haruldaſelt wormikaunis wõlw. Wäike tugew masſiiw jala, järſu kaerdega ſääred, nagu nukhudel. Ta on üleüldſe raskemaks ja täidlaſemaks läinud, teda ei ole enam nii kerge ſülle wõtta, nagu kolme aasta eest, kui kandis palmikuid roosa paeltega ja deklameeris Nadſoni. Nüüd kõneleb ta juba Ibſeniſt, naisliikumiſeſt ja tal on ülewaade rahwusliku mõtte ſuunaſeſt...

Istun ſohwa nurgas ja waatlen pilukili ſilmil ſeda walminud naiſt, ſeda noort ja tooreſt jõudu. Maitſen ta pyhkenud wormide hellu piirjooni, ta näo pehmet tõſiduſt, ta aſendi unistawat rahu. On waikne, hea ja unenäolik.

Ja mõtlen:

Kui jääda ſiia ja leppida ſellega. Sobida ſelle naiſeks igatſewa tüdruku otſemeelſe'e wõltſita õrnustega... Wõtta elu nagu ta walminud, kõwerdamisteta ja grimaſſideta... Wõib olla istub ſu wastas õnn: truu, ſüdamlik, ſurmani. Haara taſt kinni, inimene!

Sul on ſiis kodu, kuſt ſa tuled ja kuhu ſa lähed. Sul on midagi, mille külge kaswada, mille päraſt olla. Mõrsja-öö pühalikus unenäos-paljastad ta, häbeliku ja õnneliku, äratad temas naiſe ja teed ta emaks. Teil on lapſed, wäikſed, lõbuſad, wallatud. Perekonna mured teewad ſu mõõdukaks, tõſiſeks, kaalujaks. Su näole tekiwad iſalikud jooned. Sa ei kõnni enam otſiwa pilguga ja mõttelaokil, ſa kõneled kindla mehiſe rõhuga, ſeſt ſa ei ole enam üksi. Sa ei ole ſiis küll enam nii waimukas kui enne: ei kirjuta enam päewaraamatut, ei filoſofeeri elu üle, waid elad oma elu, nii tark wõi rumal ta ka olgu. Sulle hakkab meeldima rahulik perekondlik olemine, westi alla kaswab midagi ümarguſt ja pehmet, nagu teiſtelgi auſatel perekonna-iſadel, ſellepäraſt hoiad ſa kõrwale kärarikaſteſt uulitſateſt, automobiilideſt, hulludeſt koerteſt ja käremeelſeiſt waadeteſt, ja kui ſu elukutſe, mehekohuſed ja majanduslikud päewamured mõnikord waba wiiwu wõimaldawad inimkonna üleüldiſe edu poole püüda, ſiis lähed ſa ſinna ettewaat-

likult ja samm-sammult, ning kaitseb seda ilmawaadet klaasi õlle juures sõprade seltsis.

Seinakell tikksub, tuba on soe ja sume, Marie põsed punetawad.

„Kas mind ootasid?" — küsin uniselt, ei tea miks.

„Ja," — wastab Marie: „teadsin, et tuled kord."

Ma ei julge edasi kõnelda. Weel samm ja ma olen pääsemata kadunud. Waikin ja maitsen sala seda pinewust, mis iga piiril seismine pakub. Ja tunnen: üle selle piiri ma ei astu. On mõnus ükskõikselt sohwal länguda, unine ja ei millegi eest wastutaw. Marie waikib oodates. Ta silmad tilguwad sooje niiskeid pilke. Imelik kurbus ajub mu hinge, kurbus mis magus ja weetlew.

„Miks nii waikne ja kurb?" — pärib Marie nu üle kumardades. Ta sõõrmed wärisewad, ta suunurkades tukksub midagi, mis ei nutt ega naer. Wõtan ta sooja tugewa käe, pigistan ja tunnen: sellel käel ei ole wõimu mind pidada. See tõstab mu eneseteadwust. Mul tuleb idee: wäljas on lund sadama hakanud, meie läheme aeda jalutama. Wärske lumi ja Marie, neid peab koos nägema.

Marie on nõus. Mind pahandab see kabe walmisolek. Imelik tüdruk! Kõigega on ta nõus. Kui ma ütleksin: „Marie, meie läheme surma," — siis ei saaks ta sellest sugugi aru ja wangutaks ainult pead. Aga surma meie ei lähe, meie läheme esiotsa ainult aeda. Sajab lund, ja on nii lõbus wallatada.

Kui talle pälitu selga aitan, warjawad ta juured tumedad juukseid mu waate, nende wärske lõhn tungib uimastawalt mu meeltesse. Pilk libiseb üle ta õla ja rinna. Aitaja käsi puudutab meelega selle nõtket kumerat. Marie taseb kui unenäos pea tagasi, ta huuled punetawad kui kaks piklikku rubiini. On kiusatus neid suudelda, kuid miski segab. Liig madalal on nad, ei wiitsi noppimiseks kumardada. Liig alandlikult ja pakkuwalt on nad kätte ulatatud.

Astume waikides aeda, häbelikud ja arad. Tuulekeerd külwab meid üle walgete hebemetega. Marie kil-

jatab ja jookseb wõssa. Ta on korraga närwiliselt rõõmus ja wallatu, ta naerab ja nokib mind, ta pillub mind lume ja omade üleannetute pilkudega. Jooksen talle järele ja tunnen, on natuke rumal. Kalossid wajuwad porri, jooksen ja püüan seda tüdrukut, kes on ainus selles aias. Sirelipõõsa all taban ta. Lumise, rabelewa. Nüüd on ta minu, mõneks minutiks aias.

Seisame rinnu, tunnen: weel sekund wiiwitust, siis tõukan ta eneselt kahjuta. Wõtan ta käed wangi, mu sõrmed puudutawad üle õla ta lõuga ja palet. Marie kinnistab silmad, ta näau on korraga kahwatu ja walge. Suur sakiline lumeräitsak langeb ta poolawakil huulile. Suudlen selle hilju ära. See puudutus elustab mu kui klaas weini. Wõtan kahe käega ta pea, süwenen ta huultesse pikalt, hingelduseni. Kuis ta selle suudluse all nõrkeb ja tuigub! Wõtan ta sülle ja kannan tuppa. On aeg magama heita. Soowin üle ukse head ööd.

Olen woodis, aga uni ei tule. Istun sängi äärel, wahin pimedikku ja mõtlen, mis inimene ma olen? Keda ma suudlesin? Jaatahes mitte Mariet. Ka Lily peale ma ei mõelnud Mariet suudeldes. Wõi suudlesin minaisugust „tundmatut" ja „olematut" naist, nagu seda kirjeldawad meie noored sümbolistid? Ei, seda mitte. Tahtsin Mariele näidata kirge, mis mul wõiks olla tema wastu, kui tarwis, mida aga tõepoolest ei ole. Las ta nüüd mäletab ja näeb und!

Hommikul on kõik äraſõiduks walmis. Hobune pika wankriga ukse ees. Mihkel istub pukis, piip suus ja ütleb hobusele: „seisah!"

Ma sõidan ära. Jätan naeratades jumalaga, kui poleks midagi olnud. Ja mis siis oli? Peremees pigistab sõbralikult mu kätt ja perenaine, wäike ümarik, on käed põlle alla kõhu peale pannud, noogutab mulle peaga ja ütleb: „Ilus terwis, herra Raud, eks tulge meid teinekord jälle waatama, Marie rõõmustaks wäga!" Marie rõõmustaks. Kus on siis see tüdruk? Istub tagakambris ja ei kõnele. Kas Marie ei sõida minuga jaamani?

Ei, Marie ei söida minuga jaamani. Istub ainult ja naeratab imelikult. Seda naeratust ei wõi ma näha. Need suured tühjusesse wahtiwad silmad sünnitawad õudust. Tarwitan enese juures wägiwalda, et mitte kaastundlikuks saada, et mitte „osast wälja kukkuda". Nagu müür seisan Hüdruku ees ja hõõgun külmust.

„Head teed!" — ütleb Marie ja waatab mulle imestades, uskumatult otsa. Wõõra tundmata mehena seisan ta ees, jätan jumalaga ja sõidan ära. Istun wankril, Mihkel tõmbab ohje, piits plaksub, wanker weereb. Waatus on lõpul, eesriie wõib langeda.

„Õnn kaasa!" — hüüab peremees ja perenaine lehwitab põllega. Kergitan kübarat, wallatult, peaaegu häbematalt. Kui hobune wärawalt maanteele keerab, waatan tagasi. Marie ei ole trepil. Ja ometi oleks ta wõinud seal seista, oleks olnud ilus ja kurb! Aias kahisemad raagus sirelid ja maas on õhuke kord esimest lund. Mööda külateed logiseb pikk wanker metsa poole, Mihkel ütleb „nõõh" ja mina sõidan. Olen enesega rahul kui näitleja, kes oma osa hästi mänginud.

*

Näitleja waikis. Ajakirjanik nokitses prillide kõlal ja pomises midagi enese ette. Waatlesin näitleja pundunud nägu, lihawat ümargust kogu ja sain ta wastu waenulikseks. Oli Mariest kahju. Südame kergenduseks tellisin pudeli wahuweini.

„Jutustuse järele olite kõlwatu, herra Raud!" — ütles ajakirjanik kindlalt ja terawalt.

Näitleja naeratas irooniliselt.

„Kõlwatu, ja . . täitsa õigus. Näitlemine on üleüldse kõlwatus, olgu ta elus wõi näitelawal: tundmuste wõltsimine, petmine. Aga ta on k u n s t, mis sinna parata! Mõned inimesed, iseäranis ajakirjanikud, wõtawad waewaks isegi a r w u s t a d a teaatrit: kas meie, näitlejad, ka küllalt hästi oleme inimest ja tema tundmusi wõltsinud, ning antakse siis odawaid näpunäiteidki selleks hingeliseks taskuwarguseks. Üleelamiste wõltsimisele ehitatakse toredad templid ja hooned. Kuid mil-

leks moraliseerida? Mu jutustuse moraal seisab selles, et leidsin eneses näitleja ande. Olin sündinud näitleja, juba inimesena eraelus. Kas ma nüüd jöön või joon, magan või armastan — ma ei tee wahet, kas see on elus või näitelawal. Elu on ainult suurem teaater, sinna mahub rohkem, kui meie linnateaatrisse ja üks hea külg on tal: sa ei ole teksti külge wäga seotud."

Mul oli ikka weel Mariest kahju, pärisin, kuhu see kena tüdruk jäänud ja mis tast saanud?

Näitleja naeratas.

„Tahate teda tröstida? Ülearune, noor inimene! Ta läks naabri perepojale mehele ja minu mäletab küll waewalt. On wiie lapse ema ja oma eluga, nagu kuulen, täiesti rahul. Ta juustes on juba hallid karwad, ei ole teile, kollanokale, enam paras paar. Jääge juba oma praegusele kallikesele truuks, ja issand olgu teile mõlemile armuline."

Ajakirjanik maksis joogiarwe. Läksime trepile ja jätsime jumalaga — teed läksid kohe alguses lahku. Kui üle turuplatsi kitkusin, lõi raekoja kell 3. Oli kahju, et Mariel juba wiis last ja hallid karwad juustes, selle „waese tütarlapse" heaks ei olnud enam midagi teha, olin paarkümmend aastat oma sündimisega hiljaks jäänud. Kodus heitsin puhtsüdamlikelt magama, wõideldes kogu öö unenäoliste wisioonidega. Needki kaduwad wiimaks raskes ja magusas koiduunes.

Omnis puhkepink

Soridest kord ühel ajakülllal hooletul wiiwul oma elu järeljäänud paberites saitus esile järgmine mälestuste leht. Ülestähendus mu elu õnnelikumast, unenäolikmagusamast silmapilgust, mis ei kunagi enam kordunud. Olgu õnnistatud naine, kes ta mulle andnud andmata ja teadmata! Olgu õnnistatud unenäod ei millestki! Põlwitan su ees, enesepette jumalik lõust!

* *
*

Istume rannaheinamaa rohus, mina ja Imbi. On jaaniümbrine heinaaeg. Eemal wälguwad sagedad wikatid, niitjad sammuwad wõideldes kaartel, mehed hallides hamedes, naised walgetes pihikutes, edeneb töö. On pööraselt kuum. Päike kõrbenud taewa lakke kui sula ketas. Ohk waikne ja wedel. Milline leitsak surub maad ja merd, milline palang üle tardunud mateeria! Istume kähara männa all kaeneldes selle tukkuwat warju. Imbi istub käed põlwil, nõder naereldus kitsastel huulil. Ta nii endamisi, kauge ja teadmatu. Mina sirukil rohus, pea künkal, waade pöördub naabri siluetile. Waatlen Imbi profiili, selle sirgeid, saledaid jaoni. Juuksed tal kahele poole siledalt kammitud, õgew joon keset lage. Krusside all wälgub roosa läbipaistew kõrwa-nolgike. Ta rindade kumerusel naiselik pais täiuse poole. Käsiwarred õlga wajudes tugewad, kui kaks magusat owaali. Põuasinine õhuke suwerüüd katab ja ei kata noore keha neitsilikke worme. Põuasinine on Imbi rüüd, põuasinised on ka Imbi silmad ja põuasinine on see taewa kumer meie üle. Neist wärwidest

on nii kingki saanud põuaſtniſeks. Seal hõõgub tundmus, millele ei tea nime.

Ranna kollaſel liiwal, mere tardunud peegli ees laiſkleb lademeid alasti inimeſeliha rammestuſes. Kaugelt pargiſt paiskab juhuslik tuulekeerd ribakeſe katkenud ſuwimuuſikat kuulmiſele. Imelikud ja unenäoliſed oleme Imbiga, nii irreaalſed ja uskumatud. Waikime, waikime, ununeme. Siis wahetame juhusliku märkuſe, millel ei mõtet ei otstarwet. Uimleme millegiſſe, aga ütleme teiſeſt. Mõtleb muidugi Imbi. Mina ei mõtle üleüldſe midagi. Imbiga olla ja ſealjuures ka mõtelda, ſee käib üle jõu. Mis jaoks ſee mõtlemiſe aparaat, kui inimeſel on hea olla, nii hea, et ei ſuuda iſegi ſilmi pilgutada.

Päewad otſa wõikſin nõnda waadelda Imbit, tundes iga erguga ta juuresoleku ſuurt imet. Miſjaoks ſõnad — ſuudan ma öelda midagi, mis kajaſtaks mu meeleolu ſiidipehmet wõrku! Imelik, Imbil ei näi ſeſt igaw, et waikin ja tardun, mu ſõnakehwus ei haawa teda, ta on tänulik ſegamatuſe eeſt. Kõige rohkem — waatame üksteiſe ſilmi ja naeratleme. Wahel küſib Imbi: mille üle naeratlete? Mu wastus on uus naeratlus. Kui ma iſegi teaks, milleſt naeratlen. Tahan ainult, et ſee kunagi ei lõpeks: ei täna, homme, ei kümne aasta päraſt. Kõrwalt waadatuna näen wiſt küll hirmus narrina. Aga ei raatſi teiſiti: Imbi pärast wõikſin olla iſegi idioot ſurmani.

Miſſugune rumal fakt: meie tutwus Imbiga on kaks nädalat wana. Neliteiſtkümmend päewa, ſee on meeletu! Et kord aeg wõis olla, kus mulle ei olnud Imbit üleüldſe, ja ma elaſin ſiiski, sõin, jõin, magaſin, toimetaſin ja talitaſin ning waheſt olekſin kui olnud õnnelikki! Et ei istunud ſelles rohus, ei waadelnud Imbi põuaſiniſeid ſilmi ja ei igatſenud nii olla lõpmata! Milleſt ſiis elaſin ja kas ma üleüldſe elaſin?

Ei, meie Imbiga oleme naabrilapſed, mängiſime ja wallataſime koos, oleme sõbrad ſündimiſeſt ſaadik. Tõepooleſt, nüüd mäletan wäga hästi. Imbi oli wäike waikne tüdrukuke, heleſiniſte ſilmadega, lühikeſes kör-

dikus, paljaste käsiwarte ja kõhnade põlwedega, kaks tillukest palmikut roosa paelte seotud kuklal. Mina jälle ülemeelik wallatu jõmpsikas, ikka tembutaja, tegin talle sagedasti haiget. Olime lapsed ja mängisime omi mänge. Nüüd saanud inimesteks. Imbi sale noor neitsi, mina tubli ja südamlik poiss. Istume rannaheinamaa rohus, kähara männa all, waatleme üksteise silmi ja naeratleme sõnata. See naeratus ütleb: ah meie, wanad mänguseltsilised, teame ja tunneme üksteist! Meie hinged on teineteisele lahtised raamatud, sealt loeme jutlemata, ei meil ole midagi warjata ega peita. Mis on wäline ilm — dekoratsioon meile kahele!

Waatlen Imbit ja mõtlen: milline unenägu on see naine! See noorus, ilu ja wärskus, see truudus teeb mu rahutuks. Kuumas õhus sigineb elekter. Imbi keha, nii lähedane, hõõgab mu meeltesse uima. Südame tuksed tõukawad kui lained üle mu ihu. Midagi küpseb minus, midagi nimetut ja terawat. Küpseb pikkamisi, järjekindlalt, paratamata. Nii walmiwad wist õunad puus, maa mahladest joodetud, kunni kõlbawad wõtta ja maitseda. Kuid praegu alles jaaniümbrine aeg, õunad walmiwad septembriks. Siis maitsewad head ja kui weel mõni aeg seisawad, on nad kõige paremad...

Tunne omab selgema kuju: ah, olen Imbi wangis! Ta musse imbunud kui raske magus uni — nii rammestun ta kõrwal puutumata. Kõige wangis olen, mis Imbil: pruuniks põlenud käsiwarte, kumera rinna, wasekollase kaela, põuasiniste silmade, kitsa kahwatu suu — kõige wangis olen igawesti. Ah kui aralt tõstab pea meeleline kirg hinge sinises helluses! Aga kui kuulen Imbi häält, seda resigneeriwat nukrat metalli, mingi pettumuse kuma ta huultel, kui kohtan ta põuasiniste silmade hella puhast niiskust, siis punastan ja mu meeline tusk poeb alandlikult kõrwale. Ah, nii on rahulik ja hea. Hingeline ärdus pilwitab südame, kirg sulab millegisse läbipaistwasse, olen kerge ja unelew, kogu mu olemus on saanud tiiwad, on eneseest ära. Imbi näeb seda, naeratleb ja ütleb: nii on hea, mu poiss! Nii peab see olema. Need teised tahawad mind teisiti, ainult

sina tahad nii. Tänan sind selle eest! Keegi teistest ei mõista seda nii, aga meie mõistame. Ei meie kärista nõialiinikut, enne kui õunad valminud. Siis võtame nad puult ja laseme veel vähe seista. Kui ilus ja hea on nõnda helduda ja oodata, kunni kõik iseeneseşt valmib ja vabalt saab küpseks. Siis päraşt, ja... Aga praegu alles jaaniümbrine aeg, õite aeg, nüüd haistame ainult aroome ja eeterlikka uime ja oleme vaguşi, õndşalt vaguşi, sõnadeta ja tegudeta.

Nõnda kõneleks Imbi. Aga Imbi ei kõnele, ta mõtleb ja tunneb seda. Ka mina mõtlen ja tunnen nii. Sellepäraşt tundide kaupa vaikimegi, et meil need mõtted, et näeme ja kuuleme üksteiselt seda sõnadeta. Ah, see unenägu kestab veel kaua, enne kui ärkame tõelu maitsmisele, kire vahutavale karikale. Meie oleme targad, meie ei şega seda unenägu, mis on kõrgem ja kaunim, kui kõik hilişem liha ja vere tulipunane priiskamine. Meie meeleoluđ on kui muretud lapşed, nad on heinamaal jooksnud, lillede ja liblikatega mänginud, nüüd nad väşinud, puhkavad, uimlevad kähara männa all...

Ja, praegu ei ole aeg punastele roosidele, praegu on siniste tähtede ristitud şilmapilgud. Veel mitte, veel mitte... Kõik tuleb omal ajal. Nüüd ainult vaadelda ja naeratleda. Mitte tõtata, mitte şegada şelle une härrandlikku valmimişt, nüüd vaguşi olla ja kuulatada şisepöördud şilmadega. Kuulatada südame sumbuvat muuşikat, kuulatada seda pühalikult kui lille õitşemişt, liblika lendu, kui rohu kasvamişt, kui päikeşe şära, tähtede vilkumişi şumedal ööl, kui mere laineid ja kui rooside aroome kuu kahvatus piimas...

Nii istume Imbiga rannaheinamaa rõhus ja kähar mänd meie üle vaikib nõusolles, tal ei ole midagi selle vastu. Eemal tallavad niitjate şammud laiu kaare. Pleekinud mererand on õredaks jäänud şuplevaşt laişklevaşt inimeselihaşt. Vaikinud on pargis orkester. Ärkan nägemusteşt.

Imelik, Imbi käşi on mu pihus! Kuis şaabus see şinna? Waatlen seda kätt, nii truu ja şoe ta, şilitan teda

pahemaga ja lasen ta tänuga wabaks: meie sõprus-pandi.

Tõusseme laisalt, naeratleme, sammume kodu-teed linna poole. Lääs põleb loojenewast päikesest. Meretuul longib meie järel ja kannab õhtuse auramise esimesi udemeid habemes.

Milline õnnis suwi-päew, milline unenägu, milline Imbi minu kõrwal! Ah need kabedad jalakesed, kuhu nad kannawad, ah kuhu...

* * *

Kirjutasin lehekese alla järgmise ääremärkuse:

Kuhu kandsid need kabedad jalakesed?! Teise mehe kotta, teise maja pereemandaks, wõtmekimp parema puusa peal. Sügisel olid pulmad.

Ja kui ma kord, aasta järgi, Imbit kohtasin ja talle jutustasin selle suwipäewa õrna unenäo, imetles ta: „ah, mul polnud aimugi, oli nii lõpmata palaw, olin wäsinud, et puhkasin mõnuga."

Ah seda nooruse idealismi luuletaja kogetu ajudes! Ta loob enesele ei milleskki romaani, näeb magusat und iseenese ja seltsilise eest, ja naine on ainult wäsinud olnud ja „puhkanud mõnuga". Imbi oli enese minu unenäo kõrwal lihtsalt wälja maganud — eelmise öö kaineldustest teise mehega, et jõudu korjata uue öö punastele roosidele.

Ah mind õndsat istepinki wäsitatud neitsidele!

Olgu õnnistatud naine, kes mulle kinkinud elu ilusama wiiwu! Olgu õnnistatud unenäod ei milleskki! Põlwitan weel praegu su ees, enesepette jumalik lõust!

Kawitschemisel

Olen hõõguwa otsa waguni akna jahedale ruudule surunud ja wahin wälja. Rong kihutab läbi öö. Painawa wäleduſega lendawad mööda maastikud äärjoonteta peletistena. Kaugele maha olen jätnud kolm aastat oma elu... põgenen taſt kiirrongil. Joobun raudteewaguni aknal wäleduſeſt, milles kaowad öiſed külad ja põllud, metſad ja mäed. Pole aega terwitada ega jumalaga jätta. Olen wäljaspool aega ja ruumi. Hooltki ei ole: roopad ees. Rändaja ainult istub ja sõidab.

Kuhu sõidan? Ei ole ſee ükskõik? Ainult eemale ſealt, eemale elatud päewiſt, maakohaſt, inimeſteſt... Eemale ſelleſt waleſt!..

Mu wagun on täis inimeſi. Ühed istuwad kägaras ja kõweras pinkidel, teiſed lamawad laudidel, keſet reiſukorwe, patju ja maha wõetud ülikuideid. Ka mina olen eneſe nurka kõwerasſe kiskunud — ſiſemiſe walu pärast. Ainult mitte mõtelda, mitte mõtelda!

Mu wastas tukub noor naine. Silmad kinni, huuled awakil, rida walgeid terawaid hambaid sätendab. Tal pehmed-pehmed wahakarwa juukſed. Ta ſuu lihastes abitu kurblik joon. Niiſuguſt nukrat teadmatut ſuud olen kord kuſagil millegi pärast ſuudelnud. Kui ſee naine ſilmad awaks, waataks ta küſiwalt mu otsa ja naerataks pettunult. Meie oleme wõõrad: Mina olen ſurmani wäſinud naiſi nägemaſt: nende poolawatud huuli ja terawaid kiſkjahambaid.

„Teie pilet?"

Annan pileti konduktorile ja ei saa ſeda enam tagaſi. Järgmiſes jaamas astun maha.

Kui rong liigub, hakkab mul kahju. Olen mahajäetu õudsel tühjal jaamaesisel. Mu kaasreisijad sõidawad eesmärkidele, ka see naine poolawatud huulte ja kinniste silmega. Tal oli kena käsi, walge õhuke, sõrmusteta. Ta sõrme otsad olid roosakad.

Sammun tuttawat konarlist külateed ja targutan maailma suurte küsimuste üle. Mis on wiga rongil tormata etteseatud roopeil! Meie, inimesed, peame ise omale teid murdma...

Ka mina murdsin seal linnas uusi teid. Kõneleſin hariduse tähtsusest ja karskuse kasust ning imetlesin naise süütust. Olin paleuskline noormees ja waimustatud seltskonnategelane.

Nüüd ei walgusta ma enam rahwast. Selles linnas, kust tulen, on juba elektri walgus. Ka karskus wõib nüüd jääda, ma joon eneſe esimesel wõimalusel täis. Ja süüta ideaalne naine wõib petuks jääda sellele elektrist walgustatud linnale, keſet pirnide külma sära: wõib olla ekſib sinna mõni elutundmatu noormees ja tema hing tarwitab seda illusiooni.

Ma liigun roopaid mööda, mis Saatus ette seab. Tee muretu ja hooletu: tee kui nöörist, jaamawahedega ja wilega kardetawail käänakuil. Siin lüüakse linn sisse, seal on kolmas kell ja kõik on lõpetatud. Kui õnnetus juhtub, ei ole süüdi mitte inimene, waid see suur ja ainus Roopaseadja.

Tee keerab metsa. Tasa mühiseb männik. Ta lõhnab waiguſt ning niiskuseſt. Paremat kätt wäike lagendik, põõsasteſt piiratud. Keskel tilluke kuhelik, istub kui äbar mõte kitsas pealuus, kõssis ja uniselt.

Haigutan wäsimuseſt ja wahin pilwist taewast. Ta on madal ja sompus. Soo serwal kerkib halli udu hõlm, niiske tuuleleht jahutab mu palet.

Keegi ei tea, et tulen talusse, kus suwitasin aasta tagasi. Lubasin alles hommikuse rongiga jõuda, aga tallaalused põlesid, kihutasin läbi öö. Seal paistawadki need madalad kühmakad talumajad, kus inimesed orjawad. Mis on seal uudist, mis wõib seal juhtunud olla! Lehmad lüpsawad, nagu ikka, hobune tiirutab koplis

köie otsas, emisel on kaksteistkümmend põrsast, roosade ninadega ja kiunuwad walusalt.

Olen kohale jõudnud. Majad magawad. Isegi Pontu ei haugu kui aia wärawa awan.

Ronin redelit mööda tuttawa laka peale. Siin on heinad, need kahisewad. Uimastawa magususega kõditawad maalõhnad nina. Teises laka otsas norskab keegi — kes on see muud kui talu tüdruk Miili.

Mäletan Miilit wäga hästi. Laiad puusad, täidlane rind, käed punased, krobelised, ärakulunud sõrmeküüntega, sest ta ikka küürib. Nägu werew, ümarik, tuimade hallide silmadega.

Wabastan enese ülearu riietest ja poen waiba alla, mille kusagilt õnneks leian. Wäljas on tuul kangemaks läinud. Wihma piisad krabisewad katusel. Ja teisel pool lakka magab Miili ja küürib unes. Kus wiibib praegu kinniste silmega, poolawakil huultega naine wagunist? Ja Hans ja Imbi on ka kusagil ning teewad midagi... Misugune rammestaw wäsimus mu kontidesse wajub ja kuidas kõik oma maise tõelikkuse kaotab, isegi walu südame ümber.

All karjaaias mäletseb lehm ja puhub õhku laisalt läbi nina. On wasika inisemist kuulda.

Siis on kõik waik. Wihm on üle jäänud. Uni, sina magus ja ainuke!

* *
*

Miks olen siin?

Kitsad sawised põlluribad, mida jändrik talumees harib. Tal on kühmus selg, kõwerad jalad, karwane nägu, heasüdamliste naeratawate silmadega. Tal on kõhetu naine seitsme wäikse lapsega. Sulane Ants weab põllule sõnnikut ja tüdruk Miili laotab teda.

See on elu ja seda elu piirab soo ja mets. Lähemad talud on wersta kümme eemal.

Miks olen siin? Kust olen siia saanud, wõõraste inimeste hulka, soode ja rabade südames?

Aga miks ei peaks ma siin olema? Mis pooleſt on ſee koht halwem kui kõik teiſed kohad maailmas...

Siin tohid ſa üksi olla ja ſegamata ſeista oma õnnetuſe ees.

Inimeſed, ja... See on iſeäralik tõug. Tahad piſi-elukiſt lahti ſaada, siis ela puhtalt. Aga inimene ju puhtuſeſt ei küſi — ta tuleb ſulle ikka krae wahele. Oma rüwedad käed ſirutab ta täis ligimeſe-armastuſt ſulle wastu!

Nad tulewad... kõnelewad ſinuga... asja pärast ja ajawiiteks, teewad ſinuga tegemiſt nii wõi teiſiti. Üks pakub ſulle oma lahkuſe ja teine tahab ſinult ſeda ſaada. Üks wõtab omale ſelle meelepäraliſe õiguſe ſind wihata ja teine püüab ſulle ſurmani truu olla, mis kuidagi ei lähe korda. Kui nad ainult laenamiſega lepiks! Aga ei — ſeal tuleb ühel päewal ju wõlgnik ja tahab oma wõla! Sa pead teda nüüd eluaeg auſaks inimeſeks pidama, ehk küll tead, et ta on kelm ja petab ſind...

* *
*

Kitſas teerada wiib põllu wahelt metſa. Seda teed mööda ſammun mina. Ja ütlen: tollus! Midagi ei ole olnud, kõik on korras ja wana wiiſi.

Metſas heidan murule maha. Wõtan taskuſt midagi ja ſean eneſe ette. See on pilt, üks naine ja mina waatlen teda, põske käele tugedes.

On kurb ja hale iſeeneſeſt, ſee tundmus teeb mu pööraſeks, eneſepõlguriks. Kas ei ole ma eeſel, ſuur eeſel? Kas pole mu waen eesli waen inimeſte wastu? Ja naiſed: nad ſaawad meeſte omaks ja petawad neid, kes on eeſlid. Ainult üks ſort naiſi ei peta: ema-eeſlid. Need peawad endid eſialgu weel inimlikult ülewal.

Ülewal mühiſeb männik, maaſt tõuſeb jahe niiskus läbi pükſte. Küll mu ſüdamewalu ſaab ſel moel weel jookswa...

Kui koju jõuan, weereb päike ſoo kaskede taha. Rõske udu tõuſeb maaſt. On wilu ja ma rõõmuſtan, et mind ſoe thee kodus ootab. Seda rüübates mõtlen:

homme lähen jälle teerada mööda metsa. Homme ja iga päew. Keegi ei jega. Keegi ei küsi: aga miks läheb see kahwatu mees teerada mööda metsa? Nagu ei oleks see tarwilik jalutuskäik wärskes maa õhus!?

Miili tuleb ja koristab theenõud laualt. Tal on laiad puusad ja kõrge rind, mis kõndides õõtsub. Mulle meeldib see rindade rütm lahtise sitsijaki all — eemalt waadates. Aga need punased lihawad kämblad tõmpide sõrmede ja küürimisest kulunud küünetega on wastikud. Tuleb meele käsi, mis ei olnud wastik ja mida armastasin pigistada...

Kui hiljem lakka omale asemele ronin, ei norska Miili mitte. Tema juures on sulane Ants ja niisugustel asjaoludel ei norska naised mitte.

Mõtlen: kas norskab ka Imbi, või on temalgi põhjust täna öösel olla wagune ja õnnis...

* *
*

Eila kõnelesime sulase Antsuga, et see ilma elu suurem asi ei ole. Hommikust õhtuni orja ja rahul sinuga ei olda kunagi. Peremees on pahur, aastad halwad. Palka saab, aga mis sa rahaga metsas peale hakkad? Hulu kui hunt koos, ristiinimesi ei näe. Teinekord lähed pühapäewal kiriku, kakskümmend wersta teed, ja wõtad monopolis sarwed soojaks. See on kõik ja ikka seesama.

„Aga Miili?" — ütlen.

Ants ei kõnele. Ants naeratab ainult.

„On ta sulle armas?"

„Mis ta nüüd tühi armas on, aga wahel käin jalga peale panemas. On tüma tüdruk ja sallib ka."

„Aga kui halwasti läheb, mis siis?"

„Mis seal ikka? Sedasama, mis teistega. On mõistlik, poetab ära. On toga, saab wäntsa kaela. Eks ta ole igaühe oma asi."

Ants waikib. Ants ei taha pikka juttu teha selle aine üle. Ants peab weel metsa minema ja koorma hagu

koju tooma. Kui päewatöö tehtud, ronib õhtul Miili juure lakka. Seſt teiſi tüdrukuid läheḑal ei ole. Ümber ſoo ja mets.

* *
*

Kraawi kaldal kaswawad kolm kaske, üle tee istun mina. Kaſed kahiſewad, aga mina olen waït.

„Mis ſa ſeal istud, Heino Runo?“ — kahiſewad kaſed ja laſewad omad õkſad põlglikult longu. „Kes on mehi enne näinud norutamas!“

„Waata, ſiit meie eeſt läheb mööda tee. See on nõiatee. Igale poole wiib ta. Tahad Rooma paawsti näha — mine ſeda teed mööda! Meeldib ſulle põllutöönäitus — ſee tee wiib ſinna. Taewas ja põrgu on ſelle tee peal, ainult päraſt tuleb wähe pöörata.“

Nõnda kahiſewad kaſed ja kaswawad kraawi kaldal. Mina istun üle tee ja ütlen: „Tühi kõik! Kahiſege aga pealegi, rumalad kaſed, ja ajage lolluſi ſuuſt wälja. Rooma ja põllutöö-näituſele wõib ſee tee wiia, kuid Imbi ſüdameſſe ei iialgi...“

Aga kaſed kahiſewad endiſelt ja meie ei mõiſta üksteiſt. Meie ilmawaated lähewad põhjalikult lahku. Küll mõned kaſed wõiwad olla rumalad, nad kahiſewad, nagu ei oleks Imbit üleüldſe olemas ja nagu ei lõhkeks mu ſüda walu päraſt.

Ma jäängi kraawi kaldale, tahan ſiin istuda wiimſe were tilgani. Istun ja ootan, kunni mul juured muldа kaswawad. Olen nõuks wõtnud tugewaks tammeks ſaada ja palju tõruſid kaswatada. Maailm on täis ſigu, ſuuri ja wäikſeid, kõik nad ihaldawad tõruſid. Ja et minuſt iſamaalik tamm kaswab, ſiis ſöödan ma ainult Eeſti ſigu...

* *
*

Miks ei ole ma eneſele otſa teinud? Mis mõte on mul Imbita elada? Kui Imbile on Hans rohkem kui mina? Kaua wiiwitan oma õigele ſaatuſele ſilma waatamaſt?

Wõtan päewapildi taskust ja waatan seda naist, kes mind ei armasta. Missugune pöörane naine!

Pean ma ennast maha laskma, üles pooma, ära uputama wõi suren niisama ära? Nii see enam edasi ei lähe: ma hüppan kaewu. Meil on kaks kaewu ja ühe sisse hüppan mina.

Päikese loodel olen sentimentaalne. Peremehega juttu ajades on mu häälel teise ilma kaja. Ja Miilile annan kõik andeks: ta norskamise, sõrmeküüned ja et ta öösel Antsuga magab. Imbi ja Hans, nemad oskawad juba ise eneste eest hoolitseda.

Oo, sa kena maailm, pea lähen ka mina looja! Weel särad sa mu pilkude eha kullas.

Meie sureme — päike ja mina.

* *
*

Terwe nädal on mööda mu surmast. Kõik läheb wana rada. Ma söön ja magan, käin wäljas ja wilistan, eila tegime Antsuga isegi „plotskit".

Ma ei ole ennast maha lasknud ei ka üles poonud — selleks olid mõned tehnilised raskused. Uppunud pole ma ka: meil on kaks kaewu ja ma ei tea, kummasse pean hüppama!

Kardan — kaua ei pea ma wastu sellele ükskildusele. Tahaksin jälle inimeste sekka. Igatsen näha noori ilusaid naisi, tahan neid piinata ja olla ise piinatud. Imbi päraast on walus, mõnikord lõikab mälestus kui muga südamesse. Aga tapnud see ei ole. Wõib olla, sõidan pea wõõrasse linna.

Imbile kirjutasin kirja, sügawa, kirgliku, üllesin, et armastan ja wihkan teda korraga. Aga wastust ei tule. Mis on sellele inimesele pähe läinud, et ei wasta. Istun siin keset soid ja rabu, aga Imbi ei kirjuta. On seda warem kellelegi juhtunud?!

Kui ma homme ka kirja ei saa, on meie wahel kõik otsas. Hans wõib ta siis wõtta, jumala nimel. Siis kirjutan Imbile: „Mu preili! Nii kahju kui mul ka on, aga ma ei mäleta, kes teie olete. Mitte ei tule

meele, ehk küll ajusid pingutan. Elus näeb ju nii palju naisi ja kõik nad naeratawad ühtemoodi..."

See oleks alles skandaal!

* *
*

Paar igawat nädalat on mööda läinud. Mu hing kisendab seltskonna järgi keset soid ja rabu. Aga ma taltsutan enese. Wähemalt paar päewa pean enese weel kinni, olgugi et waim kaugele ette lennanud, tundmata maale, ei tea, missuguste inimeste juure.

Muidu olen rahulik ja kosunud. Söön hästi, magan weel paremini, ja kui metsa jalutama lähen, ei waatle ma Imbi pilti. Wõib siis inimene igawesti waadelda ühte ja sedasama pilti!? Pilti katki kiskuda oleks wäiklus. Mis jaoks see teatraalne liigutus? Nagu ei wõiks ta taskuraamatu wahel seista: ühes pasi, juustekammi ja paberossikarbiga!

Lähen luhale õngitsema. See on põnew ja ergutaw amet — see kalapüük... Ootad ja waatad, kas „wõtab" wõi jalutab niisama mööda; on silmapilke, kus süda ärewuse pärast kurgu august wälja kipub! Nii on see wist ka naistega, kui nad mehe peale õnge heitnud. Imbi õnge otsas sipleb muidugi Hans — waat see on alles saak!

Wäsinud. Puhkan rammetult rohus. Kõrwal õngelatt ja karp wihmusside ga. Pea kohal septembri taewas, päike on jahe ja rahulik. Kalad ei wõta. Ei ole mängu, sellepärast ka huwi.

Laman niiskes jõekäärus ja waatlen taewa sina. Kaldal kiigwad kõrkjad ja noogutawad terawate peadega. Wõlwidel ujuwad kerged kirmed pilwi, nad on kui daamide taskurätid, pitsid weertel. Lipendawad jumal teab kuhu... Jõekäär wuliseb uniselt ja teinepool kallast sahiseb noor kaasik.

Silmad wajuwad kinni. Kõik kaob millegisse ära, kaotab kuju ja sisu. Magus rammestus suriseb kontides. On ainult enese südame tuksumist kuulda, kindlalt, muretult. Siis kaob ka see...

Kui ärkan, on päew wõdes. Niiske jahedus on tunginud liikmeisse. Kargan püsti ja raputan end kui märg koer. Uni on mind suurepäraliselt kosutanud. Mehine erksus laguneb üle puhanud keha. Waatlen noore kaasiku sileda id walgeid tüwisid; eemal küün pleekinud katuse ja hallide seintega. Ja järsku tunnen mehist terwet iha noore saleda naise liikmete järgi, kelle wõtaksin... siinsamas kalda heinas, õhtuse kaste esimeste pisarate pehmuses...

Teerada wiib tumedasse niiskesse kuusikusse, mis lõhnab waigu, sambla ja koppanud mulla järgi. Sammun ja mõtlen, ei tea isegi, mis. Üks wana wiis mu hinges otsib uut kuju. Aimdus selleşt paneb hinge wärisema. Tuleb korraga meele, et olen weel noor, et ma midagi ei ole kaotanud, jenni kui olen noor.

Suurele teele wälja jõudes kuulen enese taga rebelwankri logisewat sõitu. Wankris istuwad kaks tüdrukut, rätid peas, ettepoole kumargile. „Tere, kuşt nii hilja?" Niisama. Tulewad poeşt, soolakott ja õlipudel korwiga peal, ka suhkrut ja seebikiwi. Wõi seebikiwi ka, no waata, waata... Eks noorherra istu peäle, kui halwaks ei põlga?

Olen krapsti wankril. Ruum kitsas, mahakukkumine waruks. Aga leian nõu, panen käe naabrinna piha ümber. Kui juba kukkuda, siis nii et oleks seltsi. Tüdruk kiljatab. Mu jumal, kas siis näpistasin! Häbelik soe pilk tabab mind räti nurga alt. Ja, see nägu on kaunis maine, niisugune ümarik ratasplaat, keskel wäike tömp nina ja lai suu naerul. Aga piht on sitke ja sale, wajub iseeneseşt kaenlasse.

Olen tujus ja kõnelen kõiksugu rumalusi. Kas tüdrukud teawad, kes olen? Rätsepp ja õmblen kirikşandile jutluse püksa. Olen oma preşsrauaga maad ja raad läbi käinud, paigal seista ei saa, hing on kerge kui udusulg. Mis seşt et inimene elab kui hobuseraua sees, taewas ümber kui wits — läbi saab ikka. Südames niisugune tõmbetuul, et muud kui puhub — rätsepp ainult lenda! Olen mõnegi tüdruku südameşt wälja lennanud, et pole asigi...

Tüdrukud kihistawad naeru ja mükſawad üksteiſele külge. Peawad mind joobnuks wõi ogaraks — ükskõik. Mina leelutan edaſi. Kogu oma waimurikkuſe wõtan kokku ja ſean ta külatüdrukute aruſaamiſe ja huwide taſapinnale. Ei mõtle midagi, ainult kõnelen, kõnelen, ſellel jutul ei ole alguſt ei lõppu. Kõnelen kui inimene, kes terwe kuu on waikinud. On aga rämpſu hinge taha kogunud, ſeda waimliſt makulatuuri... Waeſed tüdrukud istuwad kui Veeſuvi kraateril ja naerawad end kümneſſe krampi kõwerasſe. Wiimaks on meil kaup koos, et tulewal laupäewal ſelle neiu juure ehale lähen, kellel nii ſitke ja ſale piht, aga nägu on kui ratasplaat.

Käänakul hüppan maha ja ſoowin head teed. Mu naabrinna annab käe, ſee on jäme, niiske ja ſoe. Teiſe tüdruku käſi on õhuke ja jahe, nüüd alles märkan ta tuliſeid musti ſilmi, aga rind on tal waeſel hoopis ſiſſe langenud ja kukal on kühmas. Jah, iga üks peab oma „pakikeſt" kandma.

Koju jõudes on pere juba koos, õhtuſt on ſöödud. Kohendatakſe aſemeid, kobitakſe magama. Kui Miili mu laua koriſtab, märkan ta nutetud ſilmi. Tüdruku käik on taaruw ja abitu. Ants ſülgab ſüdametäiega nurka.

Miiliga ſiis lood juba niiſuguſed... Parata ei midagi. Kuidas ma aitan? Ants ſaaks aga ei taha. Homme hommiku wurab rong wõõraſſe linna ja ſelles rongis istun mina.

Waeſeſt Miiliſt on mul kahju — ah need naiſed, naiſed!.. igal pool ikka ſeeſama häda! No mis te ripute nende meeste küljes, kes teid ainult häbiſtawad, aga kunagi ei armaſta! Aga juſt ſinna te jookſete ja ſeal te ripute, kui kärbſed liimipaberil...

Eks ta ole: ſüdamed paranewad pea, aga lapſega tüdruk olla on palju keeruliſem.

Aga ſee on, nagu Ants ütleb, igaühe oma aſi...

Eelmäng

Roman oli laisalt kiiktoolile laskunud ja hällitas, silmi laele lüües, paenduwaid taltsaid mõtteid. Wähelda-sed kuiwetanud hoolitsetud käed tugenesid wallendades mustadele põlwedele. Kaks Ameerika mudeli järele lakk-saabast jämedate soliidide ninadega sünnitasid tume-pruuni põrandawaibaga mõnusa mehise kokkukõla. Ees seinal kerkis kõrge peegel mustas raamis, mille keskel Roman enese nägi: pibulikuna ja puhtana, aas-taist ja üleelamisist silutud, nagu konserw, mis eneses kokkusurutud, kõigest üleliigsest wabanenud suursugu-suse peidab.

Teine pool wäikest ümarguist lauda istus Erika, õlgu lapselikult kokku tõmmates, ja lehitses hoolika närwlikkusega päewapiltide albumi. Pilukili silmil pani Roman tüdrukut tähele. Siledad pruunid läikiwad juuk-sed sündisid hästi kõrgele rahulikule walgele otsale. Põse-nukkides lapikesed küpset puna, walgudes palgede tume-kasse mahedusse. Kaks patsi wäänlesid usidena pihta-delt, wahelt helendas tükike sooja läikiwat kukalt, kae-tuna tihedate waewalt märgatawate udemetega. Mingis läbematuses wähe tihenenud huultes wõis laidlusele ja maitsmisele ihkawaid jooni tähele panna, weel mitte teadlikka omades kokkukõlades. Need huuled olid kui puhkew punane moon, keskpäewa päikest teadmata. Ro-man katsus neist huultest oma saatust lugeda. Mis peidawad nad, mis pakuwad nad, mis on neis ole-matut ja tundmatut?

Toas põlesid küünlad. Oli tume, waikne ja soe.

„Jalutasin täna kaskede alleel" — kõneles Roman kõlawal küpsel rinna-häälel, mis kui hästi wahatud

poogen Erika hinge keeli puudutas. „Läbi harwade puude paistis hall meri. Nu jalge all kahiseſid lehed..."

Erika oli omad ſuured pehmed ſilmad üles tõſtnud ja waatles seda meeſt, kelleſt naiſed nii palju kõnelesid, kelle koju ta oli julenud tulla täna. Küünla tuli heitis wäriſewaid warje Romani näo kahwatule ſiluetile. Erika ſüda wäriſes ſelle ees, mis tulema pidi ja kuſt enam ei olnud pääſu. Seal kiiktoolil istus mees, kelleſt teati palju, istus ja kõneles. Ja kui ta kõnelenud on, ſiis tõuſeb, tuleb ja wõtab...

„...Armastan kõndida ſügiſel üle kuiwanud lehtede, üle nende laialipillatud mälestuste kewadeſt. Kaugel, kaugel kohiſeb meri..."

Nüüd pööris Roman pea ja Erika nägi kahte läikiwat ſilma, musti kui ſüſi. Nende ſilmade ees tundis Erika imeliſt halwawat hirmu. See pilk lungis kui teemant hingeſse. „Nüüd!" — ehmatas Erika.

Aga Roman kõneles laiſalt, melankoolſelt, unistawalt.

„...Ta istus ükſildaſel pingil mändade all. Kahe aasta eeſt jumaldaſin teda. Kandis ikka ſedaſama palitut, halli, lahtiſt. Sama kahwatu nägu, kurwad ſilmad, peened ſuudlemata huuled. Olin talle kord nimeks pannud: Lumelilleke."

„Istus pingile Lumelillekeſe kõrwale," — mõtles Erika ja tõukas kangekaelſelt juukſeſalka meelte kohalt.

„...Ükſildaſel pingil mändade all teretaſin teda ja läkſin edaſi. Läbi harwade puude paistis meri. Lehed ſahiſeſid jalge all. Nii läkſin edaſi..."

„Sa ei jumalda teda enam?"

„Jumaldan," — kõneles Roman oma eneſe hääle kõla kinniſeil ſilmil maitstes. „Ei unusta ühtegi naiſt keda armastaſin. Kõik hoian alal, nagu needmiſt kannan neid eneſega läbi elu..."

„Siiski läkſid mööda..."

„Ja. Oma elu aeg olen taſt mööda läinud. Kunagi ei ole ma ta käſi wõtnud ja neid ſurunud omade õhetawate palgede wastu. Kunagi ei ole ma ſuudelnud ta wereta peeneid huuli. Kunagi ei ole ma..."

„Sa oled temast unistanud?"

„Ei, need on teised, kellest unistasin. Temast käisin ainult mööda. Olen teda piinanud ja iseennast. See oli meie armastus."

Erika oli wiimaste sõnade juures üles tõusnud ja istus nüüd tooliga otse Romani ees.

„Sa oled palju armastanud..."

„Ja, mu laps."

„Olid wäga õnnelik?"

Roman pigistas silmad kinni. Siis ulatas käe Erika käe järgi ja sai selle tõrkumata. Pani selle truu sooja käe oma walgete jahedate pihkude wahele ja kõneles.

„Olen õnnelik olnud. Kuid mitte nii, et enam rohkem ei ihkaks. Ja siis on mul hirm wäga õnnelik olla, seda wõiwad ainult wäga noored ja wäga rumalad inimesed. Suure ja piirita õnne asemel on mu elu täis teadlikult maitstud wäikseid ilusaid silmapilke. Mälestused on kui helmerida ja iga kiwi on ise kuju ja wärwi."

„Olen mina sulle ka midagi, Roman?"

Roman awas silmad. Erika oli õhetawa näo kõrwale pöörnud. Tal oli kõrwuni häbi. Ta käsi wärises Romani pihus. Roman waatles seda kätt. See oli wähe punakas, hoolitsus ja kunst ei olnud ta isiklikku ilmet weel rikkunud. Neis peenlastes sõrmedes wähe sügawalt lõigatud küüntega oli midagi lapselikku ja kasinat. Roman waatles tüdruku kumargile siledat pead, ta wärisewaid terawaid õlgu ja sooja himukat kukalt, — siis pigistas ta silmad uuesti kinni.

„Oled mulle homne päew, mille päralt elatakse. Oled kalliskiwi, weel mitte mu helmete reas. Weel mitte... Nii oled rohkem kui teised."

„Roman!"

„Ja, minu nimi on Roman. Kui ma kakskümmend aastat noorem oleksin, wiibiksid sa juba ammu mu kaenlas. Wannuksin sulle igawest truudust ja meid lahutaks ainult surm. Nu juustesse on hõbedat langenud, tarkuse ja teadmise wärwi. Sellepärast istun weel

kiiktoolil, wõtan su käe ja pigistan silmad kinni. Usu, Erika, täna kus sa esimest korda mu juure tuled, on selleſt küllalt. Juba see, et mu lähedal, mu toas wiibid, on rohkem kui suudan kanda. Wõib olla, oled wiimane, kes nii noorelt ja julgelt astub üle mu läwe. Olen siis kokkuhoidlik ja kitsi, et midagi pillatud ei saa, kunni . . ."

„Roman!"

„Kunni sa minust mööda lähed. Ja, wäike rumal tüdruk, kord lähed sa ära, see on su loomulik õigus."

Roman oli püsti tõusnud. Ta kumardas üle tüdruku ja silitas hellalt ta pehmeid juukseid, mis kahe palmikuna langesid üle ta kõhnade õlgade. Roman oli õnnelik nagu iga, kes esimest korda oma suurt elusse astuwat tütart näeb ja teda kellegiga ei tarwitse jagada.

Nad astusid eeskotta. Roman aitas tüdrukule palitu selga. Nii wärske ja õnnelik oli see plika omas uues sügispalitus, õnnelik ja pettunud ühtlasi. Ah, kui hirmus pidi see olema — ja nüüd ei olnud midagi sündinud. Ei suudlusi, ei armuawaldusi — nagu nõudis korralik romaan. Silitati pead kui lapsel. Ahastades ulatas tüdruk omad käed Romani õlgadele, esimest suudlust igatsedes. Roman wõttis ta õhetawad palged oma jahedate pihkude wahele, waatas kurbuses silmadesse, mis weel midagi ei teadnud. Pilgu seisis ta kiusatuse wärawal. Aga juba tuli mõistus kui keerup mõõgaga.

„Head ööd!"

„Head ööd!"

Andsid teineteisele käe. Erika astus öösse. Roman keeras wõtme kaks korda lukus ümber.

Siis astus ta saali ja süütas kõik küünlad põlema . .

Jälsed

Oli wäike theeõhtu notaarius Ampeli pool. Ringike wäikelinna kirjandusliste huwidega noorimehi, kes oma lugemisewara ammutasid Ampeli rikkalikust ja alati wärskendatud raamatukogust. Peale mitmeid kõrwaljutte ja wastastikuseid wiisakusi, sattusime waidlema seekord eriliselt põnewaks saanud „kunstiprobleemi“ üle. Uuem kirjandus kultiweeris wormi, pakkus iga päew üllatusi keelelistes uuendustes ja stiililises uudisjahis. Kuna arwustus, tagasihoidlik ja skeptiline, otsis sellele stiililisele „futurismile“ sisulist õigeksmõistmist. Kõneldi poolt ja wastu, alguses katkeliselt, kohmakalt, hiljem hasardiga, sädelewail silmil, lõkendawate palgetega.

„Sisu ja worm,“ — tähendas notaarius Ampel, meie waidluste juhuslikku pausi kasutades: „need on kaks ühe ja sama nähtuse wastaspoolt, mis tingiwad üksteist. See on algtõde, mis mingisuguste sofismide ees ei wäärdu.“

Meid, noori, huwitas ja lohutas notaarius Ampeli isik. Ta oli lüheldane jändrik mees, oma nelikümmend wiis turjal, kuid eluröömus, mahlakas ja alles kääriwa werega. Palju lugenud, teaduslistesse spekulatsioonidesse süwenenud, ei kõnelenud ta kunagi raamatutarkustest, waid raamat oli ainult ettewaatlikuks ja tagasihoidlikuks korrektuuriks isiklistele, oma käe peal saawutatud tõetundmistele. Ampeli sõnades kõneles elukogemus. Teda huwitasid noorte kirjanduslised wajelused, nende naiiwsus elu ja selle kunstiliste peegelduste kohta. Ta wõttis, silmapilku oodates, neist waidlustest heal meelel osa, end alandlikult wõhikuks tunnistades, kuid siiski rohkem naela pihta trehwates, kui meie,

Tartu Ülikooli Raamatukogu
Universitatis Dorpatensis

kelle hulgas leidus eneſe peetud „ſpetſialiſte“. Ampel ei olnud moodſa kirjanduſe ſuhtes konſerwatiiwne, nagu meie wanem ſugupõlw. Milles aga Ampel meiſt, noorteſt, peaſagu üle oli, ſee oli naiſte tundmine. Siin oli ta „ſpetſialiſt“ ja ei püüdnud, laia habemeſſe muhkledes, ſeda ſalatagi. Kirjanduslistelt harutustelt libiſes ta kergesti ja eriliſe ſümpaatiaga õrnemate tundmuſte waldkonda, fikſeeris naiſt lugemata perſpektiiwides, eſitades huwitaw-põnewaid waateid ſuguliſe probleemi lahürintidesſe. Kuulates ta esteetiliſigi wäiteid huwitatud tähelpanuga, muutuſime wiimaſel juhtumiſel talle tänulikumaiks auditooriumiks, mis iga ſõna lennuſt püüdis, iga märkuſt raudſe tõena kaſutas.

„Mul on ſee tawaline tõekspidamine kunſtiſt,“ kõneles notaarius Ampel jatkawalt: „ſiſu tingib wormi. Muidugi, wormi wõib ka ſiſuta ja ſiſu wastu kultiweerida, wõib pakkuda lugejale ſtiililiſt teaatrit, iſegi tſirkuſt. Wõib „ſtiliſeerida“ ſõnu, keerutada, paenutada ja moonutada lauſeid, wõib kogu kompoſitſioonile anda ilme, mis näib „ſuurſugune“ wõi „raffineeritud“. See wäline „ſuurſugusus“ wõi ſihilik labaſus — ei tea kummale ta teinekord rohkem läheneb — wõib pealiskaudſele waatlejale anda tõelikkuſe illuſiooni, kuid aſjatundjat te ninapidi ei wea. Kunſt on hinge ſünnitus. Puudub hing — jääb üle käſitöö, wõib olla ſuurſugune ja ſädelew, kuid ſiiski käſitöö. Wäikſemad, armetumad tunnusmärgid annawad kunſtniku ära. See on kurb tõde. Kurb neile, kes on kohuſtatud „ſeiſukohta“ wõtma ja ſiſse kukuwad, kurb ka neile, kes tööſtawad ſeda eneſepettel ehk teadlikult wõltſitud kaupa, kunſti nimel hangeldades haledate, ſiſemiſelt wäärtuſeta aſeainetega.“

Notaarius peatas, rüüpas klaaſiſt jahenenud jooki ja jatkas, ſilmi üle kuulajate libiſtades, pika hingetõmbuſega juttu.

„Wõtame kõrwalnäituſe. Miks jääda kitſale alale kunſtile, mis on ju ainult peegeldus, fata morgana eluſt eneſeſt. Oskate waadelda, näete elu rändawat ſamade käſulaudade järele. Laiendame kunſtiprobleemi kogu elunähtuſte kompleksi peale: ſiſu tingib wormi.

Wõtke naine kui sarnane. Teie ütlete: kunst on esteetiline substants. Ka naist wõime waadelda esteetilise substantsina, kui plastikat, kui kujutawat kunsti. Ma ütlen teile: naise plastika, ta wäline koor on nähtawuse keelde tõlgitud hingeline tõde. Naise wormid, näoilme — see on ära elatud ja tarwitatud päewade ja silmapilgu hingeelulise perioodi komplitseeritud jäljestik: „plastika" ja selle „sisemine walgustus" annawad meile iga silmapilk kindla kokkuwõetud bilansi. Naine omas lihas esineb meile: olemuse potentsi kogusumma — brutto; minewik tema ärakulutuste ja warjamistega — tara; ülejääk — netto. Igal naisel on ta netto näos ja ihus. Sisu tingib wormi. Mis sisuliselt ühest naisest kui põhikapitaalist üle jäänud, saab awalikuks wormis ja stiilis.

Naise nägu ja keha on teile, noortele weel tume, täis wastoluisid. Elumehele, kellel aastad seljataga, on need „hieroglüüfid" lahtine raamat. Mind naised enam ei peta. Nende „wormikultus" on asjata. Kuidas nad endid ka wäliselt poleeriwad, maaliwad ja lõhnatawad, kunstlikult oma „stiili" suurjugustawad — naise „stiliotsimised" ei ole mitte wähem huwitawad, kui moodsad kunstiwoolud — on kõigel sellel ainult siis tagajärgi, kui seda wälist nikerdust kannab tugew sisemine alus. Puudub see alus, on wormikultus asjata, kohe on näha, mis olemas ja mis wõltsi. Missuguse wirtuositeediga nad ka läbi wiigu „stiili puhtus", kui hästi kokku korjatud ja kombineeritud olgu ka need wälised tunnusmärgid, mis meile realiseerima peawad prowotseeritud idee: wäikesed asjad, detail annab ära. Detail on saatuslik: ta ei torka silma, teda on raske sumbutada, warjata. Wõhikut petetakse, asjatundja märkab selle ja loobub.

Illustreerin selle teooria ühe näitega elust. Oli lugu ühe naisega, kes mind huwitas omade muutlikkude teisenditega. Ta nimeks Marie. Wäga tuttaw, wäga sagedasti esinew nimi. Wäga wõimalik, et teda isegi armastasin. Miks ei pidanud minagi armastama üht Mariet, kui neid on nii palju ja igal pool. Muidugi olen armastanud teisi. Meie, mehed, armastame aastate jooksul

mitmeid ja mitmel wiisil, sest armastus kordub ja teeb jälle uuesti rikkaks: nende teiste nimed, keda armastasin, ei olnud Marieb, nad kõlasid muidugi teisiti. Need teised ei tule silmapilgul arwesse, nad ei paku mu eeldatud teooriale mitte küllalt selgejoonelist pildistust, mis wõib olla ka mu kustunud mälu puudus. Aga Marie, tema arenemise käik on mul praegu selgesti silme ees.

Kuulake ainult ja tehke järeldusi: mina konstateerin fakte.

Esimest korda sattusime kokku maa pulmas. Olin seekord õige noor, peaaegu piimahabe. Tunnete kõik pulma kombeid maal, ma neist pikemalt ei kõnele. Olin „peiupoiss", Marie minu „pruut-tüdruk". Mäletan hästi, kuidas ta sain enesele, kui ei eksi, siis loosi läbi. Just loosiga, nii tean nüüd selgesti! Harilikult ei loosita tüdrukuid „peiupoistele", neid jagatakse ja paaritatakse „diplomaatiliselt". Aga seekord, tehke mis tahate, loositi ja mina tõmbasin selle Marie...

Olin rahul oma loosiga. Wõis olla teine aastat kahekssateistkümmend, näoke alles rohkem lapse kui naise oma, keha plikalikult tõntsak, lühikese erinemata pihaga. Helejuukseline siniisilm. Panin teda tähele kogu päewa. Niisugune tõsine, rahulik, eneses — kui nuppus roos. Wäike sarlakipunane suuke riimib end kahe lihawa, unne uppuwa huulega. Kõige enam üllatasid mind silmad. Sügaw-otsekohesed, selged, meheist hirmutamata. Mis hinges, see silmis. Ja hinge põhja waatasid nad teisel, ise midagi nägemata, mõistmata. Mõistsin minagi juba tüdrukuid näha, hinnata ja himustada. Kuid Marie silmad: puhkaw selge rahu, küsimata ja kostuseta, ei erutanud minus mehelikka liigutusi. Awasin selle pilgu ees ainult sõpruse ja imetluse soojuse, seltsimehelikku arusaamise, igasuguse kõrwalmaiguta.

Mis seal salata: on põline komme maa pulmas, traditsioon — tüdrukud magawad poistega, iga peiupoiss oma pruut-tüdrukuga. Kes selle wastu ekstib, ekstib moraali, püha kombe wastu. Ükši jäetud tüdruk on teotatud ja poiss kes kõrwale hoiab, ei ole „täismees". Olin piinlikus seisukorras. Kartsin Mariet ta silmade pärast,

kartsin ta naiwsust haawata, heites ta kõrwale. Ettewaatlikult asusin asjale, wiiwitades ja kaheldes, oodates tule kustumist, kannatades wanemate meeste julgustust ja pilget. Sobisin wiimaks siiski ja olin üllatatud. Kui lapselik-truult, iseenesest mõistetawalt see tüdruk mu rastu wõttis! Kui tõrkumata, isegi wastutulelikult iga ta liige süwenes minule. Ah sind süütut, teadmatut, rahulikku poolnaist! Nii poewad wäikesed lapsed kaisu, uniseb ja wäsinud. Ta jäi juba paari minuti järele magama, helejuukseline peake mu palgele surutud, käsiwars lõdwalt ümber mu kaela.

Seda suurt armast last kaenlas hoides, õrnalt, hoolikalt, aupaklikult, helduſin ta andumise ei millestki. Ei julenud end liigutada, kartes ekſitada ta inglimagust und, muretut rahulist hingamist. Ta wäike kumer rind, terawate nõõbikestega, kerkis ja wajus mu käe all, pidasin selle kausikese omas pihus kui ime ja pühaduse...

Kolm aastat hiljem sattusid me teed teist korda kokku. Sain N. linnas koha. Ühel perekonna-pidul tutwustati mulle preili Ambust. Tundsin temas minu Marie.

Oli kui kõrgemaks kaswanud, näis sihwakam ja saledam. Ei olnud enam seda tõntsakust kehas, mis poolwalmidele täidlastele plikadele omane. Palg owaalim, rinnad täidlasemad, piht erinenud, puusad arenenud. Kätelt oli kadunud plikadele omane werekus, nad olid nüüd peened, puhtad ja läbipaistwad.

Otsisin ta silmi, mis mind warem eriliselt üllatanud. Sama selge ja puhas sina, kuid sügawam, wärwikindlam, millestki uuest looritud, niisutatud. Endine muretu otsekohesus ja erapooletu tarbumus oli kadunud, nad nüüd kui otsisid midagi, eneseſt ära. Need silmad waatasid mingi arglikku, kergesti ehmuwa imetlusega ilma. Endamisi jäädes oli pilk kui sisse pöördud: seal wormis end midagi, millel ei olnud nime ega kindlust suhetes. Teinekord lõid need silmad kui tulekahjus sädelema, pillates ja puistates wallatuid kuld-siniseid tulekeelekesi.

Mäletan, ühel juhuslikult sündsal silmapilgul ja sobiwal kohal olin natuke wallatu, tehes katset talle

wäliste õrnustega läheneda, kuid wastuseks oli kindel teadlik tõrje. Ta liigutus ütles rohkem kui sõnad. Seal teati juba, mis mees tahab ja mida oli tarwis keelda. Puutusime sageli kokku, tundsin eneses tärkamat tundmusi. Kuid jahe kasimus, mis tempereeris seda saledat keha, owaali palge, natuke hirmunud silme, tegi mu ettewaatlikuks ja araks. Saime headeks sõpradeks, milles kehaline lähenemine tundus segawana ja taktita.

Äriasjades sõitsin pea Wenemaale. Wiibisin kauem kui alguses kawatsus. Marie seisis mu meeles. Küpses mõte teda kosida tagasitulekul.

Kodulinna tagasi jõudes, mõttis Marie mu endise sõpruse ja lahkusega wastu. Kuid märkasin suuri muudatusi temas. Oli kõhnemaks jäänud. Kõnnak milleski takistatud, nurgeline, miski eksitas ta sammu. Ta kitsad puhtad läbipaistwad käed, mis warem nii kindlalt pidanud asju ja rahus unelnud süles, pidasid nüüd närwilik-rahutut mängu hell-tundeliste wärisewate sõrmedega. Silmade sinasse oli segunud mingi hall kuiw toon. Need silmad olid kui keedetud mingist sisemisest kuumusest, nende sina oli nüüd jänunew, rahutu ja põuane. Pilk wargne, eksiw, kärsitu.

Panin tähele, Mariel olid kapriisid ja tujud. Meie wahekordki, kui selle all sõprust mõista, muutus püsimatuks, ebakindlaks. Oli aegu kus hästi läbi saime, oli silmapilke kus siginesid isegi wäikesed häbelikud õrnused, kus Marie mulle rohkem näis pakkuda mõiwat, kui nii pea lootnud. Aga sealsamas siginesid kärsitud tõrjed, põhjendamata ja loogika lagedad keeldeb, mis minu peale mõjusid kui pang külma wett.

Otsisin muutuse põhjusi ja arwasin leidwat. Marie kõrwale oli wahepeal siginenud uus isik. Üliõpilane Karl Pedak, keda Marie teinekord näis oma lähedal salliwat, mind hooletusse jättes, kuid sealsamas konkurendigi wastu puistates oma püsimatust ja kapriise. Pedakit tunti himura poissina, kombelõtwa ja meelelise ülekaaluga. Imestasin, et Marie temaga sobis, ta labasust ja taktita olekut sallis, kuid seletasin sellegi nähtuse naise „tujuga" ja

ei pidanud olukorda Mariele, keda sügavamali tundsin, kardetawaks.

Süski ekſitas Pedaki ilmumine Marie kõrwale mu tundmuſi. Mulle jäi arusaamataks mõnigi nähtus, mis mulle peamurdmiſeks wgema tõi. Marie püſimatus ja kärſitus tegi mu araks ja pasſiiwſeks. Otſustaſin ära oodata „ſelgemaid ilmu".

Siis wiiſid ärilised talitused mu jälle kodulinnaſt eemale. Töö nõudis hoolt ja muret, andusin ſellele täiesti. Kuid Marie ſeiſis mu meeles ja ma lootſin tagaſitulekul wahekordade ſelgumiſt.

Poole aasta päraſt olin tagaſi.

Marie oli põhjani muutunud. Kui uuesti ſündinud, tüdrukut ei tunnud enam ära. Tujukus ja närwilikkus oli kui peoga pühitud. Teda kandis nüüd julge wabanenud temperament, ſiſemine jõuküllus ja elurõõm, mille allikas mulle tume. Mingi kewadine woolus, mis kõik paiſud ja tammid purustanud, woolas wõidurikkalt ja juubeldades läbi lillelise aaſade. Marie oli priskeks ja ümarikuks läinud, rind kõrge ja kuum, puuſade kumerus tore, näojumes piima ja werd. Kogu keha õitſes, rikas kääriwaiſt mahladeſt. Kõnnak paenduw, rütmiline, waba, iſegi ülemeelik ja kaaſa kutſuw. Kui heledalt ta naeris, miſſuguſed trillerid heliſeſid metallis. Ja jälle olid ſilmad, mis kõneleſid kõige enam. Põuaſt ja läbematuſeſt ei olnud jälge, ſilmade ſina oli ſügawam ja tumedam kui kunagi enne, nad ei ſädelenud, ſealt woolas kirgline ſula metall. Waates oli kui kleepiwat lakki, ta pilgud, mehe ſilmiſſe ſattudes, jätſid jälgi.

Sõbrad ſoſiſtaſid mulle kõrwa, Marie olewat Pedaku „käes".

Üleliigne teade! Nägin ſeda Marieſt eneſeſt: naine, kes himuraſt meheſt maitsmiſele äratatud ja nüüd nooruſe karikaſt jõi eſimeſe teabliku suure, wärske ſõõmuga, kirega, mis kannatanud põuda ja läbematuks ning kärſituks ſaanud keeldumuſe üle jõu käiwa koorma all. Neitſi, kes ihkanud naiſeks ja äratatud kogemustega meheſt: ſee naine oli nüüd omas elemendis, ujus periwett, himur, muretu ja õnnelik. Ujus kui kala

wees ning lõi sulpsu. Mis ime siis, kui warske, tarwitamata elumahl woolas ja koondus astjaisse, mis senni maganud ehk nälginud, kui nüüd naises paisusid ja õitsele lõid wormid, mis spetsiifiliselt naise kutsele ja ahwatlustele määratud. Sisu tingis wormi, mu härrad!

Mäletan hilist jalutuskäiku linna pargis. Kui julgelt ja ahwatelewalt wallatas nüüd see tüdruk, misuguse kelmika walmisoleku ja teadliku soowlikkusega prowotseeris ja sallis ta õrne käsitlusi. Kuis kjirgajid ja kõrwetasid ta silmad, kuis helises noore naise naer, tiin andumisest ja ahwatlusest. Suudlesime. Wõttis mu huuled wastu koketeeriwa tõrke ja lahtiste niiskete huultega, milles puudus tõsidus, kuid weetles muretu, wastutustundeta maitsmise himu.

Asusin teise linna elama. Marie peale lõin käega. Teises linnas armastasin Erikat, siis Lindat, hiljem mingisugust Helenet. Siis tuli aeg, kus ei armastanud enam kedagi, peale enese. Naised muutusid lihtsalt maitseaineks teiste kulukate lõbude kõrwal.

Kuulsin kord juhtumisi: Kaarel Pedak ja Marie Ambus heitnud pühha abiellu. Oli olnud wist sellekohane kuulutuski ajalehes. Jumal nendega!

Ühel äritseisul pealinna kohtasin juhtumisi Mariet. Tuli wäikesel peatuskohal peale, sõitis, istudes mu wastas, paar jaamawahet edasi. Kaasas wäänles tal paariaastane jõmpsikas. Muidugi wäike Pedak. Sõideti mingi tädi juure.

Marie oli „pühas" abielus põhjalikult muutunud. Nähes ta kuju oli mulle kõik jutustamata selge. Tulekahjud olid mööda, wisisesid hallid äripäewsed tuhaasemed. Tawalik kodanline proua, kes rammusalt sõi, midagi ei teinud ja soowideta elas päewast päewa. Kogu ta keha, need üle piiri walgunud wormid, lodewad kinni nööritud rinnad ja lootuseta hukka läinud piht, andsid tunnistust leigest elust, mis aeglaselt ja kireta liikus saali pehme mööbli, köögi raswalõhnade ja abieluwoodi wedrumadratsi harjumuste wahel. Kõik see liikus nüüd monotoonses korduwas apaatilises traditsioonis. Selle uue elu jäljed peegeldusid ka näos, söönud ja laisas, wajudes

mitmekordse lõualihaga kaela walgete woltide wahele. Werewate tursunud palgete tagant wahtisid kannatliku rahuga kaks silma. Ah need silmad, see hinge peegel! Nende sina oli nüüd segane, kui hallitanud. Seal ei lädelenud ega leegitsenud enam midagi. Tuletasid meele wihmawee loike, seiswa elemendiga.

Niisugune nägu kaswab naisele, kelle juure läheb mees ammu kulunud äratarwitatud armukesena, harjunud kombe ja kohuse pärast, läheb nende „loomulikkude funktsioonidega", mis olnud kord lõbu allikaks, nüüd ikka rohkem uppuw kaswawa wastikuse tundesse. Mida naine wastu tasub sama ekwiwalendiga, lunastades wastumeelselt, kuid „moraalse kohusetundega" kord wälja antud wekslid. Need „püha" abielu funktsioonid, ühe meeleliise kire tolmunud tuhaasemed — neid ei pühenda enam luule õrnus ei patu weetlus — see on weel harjumus, teinekord ainult kohus. Minnakse abieluwoodi nagu muugi tarwiliku ja wiisiks saanud päewakorra juure: äritalitusele, söögilauda wõi lihtsalt — wäljakäigu kohta. On seisukordi inimese elus, kus naine ja kloset muutuwad üheõiguslisteks kodanliise inimese „loomulikkude funktsioonide" tühjenduspaikadeks, sest nende funktsioonide täitmata jätmine sünnitab tuska, millest wabanemine on moraalselt kõigiti õigustatud. Korralikud inimesed ei jäta hooletusse oma „loomulikka funktsioone" ...

Marie lahkumisel waguniist olin mitu jaamawahet nukker. Ah neid elu muutlikka grimasse!

Wiimast korda ristlesid meie teed pilgu: nägin neli aastat hiljem Mariet kohwimajas. Istus eemal akna all wiisaka tähelpaneliku härraga, nagu näha, intiimis jutus. Nägin kaunit, owaali naise profiili, tuletades meele ammuseid jooni neitsipõlwest. Ta kitsaste walgete käte liigutused olid noored, kärmed ja tasased. Lõpetasid joomingu, mees — Pedak ta ei olnud — maksis arwe. Sammusid mööda minust. Noor, sale, paenduw naine. Möödanedes puudutas Marie pilk mind juhuslikult, nägemata ja tundmata. Selgust ja puhtust sinetas see pilk, kaetud niiske, truu looriga. Weel praegu mäletan

seda pilku: tempereeritut, sisepöördut, nii iseenesega, nii kiindunud ainsasse õndsasse mõttesse, uude, harulдasse, uskumatusse...

See heldus, unne sädelew pilk, millesse mu kuju ei ka mälestus minust ei peegeldunud, ütles mulle, et naine, kes olnud kord laps, siis neitsi, siis meelik maitsja armuke, siis kohusetruu apaatiline naine: see naine nüüd armastab... esimest korda elus..."

Notaarius waikis, tõstes jahtunud theeklaasi huultele. Waikisime meiegi, wallatud inimese elu seletamatust mõistatusest. Ununes esialgne probleem, jutustaja teooria ja wäited sisu ning wormi wahekorrast.

Meelde jäi kui pehmesse sawisse Marie — naise kuju ta metamorfoosis.

Pooltoonid

Elu on rikas, miljard piſiasju ehiwad ta. Ja inimeſe ergukude on arenenud täiuſeni, wibreerib wälisilma wähemailegi eeteri-laineile. Hinge peeglil ſaabuwad imelikud öndſad wirwed, meelte wärwiline klaas ähmub loorilisteſt warjudeſt. Ah minu pooltoonide, warjundite inimeſt, ah minu mooſekanti ſordiiniga!

Istun ſiin wanade waguſate mändade all. Hele päike uputab nad üle. Kuumade kiirte wihm ſajab läbi okliste kroonide. Wabastan rinna walguſe tuliſele ſajule. Sooja maa niiſked aurud imbuwad ihhu, meeled turbuwad, weri ſuriſeb laiſalt ſoontes. Olen waguſi, waikne, kohinata iſeeneſes. Heldun olemasolu härdameelſeſt paratamatuſeſt.

Silmakaarel madalad rammuſad aaſad. Põldude haljad ja koltuwad nelinurgad. Sini-lilla-kollaſed waibad aruheinamail. Oja looklew kitſas pael hõbedaſt. Heleſinine taewa kumer. Üksikud öredad walged pilwewiirud, läbipaiſtwad ja muutlikud. Muretud rändajad ſüütu efiiri tormituis wetes. Tohin neid waadelda ja rahulduda enda ning loojaga. Olen wiſt hea armas ja önnelik inimene, et mu ümber kõik hea, armas ja önnelik.

Künkal ſiniſe kuuſiku kõrwal, tagapool ſini-lilla-kollaſeid aaſu, kõrgenewaid tõmm-roheliſi oraspõlde, piirdud rohtaia kolmnurgaſt, upitab längus ja ſammeldanud katuſega talumaja oma kõwera korſtna õhku, torumokkadelt puhudes laiska ſuitſujoru poolwiltu loode poole. Seda maja mina tean, ſeda aida õunapuiega, ſeda lehtlat õitswate ſirelitega kambri taga, kus ümarguſe tuhaſalli laua ümber on ſeatud laudpinkide kõwerik.

Silmi piludes helepäikse narruste eest, majudes endasse kui pehmesse samblasse, näen enesepeitel Reeta istuwat lehtla pingil, lõssinuna, lõug toetatud pihkudele, tumedad juuksed siledalt kammitud kahele poole lage, walged pehmed käsiwarred küünarnukini alasti, sõrmede roosak-walged otsad surutud silmi.

Kakskümmend aastat noort ihu. Nägu sõõrik, silmad sõstraseд. Natuke naist ja natuke last. Hingekegi teisel, kiikleb ja liikleb. Mis ma talt nõuan? Mind nüüd! On seegi, et oled, et tean sind istuwat ja unelewat, et tunnen su pelgu ja hirmu kõige ees, mis uus ja tulemata.

Et jääksid sellesse kewadesse ikka, kui wiis mis aimub märkimata, kui luuletus poeeti leidmata, kui raidkuju marmori rahnus, alles tabamata peitli tera.

Kuidas need noored tüdrukud mu kurblikuks teewad oma piimase were, mesise suu ja kasina rumalusega. Kuidas minus tärkawad isalikud tundmused, et on nad kõik mu enese, enese tütred.

Tõstan käed ja sirutan üle aasade, põldude, sinililla-kollaste ja rohelis-punaste, üle sinise kuusiku ja oja keeru, mis jookseb hõbedat. Teie noored, kenad ja rumalad!

* * *

Sinise kuusiku taga on suur linn, saab wiisteistkümmend wersta. Suures linnas on wäike walge tüdruk, meelespea-siniste silmega. Ide on ta nimi. Madal ja wallatu, mängib klawerit, kastab atas roose ja hullab kõigiga. Naerab ja laulab kogu päew ja öösel kisub kerra walgesse woodipesu, segamata und magades hommikuni. Küll see nägu wõib mossis ja weider olla magades!

Teises maakonnas, teises kihelkonnas elab Meedi. Pikk sihwakas uhke peretütar. Tuhakarwa kollased on ta patsid, suured ja tõsi-hallid ta silmad, aga ta kamber on wäike, puhas ja lilletud. Laual raamatud, seintel maalid, pesukausi kõrwal unelewad maguşad lõhnad. Meedi istub walges kambris ja kirjutab päewaraamatut.

Mõtlen:

Mitu rida ta teinud mu'st? Mitu naljakat muigawat rida ja mitu küsimismärki?

Kemadet küll minu üle ja ümber! Sini-roheliſi metſi ja puna-kollaſeid aaſu! Neid noori tüdrukuid ſiin ja ſeal! Silmi — ſõſtraſeid, meelespea-ſiniſeid ja tõſihalle! Mina nii wana ja waoune wanade mändade all. Kuhu mahutan teid, kullakeſi?

Wabanen katteiſt helepäikſe keſkpäiwſes leilis. Laſen liikmeile ſadada walguſe wihma. Kägu kukub ja kägu on wait.

Armastan. Aaſu ja põlde, metſa ja maad. Armastan Reeta, Idet ja Meedit. Kõiki noori tüdrukuid armastan ja kui nad wananewad, on neiſt kahju. Armastan: üksi ja wana wanade mändade all, alasti ja õnnis helepäikſe kiirte-noolide menuetis . .

* * *

— Mida loete, Reet?

— Kollermanni Ingeborgi.

— Mitmet korda?

— Kolmat.

— Siis istute lehtlas, pea käte wahel ja unustute?

Reet punastab. Reet põgeneb lehtlaſt. Näen weel ta wilkuwaid ſääri läbi roheliſe.

Olen üksi lehtlas ja mõtlen:

Ide kastab lilleſid aias wõi mängib klawerit. Meedi kirjutab päewaraamatut. Aga Reet on mu eeſt põgenenud maia. Mis minul ſeſt! Et nägin jooksmaqi teda mu eeſt, niiſuguſt walgeſääreliſt!

Perenaine tuleb ja katab lehtlas laua. Reet tuleb, ſilmad maas, toob kohwi, leiba ja wõid. Perenaine tuleb ja toob mett.

Istume kolmekeſi ja wõtame õnet. Reet on noor ja armas, mina ei ole noor ja armas, perenaine on wäike, wana ja wäſinud. Aga kohwi maitſeb meile kõigile. Leib on pehme, wõi wärske ja meſi ſulaw ja lõhnaw.

Mõtlen:

„Ingeborg ſa ei ole, Reet, aga würsti ootad ſinagi! Tuleb laupäewa õhtu naabri perepoeg ehale — wõi ei tule weel? Küll ſa kord tuleb ja näib ſulle würstina. Aga mehele lähed teiſele, mõnele linakaupmehele, kes rikas ja halwade kommetega, ſeſt wanemad tahawad. Hea ſeegi, et niiſuguſt jõnni ja ei armasta, aga mehele lähed ſiiski. Peidad küll hinge ja oma Ingeborgi ta eeſt, aga noore nõtkuwa keha wõtab ta ſiiski, talitſeb temaga keeluta, ſina aga pöörad pea ja ei tea mis ſee on. Reet, Reet — ſelleks ſa nüüd õitſed häbelikuna ,ja loed oma Ingeborgi!?"

Perenaine kallab mulle kohwi. Reet ulatab leiba ja mett, ſõſtraſilme wargſena. Neid naiiwe küll ja tumedaid! Lahkudes ſurun ta wäikeſt karedat ſooja kätt.

Sammun koju ,noore tüdruku häbelik wastuſurwe pihus, wargne, peidetud pilk herediſt ſilmiſt meeles. Aga hing on ſaanud kergeks, puhtaks ja nooreks.

* *
*

— Mida loete, Meedi?

— Kellermanni Ingeborgi.

— Mitmet korda?

— Teiſt. Lugeſin warem aaſta eeſt.

— Lugemiſe järele kirjutate päewaraamatut?

— Ja. Kui loed, on kergem kirjutada. Hingestud ja omadki tillukeſed üleelamiſed ſaawad kujukaks.

Meedi ei punasta, Meedi ei jookſe ära, tal need ſuured hallid ſilmad, mis waatawad pilgutamata otſa. Ta ei häbene oma tundmuſi ega oma päewaraamatut. Kannab musti kingi, musti ſukki ja wilkuwaiſt ſäärteſt jään ilma.

Perenaine ütleb:

„Et teie ka kord naiſt ei wõta..."

Waatan Meedi ſilmi. Nad on ſuured, hallid ja tõſiſed. Mitu rida need ſilmad kirjutanud mu ſüdame? Mis jutuſtab ſee päewaraamat minuſt?

Perenaine tuleb ja katab laua. Meedi tuleb, toob piima, leiba, wõid ja mett.

Istume holmekesi ja wõtame einet. Meedi on noor, ntina ei ole noor, perenaine on pikk, kuiwetanud ja kräbe. Toit maitseb.

Mõtlen:

„Ingeborg ei ole sa, Meedi. Aga sinagi unistad omast würstist. Sul need suured hallid silmad, nende tõsidus hirmutab naabri perepoja eha-mõttest. Kes on su würst, keda armastad rumalast peast, et kirjutada tarka päewaraamatut? Pettud siis „würstist", nende suurte tõsiste silmadega on kerge pettuda. Jää omale päewaraamatule truuks. See on ainuke, kes sind ei peta, sina rumal ettenägija laps..."

Perenaine kallab mulle piima. Meedi ulatab leiba ja mett.

Waatan ta suurtesse hallidesse silmadesse ja olen enesega rahul. Lahkudes surub Meedi mu kätt seltsimehelikult.

Kergena, noorena, puhtana sammun koduteed wastu loojenewat päikest. Et inimene tüdruk ja nii noor wõib olla! Rõõm on näha seda, olgugi juustesse pudenenud juba kaduwuse hõbedat.

Kaduwuse hõbe, kogemuste tarkus ja waew... Rahuliku wabana waatlejana sammun hiliseil teil, kaasa elades teiste kewadele, ette näha ja kurb olla teiste pärast. Ja rõõmsalt kinni püüda iga selge pilk, muretu naeratus, wargne ihk, mis teistele, tundmatuile määratud, kuid siiski wastu wõetud, süwendud sinnu.

* *
*

— Mida loete, Ide?

— Kellermanni Ingeborgi.

— Ikka weel!

— Ah, see raamat on ju kolepaks! Ja aeg kaob: kontserdid, pidud, rohelisõidud, sõbrannad... Kas teate, mul jälle uus kawaler — ratsawäe ohwitser!

— Kannustega?

— Kannustega. Ja korsetti kannab ta ja sõlmab alati. Ma naeran enese katki!

Jõe naerab hõbedat, õde ei seisa minutitki paigal, ta väikseid ümargusi meelespea-sinisid silmad hüplewad asjalt asjale. Ta ei punasta ega kirjuta ka päewaraamatut. Täidlaseid roosakaid käsiwarresid askeldawad, kui oleks see tüdruk kahe tiiwaga tuulik. Kuulan ta muretut naeru, waatlen ta silmade siniseid sädemeid ja mõtlen:

„Ingeborg sa ei ole ja würsti sa ei oota. Sinu würstid on taskukaustas, nad tulewad ja lähewad, nad waheldawad ühes kübara ja kinnastega. Ja milles neid oota ja hoida: oled noor ja selleşt sulle küllalt! Mis hiljem ... kes piinab end tulewikuga? Kannuşed, korsett ja natuke lõhna: mis meheşt ikka võib nõuda, et ta üle naerda katki ..."

Ma ei saa kaetud lauda, ei kohwi, piima, leiba, ei võid ega mett. Kuid selle asemel istume sohwal, wallatame ja sädistame. Warastan isegi suudluse — neist ju Jõel nii lõpmata tagawara, et jatkub mulle ja teistele. Nii palju teisi tagawaraks, et naera või katki.

Kergena, noorena ja puhtana sammun koju. Et niisugune poetatud suudlus, täidetud wallatusega, ometi maitseb! Mõtlen: Reeta ja Meedit ei ole ma suudelnud, neil puuduwad seesuguşed üleliigsed ja maha pudenewad maitseained. Mõtlen: on hea, et ei ole seda tarwis.

* * *

Wiis aastat olen wiibinud wõõrsil. Wiis aastat olen ristlenud elu neljal ilmakaarel. Olen näinud kewadet ja nooruşt, ise wananedes kurbuşeta.

Leian:

Reet on mehele läinud wanale rikkale jõnnike, seşt noore perepojaga, kes ehal käis, ei olnud wanemad nõus.

Meedi kirjutab ikka weel päewaraamatut, mis paks ja raske. Ta silmad on weel suuremaks ja tõsisemaks läinud kui warem. Ta huulte ümber on şiginemas arg kibeduse joon, ei tea, misşuguse „würsti" pärast.

Wäike Ide juba lahutatudki, tol silmapilgul kaks uut kawaleeri, üks korsetiga, teine ilma. Kui ta mind ühel õhtul aias suudles, küsimata ja ettehoiteta, omast lõpmata tagawarast, ütles ta: Sa wana waene eesel, sullegi kulub teinekord niisugune wäike ja soe...

Issand jumal: häda see ju ei teinud... see wäike ja soe. Aga koduteel oli kahju kõigist kolmest: Reedast, Meedist ja Idest. Niisugune kapitaal ja kuidas see räisatakse!

Järgmisel päewal ostsin poest raamatu: Kellermanni Ingeborgi.

Istusin wanade wagusate mändade alla ja lugesin neid kewadisi ridu. Ja mõtlesin:

„Kellermanni Ingeborg on luule, aga inimene, kui ta ka wana ning unustud, jääb siiski faktiks."

Ning, rind lahti päikesele, tagupool niiske maa nägemata pisaraist, tundsin selleşt tillukeşest faktist olemasolu suurt rõõmu.

Kangekaelne woorus

Ühel wilunewal ſeptembri õhtul ſammuſin, wõõruskäigult tulles, aeglaſelt Ä. raudteejaama ſihis. Oli paar wersta maad, kuna rongi tulekuni ohtralt aega. Jalutaſin ſiis rahulikult, tuhahalli pimedikku wahtides, mis ſulatas endaſe ümbruſe piirjooned.

Tee wiis kogu aeg läbi männiku, küll õreda ja tagaſihoidliku, kuid ſünka ja raskemeelſe ta ſügiſe niiskes ja kurblikus tardumuſes. Kõdunemiſe lõhnad, puieſt ja ſamblaſt, hoowaſid ninna. Meeldiwad need öiſed mahajäetud waikſed mëtſateed, nende raskemeelne ükſildus, nende ootamatud käänakud ja hääletu ſiht. Oleks igaw ja lootuſeta, kui ei tärkaks mõte lahtipääſuſt, wabanemiſeſt ristakul, kus awanewad ſuured liikumiſe ſooned, rauaſt roobaste, tulede ja weduri huigete neelates kõiki neid wingerdawaid jalgradu põldude ja agſade ning meſſa teid lugemata.

Kõndides lühikeſil hooletuil ſammel, käed taskus, palitukrae mugawalt üles keeratud, mõlkus meeles reiſi siht, linn ja kodu, homne päew ja ſelle askelduſed. Aga kuidas ka ſihtiſin mõtteid uue ootele, ei läinud meeleſt kuulduд lugu. Ei läinud meeleſt sõbra Warwiku jutustus (tema poolt praegu tulingi), ſelle mëtſakaru pihtimine, kelle ſeljataga juba nooruſe tihedad waheldуwad waheajaamad, kes lootusrikkaid kalduwuſi ilmutanud wiiſipäraſeks eluks, ankru laſkmiſeks rahuliſſe perekonna ſadamaſſe, ja ſiis — wallatud jonnakaſt kangekaelſeſt ideeſt, üle parda heitnud kõik omandatud ſaawutuſed ja kättewõidetud mugawuſed. Näib, iga inimene on kord elus anarhiſt, lõhkuja, purustaja ehk ta peab mängima

ſelle kardetawa, ebahariliku, iſegi ebaloomuliku kõrge mängu ..

Ning astudes ſellel wilul ja hallitanud pimedikul metſa kõweraid teekääne, kuiwade okste pragiſemiſel ja ajaküllal rütmil ſammes, mõlkus meeles ja ſeiſis ſilmes nüüdſelt nähtud pilt theelaua rahulik-ſumedas pildis, kus klaaſi kuuma wee juures ſõbra Warwiku raske raswane kere oli wajunud pehmeſſe tugitooli, ta ümarik aetud nägu muheles warjatud eneſekahjatſuſes ja ta ſilmad olid pöörduд minuſt mööda, minewikku, milleſt jutustas imeliku uskumatu anekdoodi, mis näib erandina, aga misſugusteſt eranditeſt pahatihti wõrſuwadki elu ſeaduslikuд reeglid, ſünnitades ſaatuſe. Sõber Warwik jutustas.

* *
*

Olin tookord juba wiis aastat Eiraga abielus. Oli mu wastu alati hea, armas ja tähelpanelik. Ei oska ſeda ſõnades täpipealſelt kirjeldada, ütlen ei mul oli naine, kellelt ei märganud kunagi wähematki kõrwalekaldumiſt. Mis minuſſe puutub, ſiis armastaſin kirglikult ja hoidſin teda kui ſilmatera. Oli mulle nii kallis, et ei häbenenud ta päraſt iſegi walwel olla, nähes kuidas teiſed naiſed petawad omi mehi. Ei olnud mul aga kunagi põhjuſt etteheideteks, mis ſiiski ei keelanud mul armukade olla, iga pilgu päraſt, mis wõõra mehe ſilmis Eira kohta imetluſt, iha wõi warjatud küſimuſt peegeldas. Mis ma ſalgan, Othello weri ei ólnud mulle wõõras. Aga, nagu öeldud, Eira oli ſüütu, wooruslik ja ligipääſematu ning mu Othello wõis magada õiglaſe und.

Suurt ſeltskondlikku läbikäimiſt meil ei olnud. Ei olnud mul eneſel ſelleks tungi, ei märganud neid kalduwuſi ka mu naiſel. Kuid klaaskupli all ei ſaa meie aja inimene ka elada. Mäletan mõndagi lõbuſat ſeltskondlikku õhtut omas majas ſõprade kitſas ringis, kus majaperemehena teeniſin lugupidamiſt ja kus Eira peale wõiſin olla uhke. Eira oli tubli hoolikas ja lahke perenaine, aga ka nägus ja awameelſelt lõbus ſeltskonna daam,

ilma et selle juures enese üle oleks lubanud pilgukski teisiti mõtelda.

Ärilises suhtes oli mul sel ajal läbikäimisi nooremehega, keda väga usaldasin, kelle omaduši ja andeid austasin ja kes inimesena oli meeldiw ja armas poiss. Ta oli meie sagedaim wõõras ja ma röömustasin, et just Kärge — nii oli ta nimi — ka Eirale meeldis ja ta lahkuse eriliseks osaliseks sai. Kärge pidas end Eira wastu wabalt, kuid ühtlasi piinlikult korrekt üles, osates tabada koduši tooni, kuid igas sõnas, igas pilgus wäljendades kõige suuremat lugupidamist ja aupakkumist. Kogu Kärge olek ja ülespidamine oli niisugune, et ma Kärge läheduši mu naisele iseärališe heameelega sallisin, seda isegi soowitawaks pidasin. Milleši see usaldus tekkis, selleši olen juba kõnelenud. Wõiksin weel juure lisada, et ma Kärge pilgus mu naise peale kunagi ei olnud tähele pannud niisugust, mis meest, kes oma naist armastab ja jumaldab, oleks haawanud. Pean ütlema, mul oli selleks wahetegemiseks eriliselt wälja arenenud instinkt.

Sagedasti juhtus, et Kärge ka minu äraolekul meie maia tuli, juttu ajas ja naljatas, Eira poolt kõige lahkemat wastuwõtmist ja kostitamist leides. Neist käikudest sain hiljem alati üksikasjaliselt teada, emb-kumb, kas jutustas selleši mulle Eira, wõi jälle Kärge ise esimesel kokkusaamisel.

Nii läks see mitu aega, Kärge külaskäigud muutusid nähtuseks, mis omandanud traditsiooni ilme ja mille ärajäämine oleks wõinud meie perekonna elus isegi wõõrastawana tunduda. Kadus isegi põhjus selleši kui mingisuguseši sündmuseši wõi uudiseši tagant järele teatada. Kõike seda arwesse wõttes wõite endale ette kujutada minu imestust ja üllatust, kui ühel päewal Eira, ise ka üllatatud, jutustas mulle selle ootamata traagikoomilise loo.

Ühel õhtul, kui ma äritalituste päraši hiljemaks ära jäin, tulnud Kärge harjunud wiisil meile külla. Aetud paar tundi juttu, naljatatud, isegi wallatatud natuke — ülemeelikus tujus ja kaasakiskuwa huumoo-

riga, nagu seda ainult Kärge oskas ja mille kaasnägijaks ise oma silmaga olin mitu korda olnud. Lust oli seda poissi ta süütutes wallatustes näha, põlewate silmade ja sütitawa naeruga walgete hammaste wälgatades. Teab, millest see tuli, olid selleks nüüd harukordsed eeltingimised, weetles teda noor naine seekord rohkem kui harilikult wõi tõlkis ta mu naise seltsimehe liku ülespidamise mõnest liigutusest wõi pilgust walesti (wõi oli ka naine ise natuke süüdi, tahtes wõi tahtmata), aga fakt on see, et Kärge enese pilguks unustas ja ettepanekuga esines, mis ei lasknud kaksipidi mõtelda.

Esimesest imetlusest ja ehmust toibunud, oli Eira nooremehe kawatsusele kohe kindla wastuse annud, otsekoheselt kuid delikaadilt, mehe täbarat seisukorda, mis niisugusel korral paratamata, pehmendades. Asjast mindud „ülemineku wormelita" harilikku päewakorra juure üle, nagu ei oleks midagi olnud. Aetud weel natuke juttu ja et aeg hiline, teinud Kärge wiimaks minekut.

Ei ole küll ainustki noort meeldiwat naist, kelle teele juhtumisi wõi kawatsetud plaani järgi sarnaseid ettepanekuid ei weereks ja muidugi ei olnud Eiralegi see „sündmus" esimene elus. Kuid tundes Eirat, mäletades meie awalikkust ja otsekohesust, ei kahelnud ma pilkugi, et lugu nii oli lõppenud, nagu ta rahulikult ja kõigis detailides seda jutustas. Ja mina? Oleksin kuulnud seda lähenemise stseeni mõne teise mehe poolt, oleksin olnud haawatud, oleksin selle mehe läbi kolkinud wõi pannud oma maja uksed ta ees kinni. Kuid Kärge ei äratanud minus waenu tundeid, Kärge wastu tundsin ainult huwitust wõi arusaamatust iseäralises suhtes. Imetlesin, kuidas ta niisuguste silmadega, nagu nägin teda mu naise otsa alati waatawat, jõudis selle ettepanekuni...

Paar nädalat hiljem, kord Eiraga selle juhtumise peale tagasi sattudes ja naljakaid oletusi tehes, panin tähele Eira nägu, selle kindlaid jooni, ta sõnade terawat tõtt. Muidugi, Eira ülespidamine oli olnud nagu minu naine teisiti ei wõinudki, see pidi niimoodi lõppema. Pidi mulle kui mehele meeldiw kuulda olema mu naise

truuduſeſt ja wooruſeſt. Kuid waadeldes neid waljuid näojooni, kuuldes ſeda pilget Kärge kohta, ſattuſid, mulle ootamata, mu mõtted iſeſuguſele teele. Wäga kena ja armas: naine ei warja midagi mehe eeſt, ta jutustab asju, mida teine naine waewalt jutustama hakkaks. Ta lükkab ettepaneku tagaſi, ta jatkab iſegi, eneſe peale kindel olles, ſelle mehega läbikäimiſt, kes oma ettepanekuga teda teatawa piirini kahtlemata alandanud, tema wooruste juures kaheldes. Kuid ſiiski... kuid ſiiski... Nähtawasti oli wäike ſaatan mu nahka pugenud ja awas nüüd omad pööraſed külaskäigu-etenduſed.

Mis te ütlete: mind kadeduſe-hella, walwe-ſüdi meeſt hakkas korraga mu naiſe truudus ja kangekaelne woorus äritama! Mis oli ſelle „truuduſe", ſelle „wooruſe" ſiſu? Ütleme: ſee naine oleks olnud waba? Oleks ta ſiis ka keeldunud? See mees meeldis ometi talle! Ta oli palju noorem kui mina, ſihwaka kehaga, peene hinge ja haritud waimuga. Ja mina ſeal kõrwal kui heeringatünn, alaliſed äriplaanid peas, kõigiti keſkpärane, waata kuſt tahes! Milleſt ſiis ſee keeldumine? Kohuſetunne mehe wastu? Oh mind waeſt wõlglaſt küll, ſeaduslikkude armuannete oſanikku! Mu naiſe kangekaelne ſüütus, ſee iſeeneſeſt mõistetaw wooruslik olek, ſee nõndanimetatud „truudus", muutus minu ſilmis juhuſe puhul korraga mõttetuks, ebaloomulikuks, haawawaks ja piinlikuks. „See ei ole tõſine woorus, waid woorus tingimiſi, ſüütus ſunduslik, millega naine tõuſeb kangelaſeks ja mees türanniks."

See mõttekäik, ſee probleem waldas mu ja ei annud enam rahu. Kandſin ta kodus ja äris eneſega, wähkreſin temaga ööſel aſemel uneta. Nii ſee ſiis ka ſündis.

Minu ees awanes raske ja keeruline ülesanne, eneſele ſelgeks teha, et Eira Kärgele mitte ſellepäraſt ei keeldunud, et ta ſeda iſe ei tahtnud, et ſee tubli ja meeldiw poiſs talle kui noorele naiſele weetluſt ei pakkunud, waid ſee ſündis „olude sunnil", kohuſetundel minu kui ſeadusliku ja ainukeſelt lubatud mehe wastu. Selle „tingiwa truuduſe", ſelle mõistusliku wooruſe, mille wastu

ihu ja hing wõisid ja pidid protesteerima, pidin ma, maksku mis maksab, paljastama.

Murdsin mitu päewa pead, kuidas tõenduſt leida.

Ei olnud teiſt teed: Kärgele tuli wõimaluſt anda eesmärgile jõuda.

See näib kõik rumal, wõimatu ja uskumatu. Kogu energiaga tööle aſuda, et oma eneſe naiſt, keda ſa armastad, kes ſulle kangekaelſelt ja kiuſatusteſt hoolimata truuks jäänud, ära ekſitada! Täie teadmiſega oma õnne häwitada! Aga ſeekord, pimestatud omaſt „tõehimuſt", „näokatte mahatõmbamiſeſt", ei tulnud asja teine külg sugugi meelde, ei saanud aru, et ſee mis teen, õn näotu ja ulatab nõrameelſuſeni: kallima wara juure aidata inimeſel, kes ſugugi rööwel ei ole, ſiſſe murda!

Oleks asjata ſiin kõiki plaane ja abinõuſid paljastada, kuidas ma Kärgel, kes eſimeſeſt äparduſeſt araks jäänud, teed mu naiſe ſüdame juure ſillutaſin, kuidas ma ſündſaid juhuſeid prowotſeeriſin, et ſee mis ſündimata jäänud, ſiiski sünniks. Julgustaſin ühte kui teiſt poolt, legaalſeteks nimetades juhteid, mida ma ise enam ſelleks ei pidanud, mis märgatawalt lõpuſihi poole tüüriſid, kuid — mu hoolſat kontrolli teades — ometi lõpuni ei jõudnud. Pean tõesti tunnistama: mul oli harulda-ſelt wooruslik ja truu naine!

Läkſid nädalad, jõudſid kuud, kaswades aastaks ja teiſeks, kuid Eira jäi mulle truuks. Lubas küll mõnedagi, kaid ſee, mis tõesti kaaluw, ei tulnud. Panin tähele, et ſee, mis alguſes olnud wastastikune ſümpaatia, wallatus, mäng, omas tõſiſema wärwi, ſügawama põhitooni. Märkaſin Eira wõitluſt iſeeneſega, keelduſe katſeid kokkuſaamiſeſt Kärgega, kuid ma iſe taſſiſin ſelle mehe oma maia ja naerataſin heatahtlikult, neid koos nähes. Selle aſemel, et häda pöörda, wahele astuda, heitſin, mu naiſe kangekaelſuſeſt äritatud, ainult õli tulle.

Mäletan wäikeſt perekondlikku õhtut omas majas, ſünnipäewa wõi midagi ſarnaſt, kus hästi ſöödi, kenakeſti joodi ja lõbus-ärew tuju tõuſis ülemeelikuſeni. Oli juba hiline öö, kui wõõrad ükſteiſe järele kaduma hakkaſid. Kärge pidi hommiku rongi peale minema ja ma nõudſin,

ta jäägu meile ja mingu siit otsekohe jaama. Eira oli wastu harilikku, seekord tublisti kaasa joonud, ta põsed punetasid ja silmad olid iseäraliselt niisked. Wiimaks jäid üle kaks paari. Mina ajasin juttu puukaupleja Waresega söögitoas, Eira wallatas Kärgega hämaras saalis. Tuli ette, et kuulsin korra isegi suudlust. Minus walmis plaan: täna öösel jätan nad kahekesi. Ettekäändel, et mul und ei ole ja wärsket õhku tarwitan, teatasin, et Waresega koos wälja lähen, soowides Eirale ja Kärgele head ööd. Kärge waatas mulle üllatatult otsa, kuna Eira kahwatas.

Eeskojas palitut selga ajades tundsin, kuis kuum närwiline käsi mu pihu haaras. Mis on? Ma ei pidawat minema. Eiral olewat hirm. Mis on siin karta, Kärge jääb ju seltsiks? Eira jäi wait, käeselga otsale surudes. Niisugusesse poosi ta jäigi, kui uks mu taga kinni langes.

Saatsin Warese koju, ta elas linna teises serwas. Ajasime wärawas weel juttu, siis lahkusime, pöörsin aeglaselt koduteele. Olin isegi unustanud oma wäljatuleku sihi, pärast purjutamist ja umbses õhus olekut oli nii mõnus ja lahe hingata jahedat õhku. Ja öö oli ilus, waikne, karge ja kuupaistene. Mööbanewast aiast paiskas tuule wire sireli õite joobustawat lõhna. Ja korraga wõpatasid põlwed. Teraw selge mõte torkas kui raudoraga läbi südame. Mis olin teinud? Olin jätnud pooljoobnu naise ööseks wiinastunud wõõra mehe meelewalla alla. Olin ise nad pannud meelega kinni üksteise juure. Nagu wälgud sähwatasid ettekujutused mu ajudes. Ehk ei ole weel midagi sündinud! Ehk on weel aega ära hoida seda pöörast ja meeletut? Hakkasin jooksma. Tormasin tänawalt tänawale, hingeldades, komistades, kukkudes ja tõustes. Laternaposti ääres tukkus öine woorimees, raputasin ta üles, istusin peale, kihutasin. Wiimaks olin kohal. Wiskasin rahapaberi woorimehele kätte, tormasin treppi mööda üles...

Mis seda kirjeldada! Oli sündinud, mida tahtsin. Mu naise kangekaelne truudus oli wiimaks murtud, soowitud „tõsiasjad" olid mul käes.

„Kaabak!“ — ütles Eira teisel hommikul lahkudes. Tundsin, et seda olin ja waikisin. Kärge juure ta ei läinud, kange naine oli. Kuulsin hiljem, ta sõitnud Wenemaale koha peale. Päraſt ei ole temaſt enam kuulnud.

Nii mängisin eneſe pankrotti, wennas! Rumal, eks? Aga tuleb ette. Külwaſid tuult, ära ſiis nuriſe tormi lõigates. Neli aastat juba elan üksi, tormid on jäänud waguſaks. Aga teinekord ſiiski hakkab ſiin paheмas rinnas kipitama, nii ſugune mukrus tuleb peale, et ei taha näha iſeennaſt ega inimeſi...

* *
*

Kuuldud lugu arutades oli tee kadunud kiirelt. Juba harwenes männik. Jaamahoone kõrge katus mustendas raagus põõſaste tagant. Metſa taga paiſus kohin, kostis rongi öine huikamine, waluſalt ja noomiwalt tungides ſüdame.

Ärkaſin kui raskeſt uneſt.

Metsik kutse

Proua Kider oli kaſin, truu ja eeskujulik naine, woorustud kõigi kodanliſes ſeltskonnas nõuetawate omadustega. Ta minewik oli puhas kui lumi, ſelle peale wõis ta kui walge lehe peale tagaſi waadata. Kahekümne kolme aastani oli ta, nälſatſewaſt ja himutſewaſt meestekarjaſt hoolimata, eneſe alles hoidnud. Kahekümne neljandal aastal andis ta eneſe kohuſetruult ja häbeliku üksköikſuguſe kolmekümnekahekſa-aastaſele iſand Kiderile — peale ſellekohaſte formaliteetide täitmiſe — ſeaduslikus abielu-woodis. Nüüd oli ta ſeitſe aastat proua Kider, ſelle elukutſe ja ameliga harjunud, õnnistatud kahe lapſe ja mugawa idülliliſe koduga. Ta oli õrn naine, hoolikas ema ja tubli perenaine. Majas walitſes piinlik puhtus ja kord, köögis läikiſid kaſtrulid ja pannid, kannatades uuemate kokaraamatute kõige moodſamate kapriiſide all. Lapſed käiſid nukkudena riides, õlid puhtad, terwed ja armſad. Ka iſand Kider, ſaapapoe omanik käidawal tänawal, ei wõinud nuriſeda: toit oli hea ja abielumehena peeti ta ihu ja hinge pooleſt korralikult ülewal. Ka ſeltskond oli rahuldatud: Kiderite juures wõeti külaliſi hästi wastu. Peale ſelle õli proua Kider eneſe kenakeſti alal hoidnud: ſihwakas ja ſale kui neitſi. See pakkus esteetiliſi wälſjawaateid, peaaegu kunſtilõbu. Kõige ſelle juure peeti proua Kiderit „targaks naiſeks", kellega mehedki wõiſid „aſakohaſt juttu" aſada.

Nii kaduſid päewad, kuud, aastad tähelpanuta: mehanism oli üles keeratud ja töötas nüüd ettenähtud normide järele.

Siis tuli see metſik, jultunud ja igaſt ſündſuſetundeſt lage kiri.

Bibliotheca universitatis Dorpatensis

Paul Anderson kirjutas:

Minu aadress: Kaewu tänaw 36, korter 7, teisel korral. Ootan homme õhtu kell ühekſa. Wõikſite kodus öelda, et lähete teaatrisſe.

Ärge waewake end kahſipidi mõtlemistega: Teie tulete. Ma ei ole poiſike, kes iluſaid juhtumiſi wälja mõtleb. Mina pean Teid ſaama. Ja juſt Teid, kuulſat truuduſes ja woorustes, ſeda kõigile ligipääſemata naiſt. Minu käte wahel peate wiſklema: ma tahan ſeda ja ſaan. Teie mees ... wabandage, tal on omaduſi, mis äratawad lugupidamiſt. Ta pakub Teile rahuliku elu ja majandusliku muretuſe. Teie ujute ſelles abielus kui leiges wees. On ſee õnn, on ſee kirg? Häbenege — tunnen Teid paremini kui Teie iſe. Teis on tuld, magawat ja tarwitamata ... tean, on ... ärge tõrjuge wastu! Selle tule tahan süüdata ja üle kallata kirega, mis tulekahjutanud mu hinge. Minu kaenlas peab Teil häbi ſaama neiſt „ſeaduslikkudeſt" kallistuſteſt, mis ſaanud hingetuks, mõttetuks harjumuſeks. Ma ei kõnele armastuſeſt, himu wooſab mu ſoontes, kirge ja julmi pattu pakun ma. Ma ei ole Teile waſtik, ma mäletan ſilmapilke ... aga milleks need tõenduſed!? Teie tulete, Teie ei jää tulemata, Teie ſaate minult need kõrwetawad, pööraſed, weripunaſed ſilmapilgud: eſimeſed purpurt rooſid Teie jahedas luitunud elus. Teie ei ſaa keeldüda, ſüda tulewaste kahjatſuste ettenägemiſel, mitte. Noorus närtſib, tuled kustuwad, jääwad tuhaaſemed, rahulolematus, kurbus, igaw ühetooniline elukangas. Üks punane joon Teie halli elukangaſe! Tulete, tulete, ei oska eneſele ette kujutada teiſiti. Teil on kõrge ots, ſeal peab ometi peituma kübemeke terwet mõistuſt, natukegi loogikat. Ma ei karda Teie nõndanimetatud „wooruſt": juſt Teie wooruslikkus julgustab mind ja ma olen kindel, et ainult Teie mõistate mu kirgliſt otſekoheſuſt wääriliſe lugupidamiſe ja austuſega hinnata ja eneſe kõrgemale ſeada kui kõik tingimuſed.

Nägemiſeni!

Teie

Paul Anderſon.

Proua Kider istub pool tundi kuschetil, waguſi, kahwatu, hirmus kiri wäriſewate ſõrmede wahel. Soe hoog käib tal üle keha, kõrwus kumiſeb. Siis hakkab külm. Proua Kider wõtab willaſe rätiku õlgadele. Ta on korraga wäſinud, wäga wäſinud. „Miks ma ei wihasta?“ — mõtleb ta ükskõikſelt. „See on ju mõtſik häbemata kutſe!“ Aga proua Kider ei wihasta. Tal on külm, ta on wäga wäſinud ja wihastamine on raske, kulutaw. Päraſt, hiljem, kui meés koju tuleb. Siis näitab ta kirja mehele ja nad wihastawad kahekeſi. Proua Kideri käſi ulatab ritulile raamatu järele, kuid käſi kukub huwita taaſi. „Kirjanduſeski ei ole ma lugenud midagi ſarnaſt!“ Imelik rahutus poeb naiſe ſüdamesſe, tal on korraga mahajäetu, ünustatu tunne, kui ei oleks kedagi, kes teda kaitſeks.

Proua Kider tõuſeb püsti. Käib kui unes, kui midagi ótſides toaſt tuppa, nägu kahwatu, pea tühi, ſüda nõrk. Ärewus kaswab. On tundmus kui põleks maja, aga tema ei tea mis teha, keda päästa ja kuidas. Muidugi näitab ta kirja mehele. Inimene käib majas ſisſe ja mälja, on peaaegu kui kodus ja korraga niiſugune kiri. Piſarad tikuwad naiſele ſilmi ja kurk kiſub waluſalt kokku. „Miſſugune ülbus, miſſugune ülbus!“

„Oled haige?“ — küſib iſand Kider õhtu theelauas murelikult. Naine kahwatab, ta käſi wäriſeb klaaſi ulatades. „Ei midagi, ainult wäſinud wähe.“ Mees ſuudleb teda iſalikult. Naine kohtab mehe huuli, mõeldes mujale. Ta tunneb mehe riietelt nahapoe lõhna ja ſee on korraga wastik, tülgastaw. „Homme õhtu kell ühekſa.“ — lauſuks kui wõõras, ükskõikne hääl kuſagilt kõrwalt. Naine wõpatab. Jſu on kadunud. On korraga kurb, igaw ja lootuſeta. Ah ſee kiri, kiri, kiri... Et inimeſi leidub, kes neid kirjutab!?

Göſel on proua Kideril kerge palawik, härra Kider teeb märge kompreſſe, aga Paul Anderſoni nurjatu kiri on naiſe padja all. Siis langeb naine, wäſinud närwiliſteſt wõpatuſteſt ja külmawärinate tantſitusteſt raskeſſe, painawaſſe unne. Milline kohutaw unenägu! Kogu öö mäſſab ja murrab Paul Anderſon. Ta ſuu on kui

weripunane haaw, ta silmad põlewad sütena, ta käed on kui raudahelad naise ümber. Hing jääb kinni pingutamaist käteahelaist. Proua Kider püüab surmahirmus pead kõrwale pöörda, kuid mehe huuled weawad end aeglaselt kuid sihile jõudwalt ta huultele, surudes weskikiwi raskusega. Ah see suudlus kui leil, mis kõrwetab, wiskleb, mis rammeks teeb, hinge wõtab ja maguša hirmuga üdini tungib, kui karjatus...

Hommikul ärgates on naise keha üleni märg. Palawik on kadunud, kuid nõrkus ja rammestus on kondid täitnud raskemeelse tinaga. Proua Kider seisab waewalt jalul, nii kulutanud ta õised wiirastused ja painajad. Ta keedab kohwi, tõreldes tüdrukuga, saadab mehe ärisse, saadab lapsed tüdrukuga jalutama. Proua Kider on wiimaks üksi. Wäsinuna langeb ta kuschetile ja loeb uuesti ja weel kord Paul Andersoni kirja. Kui rumal, kui haawaw, kui julge! Missugune ülbus! Ta pigistab silmad kinni ja näeb Paul Andersoni öises wiirastuses: tumedad käharad juuksed, silmad põlewate sütena ja suu — tulipunane werehaaw... Proua Kider langeb kummuli kuschetile, surub pihud silmile ja nutab. Nutab tasa, pisaraohtralt, kaua, nutab Paul Andersoni ülbuse, süsisärawate silmade ja werihaawul suu pärast. Ah, see elu: nii wastik, põrane ja igaw! Ja kodus ei ole kedagi, kes aitaks, kes tröösiiks ja meelitaks.

Härra Kider tuleb koju lõunat sööma. Ta on lõbus, jutukas ja liigutustes lai ning awameelne. Silitab naise pead, suudleb põsele ja ütleb: mu kassike! Teda ümbritseb märske juhtnaha ja pumadi lõhn, selle jätab ta maha, kadudes wilistades oma teed. Proua Kiderit äritab see lehk, mida senni peaaegu kunagi ei pannud tähele. Awab aknad ja tuulutab tube. Siis kõnnib kambrist kambrisse, lõtw, enesest ära, unenäolik. Lapsed wallatawad saalis, köögist on kuulda taldrikute tirinat. Telefon tõrkseb. „Halloo, kes kõneleb?" „Anderson. Tere, armuline proua! Jumaldan teid. Nii siis, õhtu kell ühekssa? Mis? Ootan... ootan. Nägemiseni!" Mis ta ütles sellele hirmsale mehele? Ei mäletagi enam. Proua

Kider on walmis minestama. Ta riputab kuulmetoru haaki. Ta joob klaasi külma wett, istub kuschetile, tundes ainult ühte soowi: kui see kord juba mööda oleks! Ükskõik kuidas, ainult mööda...

Kell seitse tuleb härra Kider koju. Käib wilistades toast tuppa, wiirg nahapoe sooja lõhna järel. Waatab kabinetti, sorib kirju. Seisatab saali aknal, käed taskus ja parema põlwega wibutades kui inimene, kellel wähe aega. Mööda minnes lööb kämblaga klaweri klahwidele, nii et see wastikult karjatab. Waatab üle ukse kõikigi, kus teenija walge põllega koldel talitab, käed raswaläikes ja põskil punetus. Nähtawasti läheb õhtusöögiga aega.

Magadistoas istub naine sängi äärel, käed süles ja wahib enese ette. „Kassike, mis on?" „Wäsinud wähe, jäin mõttesse." „Mõttesse!" — naerab härra Kider laia raswase häälega. „Ah, sa narrike!" Härra Kider silitab „kassikese" pead. „Too mu sinine ülikond, lähen kohe wälja!" Proua Kider tõuseb sõnatu, awab kapi ja ulatab nõuetawa ülikonna. Kuuel on nööp lahti, naine hakkab seda õmblema. Seda ootes koorib härra Kider enese aluspesuni. Peseb silmi ja puristab, tagupoolt upitades, mis wõimsalt riiet pingutab, kõht lodewil, pükstesse rippuw, must karwane rind wahib awatud särgiesiselt wälja. Proua Kider wahib meest ükshaaval kõrwalt, kogu keha, selle laiskunud, lõtwu worme ja tunneb korraga tülgastuse wõpatust rinde all. Siis tuleb tal korraga hirm, kahe haruga hirm: mehe ja selle teise mehe eest. Ta on korraga kui kahe kitsa kaljurahnu wahele surutud, kust ei ole pääsu. Aga Andersoni kardab ta rohkem ja teisiti. „Jää koju," palub ta meest. „Mis, narrike! Ära asi, kassike." Härra Kider ajab sinised pükstd jalga, seob siis kaelasidet peegli ees. „Ära ole laps! Olen ju mõne tunni pärast tagasi. Nägemiseni, kassike!" Silitab pead ja suudleb põske. Läheb siis oma wile ja juhtilõhnadega. Mehe rasked sammud kägisewad trepil. Siis on kõik waikne. „Mis nüüd?"

Proua Kider jöödab unisena ja ükskõikisena lapsed ja paneb nad magama. Kõnnib kõik toad läbi, kohendab ja korraldab, teadmata miks ja kellele. Iga wiiwu järele waatab kella. Kell tikſub ſöögitoa ſeinal, mööbab aega ja mööbab, iga tikſumiſega läheneb tund. Kell on kaheksa, kell on weerand üheksa, kell on wiis minutit üle poole üheksa.

Siis järsku, kui ärgates, kui wirgudes teadwuſele, lööb naine selja sirgu. Ümbrus, mis oli wajunud unne, saab ta silmis korraga terawad äärjooned, tungib ésile ükſikasjaliſe täpipealſuſega. Ta põsed punetawad, ſuu ümber on pehme, kindel ja ſiiski heldus joon. Kähku awab ta riidekapi, walib parema ülikonna, ehib end wallatult ja ėdewalt peegli ees palgede õhetawana, niiskete silmade särades. Heidab ſuwemantli õlgeile, kell on wiis minutit üle üheksa, ja hüüab heleda noore häälega kööki:

„Anni, waata laste järele, ma lähen teaatrisse."

Mõrtsukatöö wagunis

Ohtuſed lehed töid teate ſaladuslikuſt kuriteoſt.

Mörtſukatöö wagunis. Kui täna hommiku T. poolt tulew rong nr. 35 N. pooljaamas peatas, tungis tundmata noormees teiſe klaſſi wagunisſe, kus inimeſed pimedikus alles magaſid, ja laskis rewolwriſt ärimees Hans Marguſe peale kolm laengut. Onnetu ohwer heitis ſealſamas hinge. Mörtſukas on tabatud. Ta nimi on Martin Seljamäe, õigusteaduſe üliõpilane, 23 aastat wana. Mörtſukas ära põgeneda ei püüdnudki, andis eneſe ſealſamas wõimude kätte. Kuriteo põhjuste kohta waikib süüdlane kangekaelſelt. Asja uuritakſe.

Mörtſukatöö wagunis tekitas ärewuſt oma julguſe ja ſaladuslikkuſega. Kuſagilt ei ſelgunud kuriteo motiiwid. Inimene-rahutub, kui ta ei tea, miks midagi on ſündinud. Ajalehed töid järgmistel päewadel wäikſeid üksikasju mörtſukatööſt, kõneleſid mingiſt naiſeſt, kes Marguſe wastas pingil istunud ja minestuſe langenud; kõneleſid ſaadud haawuſt, mis kuulid ſünnitanud, aga mis inimeſe ſellele kuriteole wiis, jäi tumedaks, ſeſt inimene, kes teiſe tapnud, waikis.

Alles kui mörtſukatöö wagunis kohtulikule arutamiſele jõudis ja süüdlane ſõna ſai oma tegewuſe ſeletamiſeks, jutustas ta järgmiſt:

„Kõige esmalt juhin kohtu tähelpanu ſelle peale, et mul mingiſuguſeid kriminaalſeid kalduwuſi ei ole ja ma

kodanliste seaduste wastu, mis karistust toowad, kunagi ei ole eksinud. Kui ma 27. juulil N. jaamas hommikuse rongi wastu läksin, ei olnud mul aimugi, et Hans Margus sõidab. Margust tundsin ainult näo järele, me ei olnud tuttawad, meil ei olnud üksteisega midagi tegu ja tappa ma teda ei tahtnud, mul ei olnud kunagi mõttesegi tulnud niisugust hirmsat asja! Kui ma wiis minutit hiljem siiski tapsin, siis põhjustel, mis selgusid selle ainukese minuti jooksul, mille kestes peatas rong nr. 35 N. wäikses pooljaamas.

Suwitasin N. pooljaama läheduses ja ootasin rongiga naist, kellega sidemeid. Mis see naine mulle oli wõi on, see ei puutuks asjasse, aga et kohus wajt lähemat defineerimist nõuab, siis ütleme, ta oli, nagu seda öeldakse, minu armuke. Peale selle oli ta teise mehe naine. On selge, et meie kokkusaamine tarwitas piinlikku ettewaatust.

Nüüd juhtus aga õnnetuseks nii, et Hans Margus, kes minu armukese ja tema mehe tuttaw, sattus sama rongi sama waguni kupeesse, milles sõitis see naine. Mahatulemine oli wõimatuks saanud, naisel ei jäänud muud nõu kui otsus — edasi sõita. Seda kuuldes tapsin Marguse. See on uskumata ja naiiw, tean seda. Aga sellel sekundil, kui kuulsin, et selle juhusliku wõõra inimese pärast meie kokkusaamine nurja läinud, süttis minus niisugune waen selle mehe wastu, et oma teo korda saatsin kaalumata ja mõtlemata. Ma tormasin wagunisse, et seda takistajat lihtsalt läbi tuuseldada, wõib olla ka ainult sõimata. Aga seal sattus mu rusikas tasku, mà leidsin, kahjuks rewolwri: kõlasid need kolm pauku, mis nüüd saatuseks saanud mõrtsukale kui ka ta ohwrile.

Wõite eneselle ette kujutada inimest, ta hingeolekut, kes naise järgi on jänunenud päewi ja nädalaid, kes kaotanud kogu rahu, kes päewal kõnnib kui unes, öid ei maga, waid ainult ootab, ootab... Mu ihaldataw elas kaugel linnas, tingimistes, mis kokkusaamist kõigili takistasid. Olin mitu kirja saanud, kus sõita lubati, aga ikka juhtus midagi, mis kõik plaanid nurja ajas. Kui mitu korda ei olnud ma juba rongi wastas käinud

ſuwe jookſul, mis tooma pidi igatſetu ja mis minutiliſe peatuſe järgi ükskõikſelt mööda ſõitis, mind maha jättes meelehärmas ja pettumuſes. Ma ei ſöönud enam, ööſel ei ſaanud ma ſilma kinni. Kirjutaſin, tulgu ta, tehku kõik mis wõimalik, muidu teen eneſele otſa wõi lähen hulluks.

Siis ſain kirja: „ſõidan 25.—27. juuli päewadel, kindlasti ei tea määrata, igatahes hommikuſe rongiga, iule waſtu.“ Nu ülesanne oli ſelge: kolm päewa järgi mööda minna hommikuſe rongi waſtu. Üks neiſt kolmeſt rongiſt toob tema.

Mäletan päewa 24. juulil. See oli harilik äripäew, aga kui hommiku ärkaſin, naeratas mulle päike läbi akna pühapäewlikult. Homme tuleb tema! Uitaſin mööda metſi ja unistaſin temaſt. Minutid olid pikad kui päewad, päew wenis igawikuks. Katſuſin raamatut lugeda, ei mingit huwi! Hommikut ei julenud ma oodata, liig kauge weel ſee, ma ootaſin õhtut ja ööd. Et ſiis mõttega temaſt uinuda ja ärgata wära hommiku, waſtu minemiſeks. Õhtu tuli, öö tuli, kuid ei ſaanud ſõba ſilmele. Ammu enne koitu olin ülewal, jooksin läbi metſi ja maid, et aega mis mind temaſt lahutas, ſurnuks jooksta, ſurnuks lüüa. Iga erk minus oli pingul, olin walmis iga takistuſt murdma, mis mind lahutas ihaldatawaſt naiſeſt.

Kaks tundi enne rongi tulekut olin jaamas. Kõige raskemad, kõige ärewamad ooteminutid, mis ſeda pikemaks wenisid, mida lähemale jõudis tähtaeg. Wiimaks kostab rongi wile, juba paistab weduri ſuits metſa taga, koliſedes ja uniſelt logiſeb rong tühja jaama ette. See rong on kui ſurnud. Inimeſed magawad, wagunitrepid tühjad. Konduktor annab wilega märku minekuks. Seiſan ſoolaſambana: tema ei tulnud.

See on hirmus: jälle kakskümmend neli tundi oodata, oodata, oodata. Jälle kordub kõik nagu enne, ainult terawamalt, painawamalt, ſeſt erkude wastupanek nõrkeb. Ma ei ſöö, ma ei maga, ma ei ſaa midagi teha. Ainult ootan ja põlen ootuſeſt. Weel paar niiſuguſt päewa ja olen ſeſt ſiſemiſeſt tuleſt, ſeſt põuakireſt läbi põlenud. Ka 26. juuli hommikune rong ei too kedagi.

Kui senni siiski olin oodanud kahklusega, et oodatav, wõib olla alles järgmise rongiga tuleb, oli 27. juuli hommik wiimane tähtaeg, nüüd tuli ta kõesti, maksku mis maksab. Iga äraoodatud tund, iga kustuw minüt toob ta mulle lähemale. Mu ettekujutus lõi kiirgawaid pilta õnnest, mis mind waritses ja mida ootasin näljase läbematusega. Missugune idüll, waikseid suwepäewi mööda saata armastatuga, ülmast eemal, üksikus kohakeses keset metsi, mägesid, keset maaelu muretusi.

Rongi kume huikamine, see oli terwitus temalt. Weduri suits metsa tagant ütles mulle: „tere tulemast". Isegi rong sõitis täna pidulikumalt jaama, kui eelmised hommikud. Naine seisis trepil ja naeratles mulle. Kuid selle naeratuse tagapõhi oli murelik. Mis oli sündinud?

Tormasin wastu, haarasin käe, ei kallist koormat alla aidata. Kuid ta lõrjus mu pehmelt tagasi. Paar jaama enne seda on Hans Margus rongile tulnud, istub naise wastas, kes mulle sõitnud. Maha tulla neil tingimistel wõimata, tagajärg oleks — skandaal.

Ühe pilgu jooksul on mu seisukord selge. Kolm päewa olen lugenud minutid, et seda momenti ära oodata. Ja nüüd sõidab rong minu ihaldatu ja igatsetuga mööda, jään üksi, isegi oodata ei ole kedagi. Ma ei saa nii. Sündigu mis sünnib, aga ei saa. Juba kostab konduktori wile, juba huikab wedur, juba nihkuwad rattad. Hüppan trepile. Torman wagunisse, naine hirmunult mu kannul.

Seal tukub see wõõras mees waguni nurgas, müts kuklas, näol magaja lollakas ilme. Sellel wõõral juhuslikul mehel on keelata minu õnne, mida oodanud kolm päewa, milleşt mu ergud on sõeks põlenud. Hirmus wihahoog keeb minus üles, silmade ees tantsiwad rõngad... Wõtan rewolwri, mille külm raud mu taskus kätt puudutanud, ja lasen kolm pauku selle süütu idiootlikku näkku... kolm pauku, seşt rohkem laenguid ei olnud... Olen lõpetanud, herrad kohtunikud."

Kirjad enesele

Lugupeetud kodanik! See ſünnib küll wäga harwa, et inimene iſe kirjutab eneſele. Kirjalik tähelpanematus eneſe iſiku wastu tekib piinlikuſt olukorraſt, mis mõnele on madal arenemiſe tagajärg, mõnele ſeltskondline wiiſakus, mõnele lihtſalt mõttelaokil olek, ajapuudus wõi ülearune ajalehtede lugemine. Inimene ei malda eneſeſt kõrwale astuda paar ſammu ja waadelda oma Mina profiilis.

Wiimane tegewus on wäga tähtis. Wõõras ſilm on waenulik, egoiſtlik ja umbuſklik. Pinnaſt teiſe ſilmas teeb ta palgi. Inimene komistab wähe, aga juba kõneleb naaber luukuriſt. Iſeloomu wäikſe wiperuſe päraſt ſalatakſe kogu karakter. Nõrkuſe ſilmapilguſt dekreteertakſe ebawoorus eluks ajaks. On inimeſel aga ſalgake sõpru ning austajaid, ſiis tuleb päewakorrale idealiſeerimine, mis weel wastikum. Wõõrad helgiwiskajad walgustawad meid walesti.

Inimene iſe tunneb end kõige paremini. Wõõras kius, tõſi, waidleb ſagedasti ja heade tagajärgedega ſelle wastu, aga ſee, mu sõber, ei pea meid kohutama.

Minu nimi on Martin Mäeſelg. Teie nimi loomulikult ka. Need kirjad on — Martin Mäeſelja kirjad Martin Mäeſeljale. Wõiksin omad mõtted teile öelda ka ſuuſõnal. Kuid kirjutades on inimene ettewaatlikum ja ſüstemaatiliſem. Peale ſelle, kirjalikul mõttewahetuſel jääb järele huwitaw dokument, ſõngſõnaline protokoll: meie realiſtline aeg, nagu teada, protokolleerib hea meelega. Kirjalikud dokumendid on täpipealſed ja kohuſtawad. Ei ſaa ſeal ſõna tagaſi wõtta, mõtet wäänata

wõi muul teel asjast kõrwale põigelda. Seda ei luba must walge peal.

Nii siis, kodanik Mäeselg, nende ja alamaljärgnewate ridadega pööran isiklikult teie poole. Meie ühine saatus, meie lahutamata kooselu kätkist peale, meie mõlema tulewik, see annab andeks ja wabandab mu familjäärsuse. Usun, et olete mu sõber. Ideaalseid sõpru, täiuslisi omas elukutses, ei ole wist ühelgi inimesel. Ka inimene ise ei ole kunagi enese sõber täielikult, kuidas ta muidu patustaks enese wastu nii palju. Aga wõrdlemisi seisate, kallis Mäeselg, mulle siiski wäga lähedal, lähemal kui keegi teine. Teile suudan mõndagi tõtt öelda, mis wõõras suu ei teaks ja ei tohiks.

Minu ülesanne neis ridades on teid eneseteadmisele ja -tundmisele äratada. Nagu ma kurwastusega juba ammu tähele pannud, elate teie, kodanik Mäeselg, teile kätte mõõdetud elu mõtlemata, huupi ja plaanita. Teie ei pea raamatuid, ei tee enesele inwentuuri, ei anna enesele aru oma tegewusest. Teil on selle tagajärjel tundmuski tekkinud, nagu ei wastutaks teie selle eest, kes teie olete ja mis teie teete. Wõiksin teid teie elamise suhetes wõrrelda ajalehe tegeliku toimetajaga, kelle ülespidamise eest wastutawad isikud peawad istuma. Kuid elu läheb wähe lahku ajalehe toimetuse kommetest. Elus istub inimene teinekord oma enese teo päralt. Wõtke seda sõbralikku nõuannet arwesse.

Teie haridus ja ettewalmistus elule on liig üleüldine ja sellepärast kahwatu. Teie teate kõik, wõite kõigest kõnelda ja kirjutada, aga tõepoolest ei tea teie midagi tõsiselt ja põhjalikult — isegi seda mitte, mis asi teie olete, mis otstarbel ja milleks teile see homne päew. Olete unustanud oma minewiku, kahtlete oma olewiku ülesannetes, aga tulewiku kohta ei ole teil kawa. See on wäga kurb asi. Teie olemine on unenäolik, juhuslik ja laiali walguw. Seisate huwitawatest kildudest koos, aga need ei anna terwet. Ja ometi olete organism, kõrgem liik imetajaist, olete looduse kroon, modern inimene ja palju niisuguist kiiduwääriliist. Teie aadel kohustab teid, kodanik Mäeselg!

Mu ülesanne teie wastu, seltsimees, on raske ja keeruline. Olen selles teadlik. Kuid olukord mind ei kohuta. Olen kompetentsem inimene teie silmi awama. Mu ülesanne wõib nurja minna. Ja kui ta läheb nurja — läheb ta siiski wähem nurja kui kellelgi teisel minu asemel. See on mu troost.

Teau, liig kohatu ön praegu aeg inimest kutsuda enese juure. On rahutu, erguline, püsimatu aeg. Liig umbusklik ja kade iga algupärase mõtte wastu. Aja tänulikum materia on mass. Massi upub üksik inimene.

Teie, kodanik Mäeselg, olete isik. Küll selgumata ja piirjoonteta isik, kuid siiski see. Olete ühiskonna wäikseim üksus, algrakuke, autonoomne omas seaduspärasuses. Selle indiwiduaalse olemise peale on teil seaduslik õigus. Isegi sotsiaalne ilmapööris lubab seda, wähemalt teoreetiliselt.

Inimkonnal wõiwad, tohiwad ja peawad olema massilised koondused ja massilised liikumised. Need on inimkonna lained, mis tõusewad ja wajuwad, tõstawad ja matawad. Teie, kodanik Mäeselg, ei ole rahwa juht selle sõna demagoogilises mõttes, teie tõusete wõi langete selle tasapinnaga, kuhu olete sattunud, automaatlikult. Sinna ei ole palju parata. Kuid see tõusew ja langew sotsiaalne tasapind ei ole puhas leht. See kangas sisaldab kirja, tähtedeks üksikud isikud. Teie, kodanik Mäeselg, olete üks neist wäikestest wiguritest meie ühiskonna pragisewal klassitahwlil.

Lubage mulle peatada selle juures, mis on teie kui ühiskondlise inimesewiguri erilik sisu.

Asjaolude tõsiseks hindamiseks pean algama wäga kaugelt.

* *
*

Ehk ma enese olemasolu küll selgest silmapilgust lugema olen harjunud, kus teie, kodanik Mäeselg, esimest korda-meie planeedi päewawalgust oma mõttetuisse silmisse korjasite; ehk ma selgest silmapilgust saadik ikka teie paratamata kaasrändaja olnud, ikka teiega ja teis, ei mäleta ma ometi midagi olemise esimesist päewist. See

oli idiootlik olemasolu, tibatillukeste nõuetega, nõdra keha mootorliste, mehaaniliste liigutustega, väliselt kui ka sisemistes elundites. Mis teie too kord olite, võisite päraſt näha ja kontroleerida naabruſe hiljemaks jäänud eksemplaaride juures, mis silma puutunud. Neid väeti keha ja suure häälega inimese-taimi leidub iseäi kahelapſe süsteemi juures igas korralikus, aastaid kestnud abielus.

Minu esimene mälestus teist on seotud ühe ebamääraſe, katkendliſe pildiga, mis kuidagi peatama jäänud mu ajudesse. Olite alles eas, kus riie meest ei riku, kus teie oma kehakatete waliku juures mõõduandew ei olnud ja kus teid siis ka omawoliliſelt ning maskeraadiliſelt moonutati, et mõõral silmal võimataks sai teie suguliſt alluwust kindlaks määrata. Teie nimi oli seekord. Matu, käisite juba kindlalt omail jalgeil ja, nagu mäletan, läksite trepiſt üles. Ajaluu waikib selleſt (ja minu mälu ka), kuſt te seekord tuliſte ja kuhu läksite, ei teata ka teie reisisihti ja ülesandeid (kas see teekond tingitud mõneſt loomulikuſt wajaduſeſt või lihtſalt hulkuri-lõbuſt). Aga faktid on: oli trepp, teie nimi oli Matu ja seda treppi mööda see Matu üles läks...

Ütelge nüüd, kodanik Mäeſelg, kuidas meeldib teile see esimene pilt, mis teadwus teie waraiaſemaiſt eaſt alal hoidnud? Kas ei mõju see t r e p i ſ t ü l e s minek saladuslikult, sümbooliſelt ja paljutähendawalt? Kas ei olnud teie juba siis, kui alles ümber jooksite, põll ees ja särgisaba püksteſt wäljas — kas teie juba siis ei mõjunud edaſipüüdwa nooremehena? Ma ütlen, selleks edaſipüüdwaks nooreksmeheks olete jäänud täna päewani ja see särgisaba, wabandage, ei ole teil ka kunagi pükstes seisnud, ma mõtlen seda muidugi piltlikult.

Wähe hiliſemaſt ajajärguſt mäletan weel mõnda iseloomulikku joont. Teil oli wäike sõbranna, kellega mängisite omi mänge. Teil olid isegi perekondlikud ſtseenid: üks oli „papa" ja teine oli „mamma". On tõeſelt mõtlema panew, miks teie alati olite „mamma", kuna teil isiklikult kõik eeldused olid papaks saada ja

praegugi on, kuigi selleſt tänapäewani ei ole midagi wälja tulnud.

Teie warajaſemaſt lapſepõlweſt on mul üleüldſe wähe andmeid. Kas ei mäleta enam hästi wõi ei olnud ſeal palju iſeloomulikku. Olite natuke raskemeelne poiſs, kuid mitte puupea. Nutſite rohkem kui ühele edaſipüüdwale nooremehele juſt tarwis. Rippuſite ema hõlmas ja kartſite iſa. Olete pärinud iſa palju kiwiſe kui graniidiſt raiutud näojooned, aga ema ärdad ſiniſed ſilmad ja ta tõmpide sõrmedega pehmed ſentimentaalſed käed. Oeldakſe küll, et wastupidiſed ſünnimad kokku. Wõib olla. Aga mis ſaab lasteſt, kui nad päriwad iſalt ja emalt, kes wastupidiſed? Kas ei ſigine ſiis kahe ſelgrooga inimeſed, kas ei ſattu ſiis iſa ja ema wastupidiſed, ükſteiſega ſobimata loomujooned ühe inimeſe ihhu ja hinge? Mis on niiſugune inimene, kes iſeeneſega riius? Mul on paha aimdus, kodanik Mäeſelg, et olete pärinud „käriſenud hinge".

Nüüd jõuame ſelle ſuure pöördeni teie elus, kus teie mureta mängupäewade keskele kui wälk ſelgeſt taewaſt kukkus ſee ſaatuslik „kuke-aabits". Teie auks pean tunnistama: teie ei heitunud, iſeäraliſt waenu te ſelle raamatu wastu ei tunnud. „Kõwa pea" teil ei olnud, ſeda märgati kohe. Wiluſite nende ſuurte ja wäikeſte tähtedega, weeriſite ſilbe ja ſõnu. Ja mõne aja päraſt teadſite ſelle „kuke-aabitſa" alguſeſt lõpuni peaſt. See oli mälu-aimnaſtika. Lugeſite aabitſaſe waadates, aga wõiſite niiſama hästi lugeda ſinna mitte waadates, teades teatawate lugemistükkide paljaſt olemaſolu. Ühtegi muud ſõna ja lauſet te aga „wõõraſt" raamatuſt kokku ei ſaanud. Kurb fiasko. Teie ei olnud lugema õppinud, teile oli ainult meele jäänud loetud ja tuubitud ſiſu, mida kordaſite papagoina. Kuidas te hiljem lugema õppiſite, ei mäleta hästi, aga hiljem õppiſite ſelle lugemiſe. Lugeſite piiblit, „Pühade manna", kalendri ſabu, iſamaa laulikut. Lugeſite läbi kõik koduſed tagawarad. Kord ſattus teie kätte „Wagga Genowewa halle ellokuggo", lugeſite ja nutſite: lugemine ja nutt, mõlemad olid ſelged. Olite tundelik, õrn poiſike, ime

et nii wähe tegite hiljem riime ja et needki riimid, mis tegite, ei kaalu palju.

Koolis olite edukas üle keskmise. Kohe algusest peale. Teis on ikka andi leitud ja suurt tööhimu. Matemaatika oli teie tugew külg. Teie mõtlesite loogiliselt, teie wäited olid järjekindlad. Ajalugu waimustas teid, kirjandust te armastasite. Huwitaw waštolu: luule ja abstraktne wäide leidsid teis ühtewiisi tänulikku pinda. Aga tehnikas olite abitu. Koolis hoidsite eemal käsitööst. Teie joonistused olid wiletsad ja teie käekiri wõimatu. Nii korralik omades mõtetes, ei olnud teie riided ja raamatud kunagi korras. Wäliseks korraks ei olnud teil oskust, aega ega tahtmist. Teil oli hea mälu, aga sealjuures wõisite unustada lõpmata. Ei, kodanik Mäeselg, teie iseloomus oli palju wõimalusi, mis üksteisega waštolus, see on teie saatus. Teie olemus ei kontsentreeru, waid jookseb laiali, kulutab end miimes sihis. See on teie õnnetus.

Miks te koolis hästi õppisite? Kahtlemata oli teil and. Aga te tahtsite ka wälja paista, üle olla. See kihutas tagant. Moodne kaswatusteadus eitab kooli numbrisüsteemi. Kuid teie tarwitasite „head atestaati", teie õppisite numbri pärast, mis teid keskpärasusest pidi kõrgemale tõstma, awalikult ja kõikide nähes. Kuid andest ja hoolsusest hoolimata ei saawutanud te omi ideaale kunagi täielikult, neile ainult wõrdlemisi lähedale jõudes. Teie ei saanud esimest auhinda. Atestaadi poolest olite ikka kas teine wõi kolmas, aga ei kunagi esimene. Teid trumpas keegi üle kas ande wõi hoolsusega. Teie, isand Mäeselg, olete teise wõi kolmanda järgu talent. Selle all te kannatate. Teie paistate silma, teie ei kao keskpäraste hulka, ei ole kunagi kadunud, kuid tipul on olnud ikka teised. Olete otsinud teid, et ala leida, kus wõiksite olla esimene, aga ikka olete teine wõi kolmas.

Selles „eluwõitluses", selles wõitluses mitmel frondil olete arenenud mitmekülgseks, teie olete wäga mitmel alal midagi. Kuid tõsist „asjatundjat" ei ole teist saanud kuski, kuigi teid mõnel alal mõni aeg autori-

teediks on peetud ja teie ise ennast selleks, kahjuks, ka olete pidanud. Kuid ma kinnitan, see on ekšitus. Olete dilettant, mitmekülgne dilettant, kuid siiski dilettant, mitte rohkem.

Teie koolieast, mis teist olenemata põhjustel katkes warakult ja suutis teile anda üleüldise hariduse algteadmisi, — teie koolieast tahan teile meele tuletada mõnda asja. Teil oli kaks piiratud maailma: klassituba ja kodu. Klassis lõikasite neid loorberid, mis te kodus jonnaka püsiwusega ette walmistasite. Elasite ühsildases kostikohas, mille kaudu teil ei wõinud siginedа mingisuguseid seltskondlisi sidemeid. Koolipidud, mis seda puudust oleksid aidanud täita, ei olnud seekord weel moes. Jäi üle — tänaw wõõraste inimestega, kust sammusite läbi wõõrana. Praegusele ajale nii imelik: teil ei olnud ainustki naistutwust, ainust kooliplikat, kes teile oleks naeratanud silma, kelle ees te oleks kergitanud mütsi. Tüdrukud tulid teile tänawal wastu, wõõrad, kauged, ligipääsematud.

Were tõmbus andis end warakult tunda, kuid see oli kõrbe läte, mis kadus liiwasse. Sellel ei olnud tegelikku pinda, ilutsemise eeltingimisi. Maa poisina tundusite linnas „matsina". Teie riided olid kodukoetud ja kohmakalt õmmeldud, teie turi oli wimmas, kool, milles käisite, ei olnud kuulus. Klassis esimeste hulgas, kadedust äratawate „numbritega" warustud, kadusite tänawal ära, alla kriitikat ja konkurentsi. Kui palju teie hell eneseteadwus selle all kannatas, seda teab wäga hästi. Elu wäljaspool kooli ei pannud teid tähele, ta jooksis teist mööda ja üle. Koolis saite head numbrid, aga elu teie ei tunnud, teie põlgasite seda elu kui „õpeainet", milleks teil puudus and, eeltingimused ja kus ei aidanud mingisugune „tuupimine". Kõige wõõram oli teile ala, mis puutub naistega ümberkäimisse. Siin olite walge leht. Naine oli teile sellel suguliisel murrangu ajal kauge ligipääsematu, muinasloolik olewus, mis peitis eneses tuhat saladust. Teie wõisite teda ainult imestada ja jumaldada, selles kauges distantsis, tema kujuga siduda luulet, millel puudus maine side ja pide-

Nii omandas teine sugupool teie silmis eeterlise weetluse, teie kujutiused temast olid peaaegu — botaanilised.

Kogemused hilisemast east on teie waateid naise kohta muidugi põhjalikult muutnud: tüdruku ja mooniõie wahel on ikka wäike wahe. Kuid nooruse idealismi warjud naise suhtes ei ole teie hingest praegugi weel täielikult kadunud. Olles kõrges meheeas, weetlewad teid weel praegugi koolitüdrukud. Neid te kord jumaldasite, nendega on seotud teie puhtamad, luulelisemad mälestused. Weel praegu, kui nõrkuse silmapilgul unistate naisest, kujutlete enesele midagi puhast, süütut ja hella, mõtab naine teie meeltes noore tüdruku kuju, gümnaasiumikleidis, põllega, patsid õlgadel, ja kohates sarnast, mõite talle läheneda naiiwima õrnuse, andumuse ja palwusega. Nii sügawad ja jäljekad on nooruse üleelamised, nii raske on pääseda nende mõrgust.

Teie ei tarwitse oma halli üksluiset igawat noorust siunata ühes suhtes: omis keeldumistis saite luuletajaks armastuses, teie waim produtseeris rohkem, kui kanda suudab meie planeet. Mis sest, et naine ei wasta teie luulekujudele, noile nooruse unistusile. Mis sest, et naine on wäga tõsioluline fakt, et tema on kulukas lõbu: kulukas ihu ja hinge poolest. Tähtis on, et teie teda waadelda ja imetleda mõite distantsist. Meie, mehed, oleme kõige rikkamad, kui waatleme naist kaugelt, unistades temast. Oleme siis lapsed, rumalad, usaldawad ja arglik-uudishimulikud, nagu seda on kõik külalapsed suurte metsade taga.

Nii see on. Kui oleme noored, on silmapiiril suured saladuslikud metsad, mille taga meri, muinasjutt, õnn. Mehena elusse kaasa mõtta osagi neist metsist, sellest merest, muinasjutust, luulest — need on Krõõsused. Teised, kes selle kaotanud, on ärimehed. Hangeldawad ära kõik oma nooruse pühad hiied. Ning tülpimad neist rõõmudest, mis pakub naine, kes kaotanud oma kaunima ehte: mehe luulekuju temast.

Teie, Mäeselg, olete õnneseen.

* *

*

Nüüd tuleb teie elus, kodanik Näeselg, wäga kindlusета ja ebamäärane ajajärk, nagu ta igal inimesel on koolipingilt ellu astudes. See üleminek on waewlew, pettumusrikas ja hall.

Nii sünnis ka teiega. Olite õppinud teadusi ja keeli, olite omandanud wäga rahuloldawa atestaadi, mis tõstnud teie eneseteunde. Ellu astudes märkasite korraga, see waimline bagaas ei anna teile leiba, ei iseseiswust. Oli tarwis õppida ametit. Elu nõudis wilumist, harjumist, praktikat, tehnilist wäeloust. Koolis olite harjunud elama „waimlist elu", olite põlgluſega eemale hoidnud kõigest „tegelikust", milleks teil näis puuduwat anne ja tahtmine. Nüüd nõudis elu just seda, mida teil ei olnud, mille olite jätnud hooletusse. Nägite haawatuna, kuidas mitmed teie kooliwennad, kes halwemad „numbrid" saanud, palju paenduwamad olid elu nouetele sünosustuma, kuna teie abitult ümber waatasite, teadmata kust kinni haarata. Mis oli nüüd kasu, et olite õppinud numbri pärast? Elu nõudis tegu, aga mitte õnnetikult wastatud küsimusi ajalooſt wõi keele reegliteſt.

On selge, teie kalduwus „numbrile", teie eluwõõrus, kõlbmatus julgele teole, teie ühekülgne „waimline" bagaas eeldas teis ametnikku. Astusite kantseleisse, wõisite kui kooliski istuda laua taga ja „kirjalikku tööd" teha. See oli sisuliselt kuiw, igaw ja wäsitaw töö, isegi kuiwem ja igawam kui koolitöö, aga see oli ainus ala, kuhu kõlbasite, mida pidasite eneſe kui „koolitatud inimese" määrilikeks.

Kantselei-töö mehaanilise küljega wiludes — selles see oskus peaasjalikult seisiski — hakkas teil hiljem rohkem aega üle jääma, ja teil tulid meele mõned eriliſed huwid kooliajast. Lugesite raamatuid, silmitsesite ajakirjanduſt, mis teis äratas uudishimu seltskondliſe ja poliitiliſe elu wastu. Kantselei-töö oli mehaaniline, teiwateenistuslik, teie ümber aga kihas mingisugune salapärane ja weetlew seltskondlik elu omade ideede ja püüetega. Püüdsite suubuda ümbruſe kultuuri-woogudesse. Katsusite luuletada, meeldiwate eeskujude jä-

rele — teie luuletusi ei trükitud. Kirjutasite uudisjutu — ajaleht saatis selle tagasi. Kandideerisite lehetoimetusse: teie ei pääsenud sinna, olite tundmata suurus, ajaleht nõudis aga nime.

Kuid usku te endasse ei kaotanud. Käisite tänawal, nina püsti, näpitsad õrrel, kuulsad raamatud kaenlas ja audusite tasumise mõtteid. Küll need inimesed kord imetlewad! Küll teie kord midagi suurematut korda saadate! Küll nad kord, suu ammuli, waatama jääwad, missugune pea oli ühe kantseleikirjutaja tärnimütsi all!

Läksid aastad ja teie töötasite oma „nime“ kallal. Suremata tegu ei sündinud, kuid oma nimele olite osanud kannuseid teenida. Nagu koolis olite õppinud numbri pärast, nii tõtlesite nüüd „kuulsa nime“ poole. Astusite seltsidesse liikmeks, tegelaste puudusel waliti teid eestseisusesse, teie nimi tuli ajalehte. Teist sai nõndanimetatud „agar seltskonnategelane“. Selle kõrwal hakkasite ajalehtedele sõnumeid saatma — seltsielu pakkus rohkesti ainet —, sealjuures ei unustanud te ennast. Teil tekkisid esimesed ajakirjandusliset tutwused ja sidemed, teid nimetati juba siin ja seal lehe talus „meie wäliseks kaastööliseks“. Ja waata — teie wanad, kord trükkimata jäänud luuletusedki hakkasid lehetede weergudel ilmuma, teie abitud wested trükiti parandusteta ja lühendustega ära, teie sulest hakkasid juhtkirjad ilmuma „hariduse tähtsusest“, „karskuse kasust“ ja „meie noortest“.

Ametniku-mütsi, mis haganast leiba andis, kandsite muidugi edasi, sest „awalik tegewus“ oli hinnata ja „wäline kaastöö“ peale „prii lehe“ suurt ei annud. Kuid mis „tasust“ puudus jäi, selle täitis seltskonnategelase au. Teie eneseteadwus kaswas: kui palju kõrgemal ei seisnud teie omast kantseleilikust ümbrusest, kus „kolleegad“ teid isegi „kirjaniku“ nimega narrisid, teie kui ka iseenese juureks lõbuks.

Ornemate tundmuste alal jäite endiseks koolipoisilikuks unistajaks. Tõsi, teil tekkisid juba naistutwused. Käisite pidudel ja õppisite isegi tantsima. Kuid naistega ei leidnud te õiget wahekorda, mõlemapoolseks rahul-

olematuseks. Olite liig tagasihoidlik, liig „ideaalne" noormees, naised aga ihkasid reaalsemat. Seda reaalsemat teie ei märganud pakkuda, mille tagajärjel tüdrukud teist loobusid, läksid teisale üle. Ja siis ei olnud teil kunagi üleliigset rubla. Poesellid oma suurema palga ja „kõrwaliste sissetulekutega" löid teid igas kandis üle. See oli teie esimene pettumus. Naine oli ometi ingel. Kuidas ta nüüd koju saadetud wiiekümnekopikulise teaatripileti üle rohkem wõib rõõmu tunda kui luuletuse üle, millesse süwendud kogu inimese hing? Aga nii need inglid olid. Naiste seltskonnas jäite, kodanik Mäeselg, ikka tagumisele plaanile. Ainuke asi, mis tüdrukute peale mõjus, oli teie „tärniga" müts. Mäletate, kuidas teid õrnemal pool heatahtlikult silmitseti, kui ühele pidule ilmusite, tuliuus läikiwate kullidega „paraadi-worm" esimest korda seljas?

* * *

Teie sidemed ajakirjandusliste ringkondadega said teile, kodanik Mäeselg, wiimaks saatuseks. Teid soowitati ja kutsuti wäikse maakonnalinna tillukese lehe suureks toimetajaks. See oli teie elus suur ja ilus silmapilk. Niisugust „numbrit" ei olnud te weel kunagi saanud!

Mäletan teie sõitu raudteewagunis, tundmata linna, ülesandega, mis pea pani pööritama. Sellele uuele kutsele wastu wiia ei olnud teil silmapilgul muud kaasas kui suur wahutawa nooruse waimustus ja wäike sumadan pesuga. Mütsi eest on „tärn" maha wõetud, kuuel kulliga nööbid. Inimene näeb wälisest haledam wälja. Ei ole ametnik, ei ole kellegi inimene ka. Kuid sisemine paatos ei annud mahti seda wälist rüüstamist kahjatseda. Olite lehetoimetaja, tundsite end kwalifitseeritud rahwajuhina. Ja et teis wälispidi seda ei nähtud, näha ei wõidud, sünnitas teile ainult lõbu ja salajast kahjurõõmu.

Teie elukutse uudsus ja selle aupaiste wõimaldasid teile kogu hingega „suurele ülesandele" asuda. Sis lisaks tuli teine täht is eeldus: teid peeti selles wäikses linnas autoriteediks, sest olite uus inimene, tulnud kaugelt suu-

reſt linnaſt. Ameti-kantſeleiga wõrreldes oli teie wabadus ja eneſemääramiſe õigus wõrdlemata. See wabadus tuli teile kaſuks. Olite ſunnitud iſeſeiswalt talitama. Teiste uſk teisſe tiiwustas teid, teie tõuſite eneſegi ſilmis autoriteetiks. Neil tingimustel wõiſite keelmata ja wabalt areneda, wõiſite ilmutada omapära. Ja tõepooleſt, ſelgus, et wõite algupäraſelt ja huwitawalt kirjutada, teie kirjutuſed, nii palju kui nad kellegi und ei ſeganud ja majandusliſi kaſuſid ei riiwanud, meeldiſid kõigile. Teiſt kaswas, teie nooruſt, waimustuſt ja teie usku eneſesſe ſilmas pidades. See „tõſiſe ajakirjaniku" tüüp, kes eneſe awaldustes awalikku arwamiſt kehastab, kes ainuõige on, otſuſeandja ja asjatundja igal alal, kelle käes on alati wiimane sõna. Et te tillukeſe leheke ſe juures kõik olite: peatoimetaja ja kogu toimetus, ſiis weel talitus ja ekspeditſioon, ainult üksikuid numbrid tänawal müüſid paar poiſikeſt ja üks „lehenaine" kandis ajalehe koju teie oma käega kleebitud aadreſſidel, — ſiis wõis teis täie õigusega tõusta kõikwõimulſuſe tunne ning teie olite eneſe arwates kui mitte maailma, ſiis wähemalt ſelle maakonna-linna keſkpunkt, mille „Teataja" te toimetaſite, talitaſite ja ekspedeeriſite. Wäikſes linnas olite ainuke omaſarnane, ainuke „ajakirjanik" ja „toimetaja", teie kõrwal ei olnud ühtegi konkurenti, ühtegi „teiſt jumalat". Olite eſimeſt korda omas elus eſimene, ſ. o. eſimene wähemalt teie tegewuſe otſekoheſes piirkonnas.

Hiljem elaſite üle mõnegi pettumuſe. Teie leht oli oſaühiſuſe ettewõte, ta elas oſanikkude kapitaaliſt. Iga oſanik tundis eneſe mingiſuguſes proportſioonis lehe peremehe olewat ja wõis sõnakeſe kaaſa rääkida kui tarwis. Olite kohale aſunud rahulikul ajal, kus ühiskonna elu liikus äripäewa roobastes. Kuid pea tekkiſid õõrumiſed ſeltſides, tulid kogukonoliſeed walimiſed päewakorrale, weel hiljem poliitiliſed waſtoluð riiklikus maaſtaabis. Ei olnud enam wõimalik kõigile meelt mööda kirjutada, tuli wõtta parteid. Ja ſiis ſelgus, et autoriteet ei olnud mitte teie, waid härrad lehe oſanikud. Tekkis rippuwus härradeſt leiwaſaadeſt, mis kord-korralt

ikka rohkem end tunda andis. Teie peale hakati mõju awaldama, teie kirjutusi kontrolleerima, teile hakati isegi eeskirju andma, millest oli keelatud kõrvale astuda. Nii laks see tähelpanemata, samm-sammult, kunni ühel päewal teile selgus, et see, mis teie töeks peate ja see mis teie leht kirjutab, mitte enam üks ja seesama ei ole, et teie waba ja kuulus sulg on piiratud mingisuguselt nägemata kuid wäga wõimulisest kohusest tsensuurist. Ja wiimaks pandi potile kaas peale. Ühel õnnetul osanikkude koosolekul, kus teie wäga iseteadwalt ja autoriteetliselt üles astusite ja osanikkudele, oma seisukohta kaitstes, mitte-meeldiwaid asju terawal kujul ütlesite, pillati see saatuslik sõna — „meie teenija“... See pani teid mõtlema. Kui lahkuminew oli tõsine elu teie loealiseeritud tometajast. Maakonnalinnas oli parem, joukam seltskond, see pani raha kokku, ajutas ajalehe, s. o. awas oma huwide ja kasude kaitsmiseks ja propageerimiseks awaliku wa.m.ise kantselei. Ja teid, kodanik Mäeselg, kutsuti selle kantselei teenijaks ametnikuks, asjaajajaks. Tegite nõutud, tellitud töö, peremehe huwide ja soowide kohaselt ning saite oma wäikse, ametnikule kohase kuupalga. Olite pidanud end rahwajuhiks, iseseiswaks waba kutsega tegelaseks, kuid olite tegelikult linna jõuka kihi ajakirjandusline kojamees ja uksehoidja. Et teie „teenija“ olite, alama kihi inimene, selgus teile ka muul alal. Parem seltskond ei käinud, nagu seda nimetatakse, teiega mitte „läbi“. Ja, seltsides, koosolekutel, walimiste-töös, seal lükati teid sinna ja tänna, seal olite „oma mees“, keda waliti seltside juhatustesse, kelle kaela weeretati kõik mujt töö, mis teistele ei olnud sünnis. Aga nii pea kui lõppes see „awalik elu“, see „rahwa asi“, kus algasid eraelu komplitseeritud sidemed ja wahekorrad, — seal jäite iseeneseest mõistetawalt ukse taha. Ja siis tekkis huwitaw situatsioon. Toimetasite paremad seltskonna häälekandjat, wõitlesite tema huwide ja kasude eest, kuid seltskonda, kelle pärast lehes piike murdsite, teie ei kuulunud, selle silmis olite „teenija“, „palgaline“. Teiselt küljelt ei kuulunud teie ka „alama kihi“ hulka, kus teid wastu

ei wõetud „kodanliſe ſihi" päraſt teie lehes, mida kirjutaſite töötawatele kihtidele waenuliſes meeles.

Nii jäite üksi. Kas wõib eneſele midagi traagikoomiliſemat ette kujutada, kui ühe „rahwajuhi" üksijäämiſt, ſeda ſidemeteta palgaliſt wahilſeismiſt awaliku arwamiſe waimliſes kantſeleis...

Nii ei wõinud ſee kaua edaſi kesta.

Teis tärkas palgatööliſe klaſſitunne, mis kõige pimedamas tööliſes primitiiwil kujul olemas, aga kõige wiſam ja pikaldaſem on tärkama kodanliſe ajakirjaniku ajudes.

Mul pole tarwis enam põhjendama hakata, miks teie ſelleſt momendiſt peale nihkuſite pahemale poole. Teie libiſeſite lehe juureſt lehe juure, ja ikka ſelgus teile paari aasta jooksul, et olete ikka weel wõõras kodus, wõõraste inimeste ja wõõraste huwide keskel. Olete juba kirjutanud kõige punaſemates lehtedes kõige punaſemaid mõtteid. Aga rahuldust ei ole ſee teile toonud. Need ei olnud kunagi täielikult teie mõtted ja teie lehed. Midagi jäi puudu, miski ei olnud nii, nagu teie maitſe ja ſüdametunnistus ſeda nõudis. See waſtolu, ſee defekt tegi teid araks, riiſus tööhimu, keelas eneſeawalduſt. Ja ſiis tulite otſuſele, et poliitika ei ole teie ala, et poliitika on midagi, mis teie ſiſemiſele inimeſele haiget teeb. Teie indiwidualiteet ei mahtunud kaſti. Olete kannud nõndanimetatud „erakondliſi waateid" ja partei-diſtſipliini kui orjaahelaid, ſügawas ſüdame põhjas haawatud olles ſunduſe üle, mis teie iſiku maha rullis, ſelle omapära ja arenemiſe paelustas.

Ja olete ſiis löönud käega kõige peale, mis on poliitika, mis ta ſiſaldab ja millele ta kohuſtab.

* * *

Poliitiline paabel, erakondline ſahkerdamine kogu oma jämeda ſüdameta egoismi, kitſarinnaliſuſe, kahekeelſuſe, wariſeerluſe ja telgi aguste intriigidega muutus teile wastikuks, äratas teis kirgliſe arwuſtamiſe tarbe.

Teie ſuleſt hakkaſid ilmuma ühiſeluliſe tagaſeinaga kriitiliſed eſſeed. Need meeldiſid oma terawuſe, iſeſeis-

wuſe, ſapi ja humooriga. Keda nad tabaſid, need kiriſtaſid hambaid ja olid teie waenlaſed ſurmani. Teile tegi ſee nalja, tundſite eneſes kergenduſt, kuid tõſiſt rahu ſee teile ei toonud. Panite tähele, et teie eſſeed inimeſi, keda nad puudutaſid, ainult wihaſtaſid, kuid ei parandanud. Elu läks oma rada, waatamata teie kriitikaſt. Ja ſiis tundſite, teil omal puudus püſiw kriteerium. Ilmawaate aſet täitis asjaoludeſt äritatud ſubjektiiwne meeleolu, teinekord lihtſalt tuju. Teie kriitika oli pettumuſe ja rahulolematuſe eneſepaljastus, tollele ajale nii omane „iriſemine“, poſitiiwſe alujeta. Mis mõte oli niiſuguſel „ilmaparanduſel“? Elu oli ometi tõſine aſi, kuid teie nägite temas teaatrit, weiderdamiſt. Elu teaater ei teeninud tõſiſt kriitiliſt eſſeed, kõlbliſes wihas kerkinud traagiliſt ſhesti, talle jatkus juba pealiskaudſeſt, juhuslikuſt ajalehe följetooniſt.

Teie hakkaſite kirjutama neid juhuslikke, wallatuid ja muretuid följetoone, lepliku andeksandwa humooriga. Tegite narriks elu ja inimeſi, kunni te iſegi ſaite ſelles narride teaatris tunnustatud kojanarriks. Siis pöörſite elule ſelja ja hakkaſite ühel päewal — elukutſeliſeks teaatriarwuſtajaks.

Jumal teab, kuſt te ſelle julguſe wõtſite nii pikema jututa ja igaſuguſe ettewalmiſtuſeta teaatrikunſti asjatundja ja autoriteedina eſineda. Aga te kirjutaſite nii tõſiſe, uskumapanewa näoga, teie ſtiil oli nii käre ja teraw, mõte nii järjekindel ja wastuwaidluſt ſallimata, et teid wiibimata tunnuſtati. Puolikum oli ühe hoobiga teie poolt. Ta ei leppinud alati teie ſeiſukohaga, ta käis hea meelega juſt neid etenduſi waatamas, mida teie üdini maha teinud, aga talle meeldis teie waimukas ironiſeerimine, teie ſofismid, teie ſõnade waba, wallatu mäng. Teaatri järele hakkaſite arwuſtama kirjanduſt, muuſikat, maalikunſti. Leidſite, et teie kõigeſt ſelleſt hästi ja huwitawalt kirjutada wõite, ilma et aſjaſt rohkem teakſite, kui iga waſtutulija tänawal. Pidaſite end mõni aeg ſündinud kunſtiarwuſtajaks jumala armuſt. Ja meil Eeſtis on ſee wõimalik: ei läinud pooltki aaſtat mööda, kui kuuluſite meie paremate ſpetſialiſtide

hulka. Teile pakuti teaatri direktori kohte, teid kutsuti paremate ajakirjade kaastööliseks, teid waliti auhinnade mõistmise kommisjoonidesse ja kirjanduse- ning kunstipäewadel pidasite referaate, jagades atestaate loowale kunstnikuile.

Warustud ja soomustud selle kuulsuse ja tutwusega olite wiimaks siiski aus inimene. Teie hakkasite kunstialasid, milleşt iga päew paremaile ajalehtedele ja soliidsemaile ajakirjadele autoriteetlikelt kirjutasite, wiimaks ka isiklikult tundma õppima, eelteadmisi omandama. Selle tagajärjel hakkasite kriitikas rohkem wõõrakeele sõnu ja eriliśi terminid tarwitama, teil kujunes wälja mingisugune „akadeemiline stiil". Kuid mida teaduslikumaks, raskemaks, asjatundlikumaks ja oskussõnalisemaks teie artiklid muutusid, seda werewaesemaks jäi nende algupära, wärskus ja see humooriśt würtsitud westeline põhiheli, mis küll kunstnikkudele midagi ei ütelnud, kuid publikumi teile oli wõitnud. Wiimane hakkas teie arwustuste puhul haigutama. Selle juures hakkas teil omalgi igaw. On sellel kõigel mõtet? On esteetika üleüldse teadus? Saab arwustus üleüldse erapooletu olla? Esietenduse üle ilmuwad neljas wiies lehes arwustused tunnustatud autoriteetide poolt ja kõik nad käiwad risti üksteise wastu. Mis kasu on kriitikast nüüd teaatril wõi publikumil? On armas komme kunsti arwustada ja kriitikusele rea pealt maksta. Ning tagasi waadates oma arwustusliśe minewiku peale, tulite otsusele: kunsti on seda kergem ja lõbusam arwustada, mida wähem sa kunstist tead. Nii olite esteetikas sama kaugele jõudnud kui poliitikas.

Nüüd on kõigil selge, teist sai kirjanik, loow kunstnik. Selleks olite teoreetiliselt kui ka hingeelulselt küps. Poliitikusena olite awalikus elus onta inimene, tundsite selle elu wäliśt sasaadi ja ta tagatreppide romantikat. Kunstiarwustajana teadsite wäga hästi, kuidas kirjandust tehakse ja mis isamaa ja tema kriitika kunstilt nõuab. Ja siis te luuletasite, kirjutasite nowelle ja draame. Kui kriitikusena ja ühiselu arwustajana olite teoretiseerinud eneśe nimel, siis panite nüüd waidlema oma jutu-

kangelased ning kirjandus sai rikkamaks mitme kirgliſe debaadi pooleſt. Teie raamatutes oli waimukat literatuuri, huwitawate ühiskondliste probleemide analüüſi, aga mis ſeal puuduſid, olid elawad inimeſed. Neid te produtſeerida ei ſuutnud. Kõik oli abſtraktne, kuiw ja ſkeemiline. Jagaſite oma iſiku mitmeſſe oſſa ja awaſite debaadid. Igal pool olite iſe, kõneleſite ja toimetaſite iſe, igas tegelaſes, igas ta liigutuſes ja pooſis. Üks arwuſtus tähendas: teil on mõistus, aga ei ole ſüdant. Muidugi oli ſee wale. Teil oli mõistus, oli ka ſüda, ainult et teil peale eneſe ei olnud midagi pakkuda. Kapitaal, millega opereeriſite, oli wäike: kirjanik, kes ainult ennaſt produtſeerib, kes ühegi kujule ei ſuuda anda autonoomiat, on pea pankrott.

Nüüd olete ka kirjanikuna peltunud. Juba kolm aastat ei ole enam midagi te ſuleſt ilmunud. Teie wiimane nowell on pooleli mitmendat kuud, kolmekümne wiienda lehekülje peal. Tunnete, wäſinud neiſt teekondeſt, elu tühjuſt ja loete Schopenhaueri ja Weiningeri. Teis on iſegi mõte tõusnud — klooſtri minna.

Kuid meie maal ei ole klooſtrid, wälja arwatud mõned waremed.

* *
*

Wiſt märkate iſegi, iſand Mäeſelg, et hakkan jõudma lõpule. Kuid enne kui lõpetan ſelle perekondliku jutuajamiſe, on kiuſatus teile meele tuletada üht wäikeſt kõrwalnähtuſt, mis teid teie aruſaadawas ilmamures ſegab ja tülitab. Lubage mulle apelleerida teie mälu poole, mis mõneski ſuhtes on kannatanud, kuid teatawa oſa oma alalhoidlikku iſeloomu ſiiski ei ole kaotanud. Palun, iſand Mäeſelg, jääge aga iluſasti istuma omal tugitoolil, lugu on üleüldiſelt wõetud nii igapäiwne ja loomulik, et iga ärewus on täiesti üleliigne ja ebakohane.

Selleſt on tagaſi umbes paar nädalat. Te ſeiſite teaatri piletikaſſa ſabas ja ootaſite kannatlikult korda. Saba ſeista on muidugi igam, olgugi et käesolew saba ei olnud tawalik saba igapäewaste elutarwituſte

aſeainete ſaawutamiſeks: ſiin oli kord inimeſeſugu ritta ſaanud kõrgemas waimliſes ſuhtes: õhtul oli teaatris opereti eſietendus ning teie raskemeelne waim, mis raskeid toite ſeedinud, tarwitas ſeda ſalatit.

Teie ees pikas reas ſeiſis kett auſaid kodanikka wäga mitmeſuguſes koores, kaustas ja kehaliſes ning waimliſes ulatuſes. Kõige lähem naaber teie ees oli naine. Inimene, kes alati waimliſt elu elanud, peaſegi Schopenhaueri ja Meiningeri luganud, ei pane naiſi palju tähele, ning teie konſtateeriſite ainult ſeda, et ſee naine, kes teie ees ſeiſis, oli wäike, muſt ja kitſa pihaga. Wõtſite karbi taskuſt ja ſüütaſite paberoſſi põlema. Ruumipuudus, mis mitte ainult ajakiriandueſes tuttaw ei ole, waid eneſe mõneſugustel kriiſidel ka ühiſelulistes wahekordades tunda annab, oli ſeekord nihkunud ka opereti-ſaba keerdu, nii et wõi teile, iſand Mäeſelg, juſt iſäraliſi ettekeiteid teha, kui teie paremkäemukk teie ees ſeiſwat wäikeſt ja musta neidu õlaſt riiwas, mille tagajärjel ſealtpoolne uudishimu ootamata tülitamiſt ſilmapilkſe peapöördega kwiteeris. Kaks ſuurt halli ſilma, tõſiſed ja küſiwad, pillaſid ara, hirmunud pilgu teie akendeſſe, — ja ſiis ſündis midagi. Teie peataſite käe, mis juba paberoſſiga teie huuli kawatſes leida, teil oli korraga tundmus, nagu oleksite midagi õige tähtſat kunagi unuſtanud, ja on teis tärganud tume aimdus, mis nüüd-nüüd ſelgub ja ei ſelgu õmeti...

Kuidas te wiimaks kaſſani jõudſite, kuidas pileti omandaſite, mis raha te andſite ja palju peenikeſt tagaſi ſaite, ſeda te ei mäleta. Teie mäletaſite kuulwat ainult ſelle tüdruku häält, kui ta piletid küſis. Ja ſee hääl, puhas, helkiſewa tembriga alt, oli muuſika, mida te oma kunſtikriitika ajajärgus weel kunagi ei olnud arwuſtanud.

Õhtul oli teaatris palju rahwaſt. Operetiſt kirjutaſid teiſel päewal ajalehed, ſee olnud wäga lõbuſa tekſtiga wiiſirikas „tükk". Aga teie, iſand Mäeſelg, mäletaſite koju minnes ainult wäikeſt juhuſlikult tabatud pilti. Kui te eſimeſel waheajal jalutusruumi ſammuſite, nägite eemal wäikeſt muſtas riides neidu end diiwani ſeljа-

toele toetawat. Ta õhulik sale keha sünnitas tagasihoidliku gratsiööst paene, ta kitsas näoke, mille wärw nii läbipaistwalt kahwatu, oli mõtelik-tõsiselt alla laskunud, kitsad helepunased huuled poolawakil. Teie möödaminnes langes jälle see küsiw, midagi meeletuletaw pilk neist suurtest hallidest silmist teile, mille juures teil tundmus tekkis, kui sunniks nägemata wõim teid peatama, teie sammu, mis nüüdsama alles olnud julge, sihikindel, kammistama. Juba mööda olles mäletasite weel: musta kleidi woltides olite märganud käe: nii wäikse, õrna, kahwatu, nii mureliku ja abitu.

Miks teie, isand Mäeselg, ei püsi enam kodus? Miks tallate nii palju kõnniteid ja alleesid, jooksete läbi kõik pidud, teaatrid, kohwimajad, miks teie silmis see otsiw rahutu pilk? Kallis sõber, isand tahab teid weel kord katsuda, teid proowile wõtta ülesandeks, mida senni unustanud, mis teie sennistes ametites ja askeldustes aja puuduse! wõi muil põhjusil jäänud kõrwale. Et teie eila õhtu korraga Schopenhaueri „Armastuse metafüüsikat" lugema hakkasite, peab ju ka midagi tähendama. Kuid uskuge mind: Weiningeri ja Schopenhaueri aeg teie elus on silmapilgul likwideeritud, oleks ebaõõla, isegi Heine salme ei wõi ma teile walikuta soowitada: seal on liig palju irooniat ja kergemeelsust. Teie asi, isand Mäeselg, on palju tõsisem ja müstilisem.

Kellele seda nüüd warjate: unistate tundmata naisest ja otsite teda. See on wäga tähtis asi, mis teile nüüd sündinud. On juhtunud küll natuke hilja, aga siiski weel mitte nii hilja, et ei saaks sellega toime. Ärge häbenege, et teil juba ligi nelikümned turjal, on küll natuke piinlik niisuguses eas wiimaks ometi täisealiseks saada, aga on olnud teisi mehi, kes hallide juusteni on jäänud saatusest tabamata. Ainult raskem saab see teil olema, kui kümme — kakskümmend aastat tagasi. Näen teie näost juba küsimist: miks?

Wõib olla, olete lugenud wõi kuulnud seda tõsiasja, et naine kes liig kaua pidanud oma ülesandega wiibima, aga kord — kõrges eas, — selleni siiski jõudnud, palju

raskema waewaga sünnitab kui küpses õitseeas. Nii on ka mehega lugu. Tõsi, loodusе püha tahtmine on mehe wabastanud lõikuse waewadest, tema ainult kõnnib ja külwab. Kuid temal raskenewad ülud teises suhtes, waimlise-tegutsemise, agressiiwse poliitika suhetes. Esimene unistus on mehel ikka raske ja kulukas. Kuid saatuslikum on ta neljakümnendal kui kahekümnendal eluaastal. Loodus maksab wiiwitamise eest kätte. Issand Mäeselg, teie olete silmapilgul traagiline isik.

Ei ma mõtle sissuda te unistuste pitsiwahuse, nii palju taktitunnet mul on. Ma wõtan waatluse alla teie elukorra asjaolulise, praktilise külje. Ja taban hüpoteesi üles seada, et ennustada teie tulewikku, õigem teie tulewiku wõimalikka wõimaluši, mitmes wariatsioonis. Mu hüpoteses wõib teile kui ka teadusele wäga tumedaks jääda. Teie pimestunud meelte juures ei oleks see ime. Mis aga teadusesse puutub, seal on mu süda rahul. Sest teadus on igasugu tumedate punktidega sedawõrd harjunud, et üks rohkem wõi wähem teda enam ei eruta.

Oma minewikku tagasi waadates wõite seda küll mitmeti hinnata, kuid üks asjaolu on selge: olete kogu aeg töötanud defitsiidiga. Teie poliitiline rähklemine, teie ühiseluline ja esteetiline kriitika, teie ilukirjandusline toodang: seda ei jalga kord ajaluqu maha. Kuid tõsist rahulolu ei toonud ta teile ega seltskonnale. Ei tahaks öelda, et olete nurjaläinud, üleliigne inimene, seda mitte, kuid õiget nahka ei ole teist ka saanud, wabandage mu awalikkust! Teie äratasite ikka rohkem lootusi, kui neid täita jõudsite: korralikud inimesed ometi ei tee nii! Kui korralik inimene poliitikat teeb, siis teeb ta seda surmani, ja tema leiab ikka uue abinõu ja wõimaluse demagoogiks saada, kui wanad wõtted üles ütlewad: teie aga arwate, et wälkuwaist silmist ja wärisewast rinnatoonist ükši küllalt on. Kui korralik inimene kunstikriitikuseks saab, siis ei paranda teda isegi haud, ja ükski wägi ei suuda teda uskuma panna, et see on kõige kasutum ja mõttetum eneseküsutamine, mis inimene enesele iial wälja mõelnud. Kui korralik

kus alati rohkem, kui wastu wõtta ja ära tarwitada suutsin. Täna ütlesin enesele, sa hakkad maalima ja homme olin maalikunstnik. Mul oli suurepäraline isu, kuid kõige walitumaid toidulaineid on alati rohkem kui inimene seda jõuab ära süüa ning mul oli see õnnetus, et ma enesele alati palju rohkem jõudsin muretseda, kui jõudu maitsmiseks jatkus. Niisama oli jookidega, riietega, lõbudega: mu suurtest ja wäsimata nõuetest hoolimata jäi alati nii palju üle! Ja lõpuks nende tüdrukutega. Ah, ma olin wäsimata õrnustes, minus oli tuld ja kirge, ma ei tunnud waheaegu, nad said mu omaks üksteise järele ja sagedasti mitu korraga ja ühel päewal; täna nägin ma teda ja homme oli ta juba minu... Aga neid oli siiski rohkem kui jaksasin, neid jäi ikka ja alati üle. Waadake, sellepärast olin ma muretu.

Ma jälgisin ta mõtete käiku ja leidsin, et see, mis ta kõneles, selle järgi oli näinud.

Arno Sipelgas jatkas.

— Mõned kuud tagasi hakkasin märkama imelikku asja: mu ihade ja tungide kompleks nõrkes, mu soowid hakkasid kahanema. Ja mitte ainult kahanema, need soowid wõtsid niisuguse imeliku kuju, et nende täitmisega enam mingisugust kiiret ei olnud ja nende rahuldamine, kui selleni jõudsin, mitte enam seda lõbutunnet ei pakkunud, mis ikka siis kaasnähtuseks, kui inimene seda saab, mis tahab. Ja kuna mu rind enam tungidest ei pakitsenud, mis iga hinna eest eesmärgile kipuwad, waid need tungid kui magama olid jäänud wõi uniselt ühe külje pealt teisele küljele pöörlesid, siis ei olnud minus ka enam midagi, mis mind liikuma, rühkima ja püüdma oleks piitsutanud... ma hakkasin iseeneselt rahu saama, iseeneselt igawust ja wälisest ilmast wastumeelsust tundma. Mis jaoks olin ma ise ja milleks olid need teised inimesed? Nu söögiisu kadus, joogid tõid waimustuse ja erksuse asemele peawalu ja rammestuse, endised lõbud olid korraga igawad ja otstarbetud, sest minu jaoks ei olnud seal midagi. Ja siis need naised... ma ütlen teile, ei ole midagi wasti-

inimene kirjandust hakkab tegema, siis ei lõpe ta käsikirjad kunagi, ka siis mitte, kui kirjastajad ta kui surma ees põgenewad. Teil, isand Mäeselg, lõppesid need asjad kõik õigel ajal. See on kiduwuse, ebanormaalsuse tundemärk. Kui inimene ja kui kunstnik olete nõrgalt konstrueeritud, olete subjekt, kelle peale teie isamaa ei wõta patenti.

Teie paremad, kaunimad aastad on mööda, mis teie nüüd olete, seda ei saa enam muuta teie isikus. Kuid heaks teha, kompenseerida: siin awanewad tulewikus mõnesuguseid wäljawaateid. On silmapilgul tõsiseid tundemärke olemas, et mingi kuri wandeselts kusagil kosmose telgitagustel teid neis suhetes ära kasutada püüab. Nimelt on teie peale kohus pandud enese isiku afelnele kutsuda „afetäitjat", kes teie nimel, kuid oma käe peal seda uuesti otsast peale hakkab, mis teil poolikuks ja puudulikuks jäänud. See müstiline heljumine teie weres, see unistus „tundmata naisest", kes teid weetleb seletamatu tõmbega oma noore apra keha kudedesse, see, mu sõber, ei ole asjaoluliselt muud midagi kui looduse isalik kapriis teile wäikest korrektuuri teha esimeses või teises futuurumis. Kujutage enesele ette seda nalja: üks alles olemata metafüüsiline olewus on korraga ette wõtnud maksku mis maksab siia lihalikku maailma sisse murda ja mingisugusel ettenägemata juhusel on selle tulewase inimese walik just teie peale peatama jäänud, kuna ta teiseks ohwriks — neid peab sellel juhtumisel, makswa korra järele, ikka kaks olema — on ära märkinud selle apra pihaga wäikse tüdruku ta suurte hallide hirmunud silmadega.

Ma tean, isand Mäeselg, kui kõrged ja puhtad on teie unistused, kui wähe teile silmapilgul meele tulewad need kahtlased asjad, milleks teid prowotseeritakse. Kuid praktiliselt wõetud ei ole teie luulelend ja müstika ometi midagi muud kui ilupetlik eelmäng ühele wäga naturalistlikule ja banaalselt lawastatud liha hümnile — iseks saamise suhtes, mis küsimuse teie enesele teadmata jaatawalt otsustasite kord teaatri eesruumis operetikasja sabas.

Sõlm seisab praegu nüüd selles, kas see tüdruk, kellest jutt, tahab teiega emaks saada, või on tal hoopis teised väljawaated ja kombinatsioonid? Võib asjasse segada ka lihtne juhus: teie ei kohta seda wõõrast tüdrukut enam kunagi, ja siis peab see inimese-kandidaat, kes nii võimsalt teatawa waliku ja maitse järele end realiseerida püüab, tehnilistel põhjustel ära jääma.

Aga ütleme, teie leiate selle tüdruku ning saate agressiiwseks. Siin tekib jälle mitu wariatsiooni. Kõige tänulikum ja õnnelikum juhus, tüdruk wastab teie tundmusi. Siis teeb wäike inimese-kandidaat, kellest silmapilgul ainult teoreetiliselt võib juttu olla, hea ja asjatundliku malekäigu, kahe wiguriga. Aga kui sellel tüdrukul ei teki teie wastu tundmusi, siis ei ole see wäike spekulant weel kõik kaotanud. On ju elus sagedane nähtus: naine ei armasta, on ükskõikne, tunneb isegi wastumeelsust. Kuid tung ellu kord walitud isa kaudu on tulewases ilmakodanikus nii suur, et mees pimedas metsikus kires murrab kõik takistused ja wastupanekud ja wõtab naise wastu ta tahtmist, kas toore wägiwallaga wõi oma kire potentsiga, naises äratades mõneks pilguks puhkewa ja pea jälle kustuwa poolehoide illusiooni. Lapsele, kes oma ema niimoodi ninapidi wedanud, on sellest „nõrkuse" silmapilgust küllalt: ta tuleb suure kisaga ilma, ja kuidas wanemad pärast omawahel läbi saawad ja sündsad on ühist iket wedama, see juba temasse enam ei puutu.

Nii on lood, isand Mäeselg, meie müstika, romantika ja sümbolismiga armastuses, mille peale siin aegsasti teie tähelpanu — muidugi asjata — juhin. Wõin ainult öelda: õnn kaasa! Teiega on asi selge — olete pääsemata kadunud, ürgwõimud tõukawad teid kerge pilpana. Ainult see wäike abras neitsi omade suurte hirmunud silmadega teeb mulle muret. Kui tema ei taha teie läbi emaks saada ja see teil, ürgwõimudest tõugatud, siiski korda läheb... Mis aitab, kui see sünnib isegi seaduslikus korras, kogu tarwilise tseremoniiga ja pühendatud traditsioonidega: see tüdruk teie kõrwal jääks kurwaks ja murelikuks surmani. Ja kes üllob:

leidub ehk üks teine laps, kes ta enesele emaks walib ja ta juhatab õige isa juure. Siis kõneleb seltskond abielu rikkumisest, seadus ja paragrahwid kõnelewad sellest ja teie, isand Mäeselg, olete täis kõhlist wiha, haawatud mehe kõige õrnemast ergust. Aga on siis wanemad selles süüdi, kui teatawad lapsed ette on wõtnud siia ilma tulla?!

Teie, isand Mäeselg, aimate juba mu loo morgali: laste patud nuheldakse wanemate kätte. Mõnel lapsel on siia ilma tikkudes niisugune rutt, niisugune tuli taga, et ei ole minutitki aega õigeid ja kohaseid wanemaid walida. Inimesed tõugatakse üksteise kaenla, kes üürikese illusiooni järele kui unenäost ärkawad ja ei tunne enam üksteist.

Loodame, et teiega ei ole see nii. Mu palawam soow, isand Mäeselg, on, et teie unistus õige sihi, õige kodu on leidnud. Et see tulewane ilmakodanik, kes alles olemise piiri taga oma tulewaste wanematega spekuleerib, tasakaalus ja terwete erkudega poiss oleks, kes mitte ainult wanemate walimisel õnnelikka akkorde ei leiaks, waid ka poliitikas, kirjanduses wõi kodumaa majanduses kord midagi tüsedat ja ümargust korda saadaks ja sellega teie olemasolu siin ilmas aitaks teises põlweski mõistetawaks teha, mis teie kaaslastele wast õigusega on pidanud tänini tumedaks jääma. Onn kaasa!

Minna Angerbergi ettewõte

Minna Angerbergi tunti pika kuiwetanud ja üksildase neitsina, heast perekonnast, jõukana ja, wiisakalt öelduð, mitte alla kolmekümne wiie.

Ta elas juba kümme aastat pealinna käidawamal tänawal, hästi möbleeritud kahetoalises korteris ja toitis end kapitalistlise korra sotsiaalse kurjusega: kapitaali protsentidest, mis talle päranduse teel osaks saanud.

Wanemad olid surnud, sugulased elasid prowintsis, „kooliõed" siin seal ilma peal laiali: kes mehel, kes rahusadamasse jõudmata, kes wäljamaal wõi lihtsalt kadunud silmapiirilt. Teisi sõbrannaid Minna Angerberg ei pidanud, see oli üks tema iseäraldustest.

Elukutset Minna Angerbergil ei olnud, ametit ta ei pidanud. Waba aja saatis ta mööda igapäewase eluga. Munserdas oma räswaainetesse uppunud flegmaatilise mopsiga, tegi „peenemat näputööd", luges romaane, kirjutas kooliõdedele kirju, haigutas sagedasti ja tundis näpistust pahema rinnakondi all.

Kui elu liig üksluiseks ja wäljakannatamatuks muutus, tellis Minna Angerberg endesele uue kübara wõi kleidi, see mõjus ikka pehmendawalt. Omi kleite ja kübaraid, uusi kui wanu, kandis ta kodus ja tänawal, kirikus ja teaatris, aga tagajärgi sellel ei olnud.

Need kleidid olid kallid ja toredad, kübarad wiimase moe tasapinnal, aga nii kõrge kui nende rekwisiitide iseseisew ja absoluutne wäärtus, Minna Angerbergi seljas ja küljes kaotasid nad suurema osa omast aust ja ilust. Nad katsid ja warjasid naist, kellel midagi ahwatlewat katta ja warjata ei olnud ja kes sellepärast tingimata pidi kõwasti kaetud ja warjatud olema. Minna

Angerberg ei kannatanud alastiolekut ja tal pidi palju meelekindlust ning eneſewalitſemiſt olema, et mitte minestuſse langeda teiste naiste rinnalõigete ja ſeljanäidete päraſt. Ta kahwatas ainult ja nuuſutas kähku taskurätis alati peidusolewat kapslikeſt „tinkpiirituſega".

Minna Angerbergil oli küll, nagu ta ſagedasti omas päewaraamatus pühapäewiti kirjutas, truu ſüda ja õrn hing, kuid need „maapõue waranduſed" olid — ta wanemate ſeaduslikuſt abieluſt hoolimata — nii ebakohaſe ja proportſioonilageda ajaliku keha ſiſſe ſattunud, et Minna Angerbergi materiaalne oſa, ta hinge aſtraalſeiſt wäljaauramiſiſt küſimata, meeſſoo rikutud ja banaalſele maitſele põrmugi ei wastanud, ja need mehed ſiis ka karistuſeks ſelleſt õnneſt ilma jäid, mis naiſe truu ſüda ja õrn hing walituile wõib pakkuda.

Oli ſee nüüd ſuurſuguſuſe tunnusmärk wõi põlwenemiſe kapriis, wõi looduſe unustamine wäſimuſe ſilmapilgul, kuid Minna Angerbergil puuduſid need tawalikud ehteasjad, mida naiſelikkude wormide all tuntakſe ja miſſuguste warustuste puhul mehed nii agarad on lihtſaid kui ka wormilikka ettepanekuid tegema. Wahelmärkus: wormid olid ikkagi olemas, igal asjal on ju worm! — kuid need olid mingiſſuguſes neitſilikus ſüütuſes ja tagaſihoidlikkuſes nurja läinud, mis Minna Angerbergi kujule andis lameda, nurgeliſe, modern-kubiſtliſe ſtiili. Ja nagu iga moodne kunſtiwool ſuure publikumi juures aruſaamiſt ei leia, nii nimetati ſiis ka Minna Angerbergi „taputeiwaks" ja hiljem „wanaks ſahtliks".

Seda weibrat ilmawaadet meeſſoo poolt, mille all Minna Angerberg kannatas, wõiks nimetada kahekümnenda aastaſaja pſühooſiks, kui ei oleks õnnetu Saksa juut Heinrich Heine kirjutanud oma kirjatööde täielikku kogu. Seſt ſee mees laulis juba kahekſateiſtkümnenda aastaſaja algul: „lihaſt meeldida" olewat andeksantaw; aga „sõbrustamine luiega" on ſurmapatt. Milleſt tuleb järeldada, et Minna Angerbergi naiſelik ſaatus ſelle ſuure moraalſe ja eſteetiliſe lagunemiſe õnnetu ohwer on, mis juba paarſada aastat tagaſi Euroopa kultuuris

wälja lööma hakkas ja nüüd katab kogu inimkonna organismi.

Ei tea kui kaugele see meessoo laguneminе ja kõdunemine oleks wõinud minna, kui uus ajawaim ei oleks ühel ajaloolisel päewal Minna Angerbergi ükſele saladusliku sõrmega koputanud. See elu, mida romantikused ja sümbolistid saatuseks hüüawad ja suure „essiga" kirjutawad, oli kirgliſe tormi järele ühe mastita ja purjedeta laewa Minna Angerbergi wagusasse ja magedasse sõiduwette paisanud.

Neitsi Minna truule südamele ja õrnale hingele — see truudus ja õrnus oli kauaseſt surweſt peaaegu dünamiidiks muutunud — awaneſid korraga uued waatepiirid ja ülesanded, mis kohutawad ja muinasjutulised korraga. Ja siis oli korraga selge: Minna Angerberg ei olnud üleliigne inimene, ei „wana sahtel" ega muud niisuguſt. Ei, Minna Angerberg oli just eriliſelt eesõigustatud ühele olewuſele elu andma ja midagi sünnitama, mida need „wormidega" naiſed ainult häwitanud ja ainult häwitada wõiſid.

Minna Angerberg ei saanud iſegi järsku aru, mis temaga oli sündinud ja kuidas kätt külge panna: kas kasutada tekkinud olukorda olewiku egoismis, wõi tulewiku altruismis? Kuid wiimaks jõudis ta siiski otsuſele, et egoiſtlikud tundmuſed sellel juhtumiſel mitte sünnipäraſed ei ole ja et tal kõige õigem on lihtsalt ja sisſejuhatuseta — emaks saada...

Siin ei ole midagi pikanti ega moraali wastaſt. Ei, Minna Angerberg sai emaks nii imelikul ja ootamatal kombel, et kogu see asi näis mingiſuguſe ettewõttena wõi ülesandena, millel tühitöö iſeloom. Ühe sõnaga, asi on nii komplitſeeritud, et seda mingiſuguste eeskõnedega selgitada ei saa, seda peab ise kaasa elama ja tundma. Peab olema kas wanapiiga Minna Angerberg ehk jälle wähemalt noor maalikunſtnik Arno Sipelgas. Ja kes seda ei wõi, see on neid ridu lugedes õnnetu inimene.

Ühe õhtuse postiga sai Minna Angerberg järgmiſeſiſuliſe kirja:

„Wäga austatud preili! Elu on mind raskelt wintsutanud. Olen otsas. Teadus ja kunst ei wõi mind aidata ja noor naine on mulle ainult elawaks ettekeiteks. Mul on inimest tarwis. Teil ei ole elukutset ega ametit, ei inimesena ega naisena, see erapooletus on mu ainus lootus. Ainult Teie wõite mind rawitseda, mind õigele teele juhtida. Ärge kartke, homme kell 4 p. l. leian Teid teie korteris. Lähemalt suusõnal.

Teie parandamata haige
Arno Sipelgas
Maalikunstnik.

P. S. Teie poole olen pööranud mu sõbra Milli Mallikas'e soowitusel, keda Teie kui ausat ja kohtu poolt karistamata kodanikku meie linnas tunnete."

Minu sulg on liig nõder seda ärewust kirjeldama, mis „parandamata haige" maalikunstniku imelik kiri Minna Angerbergi karskes kambrikeses sünnitas: ei olnud ju sellesse kambrikesesse weel kunagi „wõõras härra" sisselaskmist palunud, ja nüüd korraga tuleb ta juba kell 4 p. l. luba küsimata — see maalikunstnik oli tõepoolest raskesti haige! Nii siis ei wõta ma enese peale mitte ülesandeid, mis mu waimuandeid rohkem koormaksid kui nad kestawad, ja ma loobun selle juurepäralise situatsiooni kirjeldusest, mis üksi juba wõiks kirjanikku surematuks ja „klassikuseks" teha. Kuid tasuks selle pettumuse eest püüan omi lugejaid, kelle kannatlikkuse üle ühtlasi piirita imestust tunnen, mu noore sõbra Arno Sipelgaga tutwustada, kes nagu juba selgunud — nii parandamata haige, et ta kuulmata kombel wanapoolsete neitsite abi tarwitab. Ühtlasi juhin lugejate tähelpanu selle peale, et Arno Sipelgas mitte mõni „waba karrikatuur" ei ole wõi kokku kombineeritud „tüüpus", waid tõesti sündinud mees, kelle ristimise- ja rõugepanemise tähe ma tarwilisel korral asjaliku tõendusena wõin ette näidata. Nii palun siis maalikunstnik Arno Sipelgat kui õnnetut inimest ja wäga moderni haiget hirmus tõsiselt wõtta, minust kui nende ridade kirjutajast juba rääkimata. Et te Minna Anger-

bergi tõsiselt olete wõtnud, selle juures ei kahtle te enam isegi, mis mulle suureks kergenduseks saab asjade edaspidise arenemise käsitamisel.

Arno Sipelgaga tutwunesin paari aasta eest ühel pidusöögil, ei mäleta enam kelle auks. Sellest ajast peale on ta ikka mu silmapiiri ulatuses liikunud ning aspeldanud, pakkudes mulle mõnesuguseid inimlikka dokumenta oma rahutu elu ja püsimata loomuga. Meie tutwus algas juhtumisi ja ei paku laiemat huwitust, selle asemel tõmban Arno Sipelgast mõne karakterlise joone.

Arno Sipelgas oli siia ilma oma jõukate wanemate esimese pojana ära eksinud, ja see harukordne sündmus omas sellega weel erilise nüansi, et Arnol hiljem tekki konkurenta järgi ei ilmunudki. Kelle süü pärast, seda ma ei tea. Nii oli ta oma wanemate esimene poeg ja jäi ka wiimseks. Asjaolu, mis Arno lugupidamist enese wastu märksa tõstis ja seda mitte ainult perekonna wahekordades. Arno Sipelgas tundis enese inimese olewat, kellesse kogu Sipelgate perekonna lootus, tulewik ja energia oli koondunud, nagu walgusekiired ühte põletispunkti, — ja kes juba sellepärast ükši kohustatud oli intensiiwimalt elama ja kiiremini liikuma, kui teised noored inimesed, kes karja kaupa — õlgugi teatawas järjekorras ja tarwiliste antraktidega esile tulnud.

Nii etendas wäike Arno juba maast madalast tuttawat „mammapoja" osa ja kuigi ta õige waräkult oma ema surma läbi kaotas, ei wõinud see asjaolu talle kahjuks tulla — seda ainukesem oli ta isale. Arno soowid ja tujud olid niisama head kui käsud ja ta rahuldas enese alati seisuse ning aineliste ressursside kohaselt.

Need oma iseloomu ja kaswatuse õrnad wooruseid kandis Arno omast lahedast sipelga-pesast hiljem ka isefeiswasse elusse üle, millesse astus julgel murekul kõnnakul, wõidurikkalt omi musti käharaid juukseid üle kaunis mädala, kuid lumiwalge otsa heites. Siin mõtlen seda ajajärku Arno Sipelga elus, kus ta õigusteaduse fakulteedi temperamentlise käände ja gratsiöösi sõbrastiga kõrwale heitis, enesele awalikult ja tarwilise respektiga

tunnistades, et kui ta ainukeſe pojana ja pärijana ſiia ilma ſattunud, ſiis ometi mitte ſelleks otstarbeks, et kõbuſewarastele ja walerahategijatele hiilgawaid kaitſekõneſid pidada, nagu ſeda abwokaadi ſoliid elukutſe nõuab. Arno Sipelgas mõtles end igawikule pühendada, millelegi, mis kõrge, ilus ja puhas — mis wõis ſee muud olla kui kunſt.

Arno kawatſes eſimeſes joowastuſes oma kõlawa ja ſüdamliku tenoriga konſerwatooriumi astuda, kuid loobus hiljem ſelleſt õnnetuſt mõtteſt, mis nii ebapraktiliſſi nõudmiſt eſile tõi. Seſt ſagedate joomingute ja nende kaaſas käiwate külmetamiste tagajärjel ei olnud Arno kõlaw ja ſüdamlik tenor kunagi päris kodus, ta muutus teinekord iſegi baritoniks ja baſſiks — nähtus, mis püſiwa muuſikaliſe karjääri küſitawaks ja kõikuwaks tegi. Teiſeſt küljeſt ei wõinud aga Arno oma ſõprade rõõmſaſt ſeltskonnaſt keelduda, ning temale näis, et kunſt, mis ſeda kohuſtaks, mitte tõſine kunſt ei ole: ta ſeab piire, ſelle aſemel, et olla ääretu, eluröõmus ja ei millegi ees kohkuw.

Kohkem tõſiſemalt ja kaaluwamalt waatas Arno Sipelgas kirjaniku elukutſe peale, kuid ſellelgi kunſtialal olid omad warjuküljed ja ebakohaſuſed. Eſiteks tuli ilmſiks, et pea kõik noored inimeſed kirjutaſid ja kirjanikud olid ja et Arno Sipelgal kui ainukeſel pojal mitte ſünnis ei olnud niiſuguſel demokraatliſel alal loorberid püüdma minna. Teiſeſt küljeſt nõudis aga kirjaniku amet püſiwat laua taga istumiſt, mis Arno elawale ja liikuwale loomuſele ſugugi ei wastanud. Arno ei wõinud wiit minutitki rahulikult paigal istuda, aeg, mis liig üürike, et ſuremataks ſaada. Pealegi oli Arno käekiri nii komplitſeeritud ja ſuurſugune, et ta teinekord temaſt iſegi aru ei ſaanud. Nii heitis ta kirjaniku kutſe peale käega ja hakkas — maalima...

Maalikunſt meeldis Arno Sipelgale wäga. Seda kunſti teheſ ei tarwitſenud alati nelja ſeina wahel istuda ega ka ſõprade ſeltſiſt keelduda, inimene oli waba, liikuw ja wäljaspool kitſaid kammitſaid. Seſt maalikunſt on niiſugune õnnelik kunſt, mis iſegi kodus lubab

üheſt ſeinaſt teiſe jookſta ja mis wälispidi on ſeotud looduſe, waba õhu, walguſe ja igaſugu lõbureiſude ja rohelisſe põitudega. Arno Sipelgas ei oleks kellegi kunſtnik, kui ta ei kawatſeks teekonda Itaaliasſe, Hispaaniasſe wõi Wahemere ſaartele, kuid eſialgu lõppeſid niiſuguſed kunſtireiſud harilikult Kuldſarwe trahteris, ſelles lõbuſas ſuwilokaalis, wersta wiis linnaſt eemal mere kaldal, kuhu pealinna kuldne noorus eluröömſate daamidega jumalikka autoſõite armastas teha.

Arno Sipelgas, nende kunſtireiſude lühikeſt ulatuſt ſilmas pidades, trööſtis end ſellega, et rahwuslik kunſt ja iſamaa ſellega wäga rahul on, kui noored kunſtnikud wõõrſile ei weere, kus nad wõõras waimus hukka ja otſa ſaawad, waid kodumaale truuks jääwad. Kuldſarwe ſuwilokaal ei olnud muidugi Wenedig ja Nizza, kuid ühtlaſi pani Arno Sipelgas imeſtuſega tähele, et kodumaa loodus ſugugi nii hall ja wärwita ei olnud, kui teda Kuldſarwe rõdul läbi weini-klaaſi waadeldi.

Mis Arno Sipelga eraeluſſe puutub, ſiis peeti teda pealinna kõige eluröömſamaks ja ettewõtlikumaks noormeheks, ſeda täie õigusega. Temal ei olnud ükſki aed liig kõrge, ükſki weſi liig ſügaw, ükſki taewas liig pilwa, ükſki lõbu liig kallis ja kätteſaamata. Ta puiſtas raha ja nalja käikſeſt ning noorte tüdrukute ſüdameid õi ta kui wõileibu.

Wiimane ei olnud ime. Noor kunſtnik, aineliſelt kindlal jalal, alati wiimaſe moe järele riides, eluröömus, ikka kõige peale walmis, igas olukorras ſündlik — nii lendas ta kui aeroplaaniga pealinna daamide ſüdameiſſe. Ornema loo juures imetleti ta musti käharaid juukſeid, ta lakeeritud läikiwaid ſõſtraſilmi, ta wäikeſt lihawat eredat ſuud, mille ülemine huul ſüſimustade hoolitſetud wurrudega kaetud, tunti aukartuſt Arno musta, laiaweereliſe kaabu, mehiſelt korratu kaelaſideme ja... ijeäranis rahakoti ees, mille lahkuſel daamide waſtu kunagi ei olnud piire.

Mis aga nooreſſe kunſtnikuſſe eneſeſſe puutus, ſiis tuli tema awar eluwaade ja kunſtikäſitluſe lai põhijoon täiel määral awalikuks. Ta oli alles aas, mis ei

reſigneeri, waid eneſeſſe alles kogu ilma, kogu looduſe wõib ja tahab mahutada, ning kewadiſe wooluſena kõike wastutulewat ja juhuslikult jalgu jääwat eneſe alla matab.

Ja ſellepärast: olid need ſiniſilmad wõi ſõſtraſilmad, peened wõi tüſedad, helejuukſeliſed wõi tõmmunahaliſed, hingeliſed wõi kirgliſed: Arno Sipelgas oli kõigile ſeeſama, tal oli igale ühele midagi, mis küll ſeeſama, nii alguſe kui ka lõpu pooleſt, kuid ſiiski erinew ajas ja ruumis ning ikka uus omas illuſioonis.

„Loodus on ikka loodus," ütles Arno Sipelgas terawmõtteliſelt, — „nüanſs ripub walgustuſeſt."

Seda wõis ta kui maalikunſtnik ometi ütelda.

Mõneſugustel põhjustel wiibiſin pealinnaſt pool aastat eemal. Tagaſi jõudes ei tunnud ma Arno Sipelgat enam ära. Säraw täht, mis oma paistega iga ühe tähelpanu tõmbas, oli muutunud mingiſuguſeks eluta ja õudſeks taewakehaks, mis küll weel oma endiſt orbiiti mööda edaſi jooksis ja oma telje ümber wäntas, kuid kõike ſeda ſelle wana rütmuſe kiuste, mille teatawad mehaanika-ſeaduſed tingiwad. Arno Sipelgal eneſel ei olnud ſelle kohta enam ei huwi ega mõtet. Ta riided olid endiſelt moodſad ja hoolikad, ta laia weerega must kaabu traditſiooni-kindel, ta mehine kunſtniku kaelaſide algupäraſelt sõlmes, — ka ainuke poeg ja maalikunſtnik oli ta edaſi, kuid ſee oli kõik wana ſurnud kapitaal, mis protſenta ei kannud. Ta ſätendawad ſõſtraſilmad olid kaotanud oma lakknaha läike, ta rooſad paled olid keeldunud endiſeſt jumeſt, lähenedes ſidronikoore kollaſele ja alumine huul, mis wanasti nii wiſalt kõrgemale püüdis, rippus nüüd lõdwalt ja wäſinult alla kui wanal hobuſel. Wäliſelt elas ta weel kuldſe noorusega kaaſa, tegi kunſtireiſuſid Kuldſarwele, wõttis kirjudeſt roheliſsõitudeſt ja muiſt lõbuſtuſteſt osa ja maksis märku andmata arweid, mis daamide ajawiide ja tujukad ſoowid eſile tõid, kuid ſiſemiſelt ei elanud ta kõigele ſellele enam kaaſa — need olid kohuſtuſed, mida tuli paratamata kanda ja milleſt wõimalikult kiirelt ja pikema jututa püüti lahti ſaada. Warem oma walitud ſeltskonna

juht ja algataja, kellest Arno Sipelgas nüüd kuutõbisena selle seltskonna sabas, elades ja kõike kaasa tehes mitte enam isikliku huvi, waid seltsimehelikkude tundmuste pärast. See oli lihtsalt — kunst wiisakas olla.

Kord õhtu hilja käidawasse kohwimaia sattudes leidsin Arno Sipelga kõrwalise seina-äärse lauakese taga istuwat, wähenõudlik selterspudelike ees! Ta oli põse käenukile toetanud ja näis jügawas mõttes, eneseest ära. Olin juba mitu korda püüdnud temaga intiimimasse jutusse sattuda, kuid ei leidnud kohast juhust. Täna näisid kõik eeltingimised tänulikud. Astusin wiiwitamata lähemale ja panin käe Arno õlale, ta ärkas kui unest. Wäsinud käeliigutuse ja jõuetu naeratusega näitas, ta mulle koha enese wastas.

Omadel psücholoogilistel uurimistel olen ikka ja alati tarwitanud pealetungiwat taktikat, kuigi sellele metoodile nii palju wastuwaidlejaid leidub. Sellepärast ei ole see sugugi ootamata, kui ma ka käesolewal juhtumisel otsekohese küsimusega noore sõbra poole pöörsin ja seletust nõudsin, mis temaga, minu äraolekul, on sündinud.

— Sündinud ei ole midagi, — oli naabri poiklew, enesesse pugew wastus.

— Kuidas ei ole! Endiselt Arno Sipelgast on ju ainult wari järel. Isa surnud?

— Ei.

— Rahalised asjad halwad?

— Ei.

— Teie ei saanud kunstinäitusel auhinda?

Arno Sipelgas waatas mulle põlgtust wäljendawa pilguga otsa.

— Ma ei ole oma töödega kunagi kunstinäitusteni alandunud.

— Mis on siis juhtunud? Õnnetu armastus?

Arno Sipelgas tegi tõrjuwa liigutuse. See liigutus ütles, et niisugune asjaolu ühe Arno Sipelga juures üleüldse ei ole wõimalik. Arno Sipelgas ei leia wastutulekut! Mul hakkas eneselgi oma sündmata küsimise pärast häbi. Kuid midagi pidi ikka olema.

— Olen haige.

— Haige? Tõepoolest, see on silmaga näha. Mis ütleb arst?

— Mitte midagi ta ei ütle.

— Mitte midagi... see on imelik. Aga siis käisite ometi teise arsti juures?

— Teine arst ei tea ka.

— Aga meil ju pealinnas nii palju arste...

— Kõik läbi käinud!

— Ja tagajärjed needsamad?

— Needsamad.

Ma jäin pisut mõtlema. Imelik haigus sellel poisil, kui kogu arstiteadus korraga waikib. Midagi niisugust, mis ükši „ainukestele poegadele" wõib juhtuda.

— Kas teie ei usaldaks mulle oma haiguse tundemärkidešt wäikest pilti anda. Ma ei ole küll arst...

— Ah need arstid!.. Tänage jumalat, et ei ole.

— Soo?

— Waadake, — ütles Arno Sipelgas ja jõi oma selterši-klaasi tühjaks, — ma tahan teile seda jutustada. Kasu sellest ju mulle midagi ei ole, aga et inimene teise inimesega kokku puutudes midagi räägima on kohustatud ja teid just see kõneaine huwitab, siis kõneleme juba minu haigusest, kas pole nii?

Ma noogutasin pead.

— Waadake, teie tundsite mind kogu meie tutwuse aeg elurõõmsa, terwe ja mureta inimesena. Kui ma selle aja peale tagasi mõtlen, siis tean, miks mu elurõõmus ja muretu olin, aga miks ma siis terwe olin ja nüüd haige, see on mulle, kogu arstiteadusele ja kogu inimkonnale tume, põhjustel, millest teile hiljem seletan. Minu elurõõm tuli sellest, et mul kustumata nälg ja jänu oli elu järele, et mu soowidel ja ihadel olsa ja äärt ei olnud, et nad mulle pilgukski rahu ei annud, waid alati liikuma, rühkima ja püüdma panid. See on midagi wõrdlematut, tunda enese rinnas tuhandeid tunge pakitsewat. Minu muretus seisis selles, et mul kunagi kahelda ei olnud, kas mu soowid, ihad ja tungid ka täitmist leiawad. Nad leidsid alati täitmist, sest elu pak-

kus alati rohkem, kui wastu wõtta ja ära tarwitada suutsin. Täna ütlesin enesele, sa hakkad maalima ja homme olin maalikunstnik. Mul oli suurepäraline isu, kuid kõige malitumaid toiduaineid on alati rohkem kui inimene seda jõuab ära süüa ning mul oli see õnnetus, et ma enesele alati palju rohkem jõudsin muretseda, kui jõudu maitsmiseks jatkus. Niisama oli jookidega, riietega, lõbudega: mu suurtest ja wäsimata nõuetest hoolimata jäi alati nii palju üle! Ja lõpuks nende tüdrukutega. Ah, ma olin wäsimata õrnustes, minus oli tuld ja kirge, ma ei tunnud maheaegu, nad said mu omaks üksteise järele ja sagedasti mitu korraga ja ühel päewal; täna nägin ma teda ja homme oli ta juba minu... Aga neid oli siiski rohkem kui jaksasin, neid jäi ikka ja alati üle. Waadake, sellepärast olin ma muretu.

Ma jälgisin ta mõtete käiku ja leidsin, et see, mis ta köneles, selle järgi oli näinud

Arno Sipelgas jatkas.

— Mõned kuud tagasi hakkasin märkama imelikku asja: mu ihade ja tungide kompleks nõrkes, mu soowid hakkasid kahanema. Ja mitte ainult kahanema, need soowid wõtsid niisuguse imeliku kuju, et nende täitmisega enam mingisugust kiiret ei olnud ja nende rahuldamine, kui selleni jõudsin, mitte enam seda lõbutunnet ei pakkunud, mis ikka siis kaasnähtuseks, kui inimene seda saab, mis tahab. Ja kuna mu rind enam tungidest ei pakitsenud, mis iga hinna eest eesmärgile kipuwad, waid need tungid kui magama olid jäänud wõi uniselt ühe külje pealt teisele küljele pöörlesid, siis ei olnud minus ka enam midagi, mis mind liikuma, rühkima ja püüdma oleks piitsutanud... ma hakkasin iseenesest rahu saama, iseenesest igawust ja wälisest ilmast wastumeelsust tundma. Mis jaoks olin ma ise ja milleks olid need teised inimesed? Mu söögiisu kadus, joogid tõid waimustuse ja erksuse asemele peawalu ja rammestuse, endised lõbud olid korraga igawad ja otstarbetud, sest minu jaoks ei olnud seal midagi. Ja siis need naised... ma ütlen teile, ei ole midagi wasti-

kumat ja rumalamat, kui niisugune noor naine, kes su ümber keerleb ja väänleb ning näo teeb, nagu oleks temas ei tea mis varanduseb peidus, mida maewalt kellegile tohib näidata, — ja ma tean ometi wäga selgesti, et seal midagi muud warjul ei ole, kui see, mis kõigil warjul on ja et tal õieti muud mõtetki ei ole, kui omi „salaaid" varanduši" mulle awada. Kuigi ma, endiseşt kombeşt kinni pidades, seltskondlikku elu elan ja sõpradega kõik nende lõbud kaasa teen, kui ma, eneşele teadmata, isegi komplimenta ütlen neile daamidele, kelle ees mu hing wastikuse tundeşt wäriseb, siis peate ka teadma, mis see mulle maksab... see on raskem kui igasugune kehalik töö, ja ma olen kade iga mustatööliše peale, kelle elukutše on wähemalt seotud ülespidamiše teenimisega.

Ma küsisin huwitusega:

— Ja arstid ei tea teie haigusega midagi peale hakata?

Arno Sipelgas naeratas wäsinud irooniaga.

— Arstid... Waadake, ma ei ole warem kunagi haige olnud ja et ma kunagi haige ei olnud, siis ei ole mul kokkupuutumist olnud selle pärdi inimestega, wäliarwatud mõned arstiteaduse üliõpilased, kes milleski teistest ei erinenud, waid niisama palju jõid kui juristid wõi kunstnikud. Selles elutundmatuses pidasin ma iga arsti inimeseks, kes eneşest kujutab midagi ümarguşt, ülewaatlikku ja kokkuwõtlikku... ma ei tea, kas minuşt aru saate... ma mõtlen, arstil peaks inimese kohta, kes ta abi tarwitab, uniwersaalne pilk olema. Aga kui ma siis, haigeks jäädes, aadreş-kalendri wälja wõtsin ja sealt arsti otsima hakkasin, siis leidsin küll naiste-, suguhaigete-, sisemiste haiguste-, kurgu-, kopsu-, kõrwa-, silma-, ergu- ja waimuhaiguste arste, iga spetsialiteedi jaoks mastawa mehe, — aga arsti ei leidnud ma mitte. Kas teie ei leia imeliku olewat, kuhu teaduse ja tehnika erinemine oma spetsialistidega inimkonna wiib: meie aja haige peab ise üles arwama, mis tal wiga, kuidas ta siis teab „sellekohase eriarsti" juure minna!?

— See on tõepoolest natuke täbar seisukord, — aitasin ma haigele maalrile järele, teades, et arstide sünnamine meeldib igale tõsisele haigele, kui ta meel elus on.

— Noh, waadake nüüd! — hüüdis Sipelgas ja ta silmis loitis pilguke natuke sütetuld: ma ei ole ekslnud, et te targem olete kui kõik arstid kokku. Ma soritsin oma aadresskalendrit ja tulin wiimaks otsusele — närwi- ja waimuhaiguste eriarsti juure minna, sest et ma üheski eri-liikmes ja elundis walu ei tunnud ja et waim minu arwates niisugune asi on, mis üle kogu liha wälja walatud. Sellel mehel pidi küll kõige rohkem eelduslt olema mu haiguse õiget põhja ja elukohta tabada.

— Ning muidugi leidis see mees, et teie parandamata waimuhaige olete?

— Ei, ta leidis, et ma esialgu weel parandataw olen.

— Teid see muidugi ei rahuldanud ja siis läksite...

— Siis läksin ma sisemiste haiguste arsti juure, sest seestpoolt see asi algas. Selgus, et mul on kõhu ülanaha wõi millegi muu niisuguse sisemise libeda asja katarr... Käisin ka teiste spetsialistide juures, igaüks leidis midagi oma erialalt ja hakkas mind arstima. Ainult naistehaiguste arst arwas kohmetult, et ma, tema eriteadmisi arwesse wõttes, mingisuguseid talle tuttawaid naiste-haigusi ei põe, kuna ta minu kui mehe kohta mitte kompetent ei olewat oma otsust andma. Teel koju minnes ironiseerisin ma: „Noormees, kes kõik õrnemad sidemed katkestanud, kes naistega enam mingit tegu ei tee, see on ka oma „naistehaiguse“ wälja põdenud. Tark, sügawale nägija mees on see wana doktor.

— Kui kaugele olete nüüd oma arstimisega jõudnud?

Arno Sipelgas kehitas õlgu.

— Niikaugele, et kõik arstid sarwiku juure saatsin. Mulle sai arstiteadus kogu oma esitusega pea koomiliseks ja kuna ma ise selles komöödias peaosa mängisin, siis ei wõinud ma ju kaua eneselt ees narrina olla. Siis tulingi uue idee peale...

— Tõepoolest? Wäga huwitaw!

Arno Sipelgas jätkas.

— Nimelt panin eneſe juures tähele, et mu haiguſe tagajärjel elu igaſuguſe mõtte ja wäärtuſe oli kaotanud ning oli ſilmapilke, kus end tabaſin eneſetapmiſe mõtete pealt.

Ma wangutaſin pead ja lauſuſin:

— Waene poiſs!

— Tänan! Mul ei ole teiste inimeste halatſemiſi tarwis... Nii ſiis, minul hakkaſid tulema need eneſetapmiſe mõtted, kõige huwitawamad eneſetapmiſe mõtted. Ka neid mõtteid pidaſin oma tundmata haiguſe tundemärkideks ja ſiis tuligi mulle ſee mõte, adwokaadi juure minna...

Ma jäin huwituſega kuulatama. Aſi wõttis ootamata pöörde.

— Teie läkſite oma haiguſe üle — adwokaadi käeſt nõu küſima!?

Arno Sipelgas tundis end minu wahelhüüdeſt pahandatud olewat.

— Juſt adwokaadi juure läkſin ma, mis on ſiin imeks panna? Ma olen ju iſe pool aastat juurat õppinud ja wõiſin mäletada, et õigusteadus kriminaalſete asjadega tegemiſt teeb. Kui ma ei eksi, on iſegi niiſuguna teooria olemas, mille järele kurjategija ebanormaalne, ſ. o. haige inimene on: ſee istub tal juba luus ja lihas. Kui minul aga nüüd need eneſetapmiſe mõtted hakkaſid tulema, ſiis ütleſin eneſele: Arno Sipelgas, ſinu haigus on wõtnud kriminaalſe pöörde, arſtid ei wõi ſind enam aidata, ſa pööra adwokaadi poole. Ja ma pööraſin pealinna kõige tuttawama ja parema adwokaadi poole.

— Mis ütles teile ſee pealinna tuttawam ja parem adwokaat?

Arno Sipelga alumine huul kiskus eneſe iroonilиſelt wiltu.

— Tegi kumarduſi, õõrus käſi ja palus wabanduſt! Ta ei ſaawat minu mitte aidata. Minu haigus olewat niiſuguſes ſtaadiumis, et ta, wõib olla, arſtitea-

dusest küll juba üle on kaswanud, kuid weel mitte küps ühele juristile waheleşegamiseks.

Ma waatasin arusaamatuses naabri otsa.

— Ma märkan teie näos küsimismärki, — tähendas Arno Sipelgas. — Ka minu näos peegeldus tol korral see kirjamärk. Kuid asi selgus pea. Kahtlemata olewat eneşetapmine kriminaalne asi, mida ühiskond ja işamaa ei wõi sallida ega kannatada. Kuid mõtete päraşt ei saa kedagi wastutuşele wõtta, selleks olewat meie riigikord, kahjuks, liig demokraatlik. Ühe sõnaga, senni kui ma eneşetapmişt teostanud ei ole, ei saawat ta minu asja mitte oma hoolde wõtta ega minu kaitseks midagi teha.

Ma küsisin süütu näoga:

— Misşuguse ametmehe juure wiis teid teie järgmine käik?

Arno Sipelgas waatas mulle kergendatult otsa.

— Näete nüüd, ka teie tulete otsusele, et ma weel kuhugi pidin minema! Mulle on see mõnigi kord weidrana näinud, aga teie küsimine julgustab mind. Ah, ma olen kõik ametkonnad ja spetsialistid läbi käinud! Õpetajad soowitasid mul paastuda ja paluda ning töötasid mulle patuse andeksandmişt. Notaariused şowitasid testamendi tegemişt. Iga käşitööline leidis midagi, mis minu kannatusi kergendaks, ja alles mõni päew tagasi lugesin lehes järgmişt ärikuulutust: „Kes eneşele meie uue süsteemilised püksihoidjad „Eksport" omandab, saab oma eluröömu jälle tagasi ja elab şada aastat wanaks." Ma kannan juba kolmat päewa „Eksport" püksihoidjaid", kuid täiesti asjata.

— Imelik, tõesti imelik! — tähendasin mina. — Olete kõigist neist wõõrsilkäikudest ming sugusele uuele järelduşele tulnud?

Arno Sipelgas noogutas pead.

— Inimene tuleb ikka uutele järeldustele, isegi kui ta parandamata haige on. Ning minu järeldused on kindlad ning proowitud. Wõiksin isegi öelda, et olen millegini wälja jõudnud, mida wõiks isegi ilmawaateks nimetada. Inimesel on kaks omadust, mis ta wõimatuks teewad. Inimene on esiteks egoist ja teiseks weel kord

egoist. See on ta üleüldisinimlik omadus. Peate selle on inimene õppinud mingisuguse ameti, ta on mülleski spetsialist ja, teate, niisugused „spetsiaalwaimud" on uskumata kitsa silmaringiga ja kokkulitsutud huwide piirkonnaga. Kõnelege ühe kingsepaga ja warsti on teil jutt saabastest. Haritlased ei ole paremad: nad on waimlised kingsepad ja wõiwad ka ainult o m a saabastest kõneleda. Mis on selle tagajärg? Ei ole uniwersaalset waimu, kellegil ei ole sinu jaoks uniwersaalset pilku, iga ametmees näeb ainult ühte osa, ühte keha wõi waimu osa sinust ja sedagi näeb ta ainult oma ameti wõi elukutse egoismi pärast: ta kasutab selle osa kuidagi ja teenib sellega omale ülespidamist.

Arno Sipelgas peatas ja waatas mulle naeratades otsa.

— Wõtame näituseks teid, Milli Mallikas, ärge pange pahaks... Teie kuulate juba ligi tund aega minu pihtimisi. Mis äratab teie uudishimu? Tahate wõi suudate te mind aidata? Esimene ei ole teile tähtis, teine ei seisa teie wõimuses. Kui teie rätsepp oleksite, siis mõtleksite: ehk tellib see mees enne wiimsele teekonnale minekut minu juures ühe smokingi... Meie ei ole sugulased ja teil ei ole päranduse lootusi. Teie olete kirjanik. Ka mina oleks peaaegu kirjanikuks saanud. Ma uskusin, kirjanik on uniwersaalne waim, tema pilk mahutab enesesse kogu kosmose. Kuid see on wale. Ka kirjanik on meie päewil käsitööline omal erialal. Ma olen inimene ja wäga haige. Inimene on wäga tõsine asi ja kui inimene haige on, siis on see pealegi kurb ja nagu näete, isegi lootuseta. Mis wõib aga meie aja kirjanik sinna parata? Suudab ta inimesesse näha, teda mõista, talle abiks olla, ta haigust parandada? Ta ei mõtlegi seda teha. Ka maalikunstnikud ei ole paremad. Hiljuti jutustasin oma lugu ühele meie paremale maalikunstnikule. Ja mis ta ütles? Ta ütles: „Arno Sipelgas, enne kui sa päris ära kärwad, luba et ma sind maalin. Siis oleme mõlemad surematud ja läheme Eesti rahwa muuseumi." Ja teie, Milli Mallikas... mis mõtlete teie praegu? Ma ütlen teile seda. Teie mõtlete: Selleşt Arno

Sipelgast ja tema meidrast haigusest kirjutan oma järjekorralise följetooni. Inimene sureb, aga teie mõtlete oma följetooni peale! Niisuguseid egoistid olete kõik. Ainult ekspluateerite ligemist oma võimiste ja annete kohaselt.

Tükk aega walitses waikus. Arno Sipelgas silitas endasse wajununa ümarguse laua pruuni poleeritud serwa. Andsin talle wähe aega mõtete koondamiseks, siis ütlesin rahulikult, kui ei oleks midagi olnud:

— On teil weel midagi öelda? Midagi neist uutest järeldustest?

Arno Sipelgas tõstis pea ja waatas mulle uurivalt otsa.

— Nii siis, teie kirjutate minust följetooni?

Ma noogutasin pead.

— Teie otsekohesus teeb teile au... Mis ma tahtsin öelda? Ah ja! Ma tähendasin juba meie jutu alguses, et minu endine eluröörn ja muretus täiesti arusaadaw on, aga mu haigus kogu arstiteadusele ja kogu inimkonnale tumedaks on jäänud. Põhjusest olen juba kõnelenud, miks mind ei mõisteta: need põhjused on egoism ja elukutsest piiratud mõistus. Kõike kokku wõttes olen üles seadnud hüpoteesi...

— Hüpoteesi? Wäga huwitaw.

— Ma mõtlen ikka huwitawalt, mu haigus on mu mõtete algupärasust isegi tõstnud. Hüpotees, millest tähendasin, on järgmine. Ühe sõnaga, ma otsin uniwersaalse pilguga inimest. Ainult niisugune inimene suudab mind mõista, mu haiguse kollet üles leida ja mind tarwilisel rawisseda. Mis teie selle kohta arwate?

— Täiesti õige, teil on haruldaselt teraw pilk! Mulle on nüüd selge: inimene, keda teie otsite, ei tohi olla ei arst ega adwokaat, ei kirjanik ega kingsepp, tal ei tohi olla ametit ega elukutset, ta peab loobunud olema kõigest, mis inimese egoismi kitsas erihuwide piirkonnas wäiklaselt liikuma paneb. Nii on teie mõte?

Arno Sipelgas surus mu kätt.

— Teie ei olegi nii ühekülgne, kui teie följetoonide järele wõiks arwata. Just niisugust elukutset waba ja

ülesanneteſt puhaſt inimeſt ma otſin. Ja nüüd — olge lahke ja juhatage mulle niisugune inimene. Kogu kuningriik ühe sotsiaalselt desinfitseeritud inimese eest!

Ma jäin pilguks mõtlema. Arno Sipelga haigus oli mulle ta esimesteſt sõnadeſt selge: elust küllastatud hellitatud inimese ajutine erguwäsimus, kroonilseks muutunud kasiahastus päraſt ülemeelikuid pilgaare. Siin pidi „ainukesele pojale" midagi algupäraſt, kuid siiski otstarbekohaſt wälja mõtlema, midagi, mis ainult följetonistile pähe tuleb... Weel üks pilk ja kogu situatsioon oli walmis.

— Ma annan teile selle inimese.

Arno Sipelgas kumardas järsku ettepoole.

— Inimene, kõnelege! Siis kõnelege ometi!

Ma ei lasknud end omas kirikuisa rahus segada.

— Kannatust, noor inimene! Meie peame asja juure külma ja kaine loogikaga asuma, neist wäidetest wälja minnes, mis teie terawmõttelise hüpoteesi moodustanud. Kõige pealt on selge, et teid ükski ühiskondlise seisukoha ja kodanlise elukutsega inimene aidata ei wõi, sest niisugune inimene on esiteks egoist ja teiseks weel kord egoist. Peale selle on elukutsega inimesed kitsa silmaringiga, neil puudub see universaalne pilk... Ühe sõnaga, teie tarwitate paadialust...

— Paadialust? Aga wabandage...

— Palun mitte segada! Teil on paadialust tarwis, niisugust paadialust, kellele paadi all olemine peaaegu elukutseks ei oleks. On selge, et inimesed, keda harilikult paadialusteks hüütakse, käesolewal juhtumisel ei kõlba. Elukutseline paadialune on esiteks niisama egoist, kui need paadi peal istujad, nende haridus on wäike ehk nad on oma pahedes nurja ja hukka läinud inimesed. Kui ainukesele pojale, on nad, teie seisust silmas pidades, ka liig demokraatlised. Kõike seda silmas pidades jääb üle ainult üks tõug inimesi, kes üheſt küljest sotsiaalseteſt wahekordadeſt wäljas seisawad, kellel elukutset ei ole jatkunud, kuid kes teiseſt küljest wõiwad olla haritud, kõigiti wooruslikud, teinekord isegi süütud... Ärge ärwake, et ma nalja teen... ma kõnelen

kõige tõsisemalt, teie hüpoteesiga täiesti kokkukõlas. Arno Sipelgas (mu hääl muutus madalaks ja pateetiliseks), teie elu ripub üheşt — wanapiigaşt...

Arno Sipelgas waatas mulle şegaşelt, peaaegu kohmetult otşa.

— Ja, üheşt haritud ja auşaşt wanapiigaşt, kellel ei ole elukutşet, şeşt et ta mehele ei ole şaanud, kellel ei ole ta elukutşega şeotud egoismi ja kitşaşt huwide piirkonda ja kellel şiis ka muud teha ei ole, kui elu ja inimeste peale uniwerşaalşe pilguga waadata. Ma uşun, teie ei hakka ometi tõendama, et wanapiiga olla — amet on, mis şpetşiaal-teadmişi nõuab wõi milleks üksĸi naine egoiştlistel põhjustel on jäänud.

Arno Sipelgas wangutas pead.

— Seda küll mitte... aga... ma tahtşin ütelda, et teie idee eşialgu natuke imelik tundub.

Ma ei olnud şelle wäitega põrmugi rahul.

— Eşialgu natuke imelik... Ma küşin teilt: miş-şugune uus idee ei ole eşialgu natuke imelik? Kui maa teaduşemeeste käes omal ajal keraks muutus ja päikeşe ümber jooksma hakkas, kuna ta warem oli lame olnud ja kindlalt ning kõikumata paigal şeişnud, kas teie arwate, et şiis ei leidunud mõni Arno Sipelgas, kes pead wangutas ja ütles: teie idee tundub eşialgu wähe imelikuna! Imelikuna? Lihtşalt pöörane oli şe, hullumajaşärĸi ja tuleriita wäärt! Aga praegu ei pilguta enam ükski hästikaswatatud noormees şilma, kui maakera şeda harjunud lõbuşõitu teeb...

Arno Sipelgas waikis. Siis küşis ta alles umbuşuşt niiske häälega:

— Siis şoowitate minul ühe wana neitşi poole pöörda?

— Ma şoowitan teile şeda päris tõşişelt. Teie eluşt põrutatud ja wintşutatud organişm nõuab şeda.

Arno Sipelgas waikis ja mõtles. Siis päris.

— Ütleme, minu organişm nõuab ühe wanema neitşi abi, nõuandmişt. Kuid şiin on tehnilişed raskuşed. Eşiteks ei ole mul üleüldşe tutwuşi wanemate neitşitega. Teişeks... waadake, kuidas şeda asja organişeerida?

Kui ma arsti wõi advokaadi, kingsepa wõi kelneri poole pööran, siis pööran ma nende inimeste poole nende ameti ja elukutse asjus... see on arusaadaw ja õigustatud ning see sünnib õiglase tasu eest. Aga wanem neitsi... kellel üleüldse ei ole ametit... kes minu soowidest isiklikult sugugi huwitatud ei ole... kus honoraari küsimus nii imelik ja selgusetu... tõepoolest, ma ei oska seda enesele ette kujutada.

— Noor sõber! — ütlesin ma julgustades, — kui teie asja peale lootuseta pilguga waatate, siis ainult sellepärast, et elu olete ühekülgselt tundma õppinud. Ma kinnitan teile: lahkemat wastutulekut kui ühe wanapiiga poolt ei leia mees kusagilt. Teid wõetakse kahel käel ja niisuguse uniwersaalse pilguga wastu, et teie kohe esimesest pilgust kergendust leiate. Teie kardate, et keegi senni ei ole teie haiguse kollet üles leidnud, teist aru saanud. Ühe wanatüdruku silmis ei jää midagi warjule, ta näeb kümme korda rohkem kui tõepoolest olemas. Teie olete kui suurendamiseklaasi all.

— Hea küll! — hüüdis Arno Sipelgas, mu wäidetest ja sügawast rinnatoonist wõidetud: mul ei ole ju walida. Ma pööran wanemate neitsite poole. Kas teie wõiksite mulle juhatada, kust neid saada?

— Saada on neid enam kui tarwis, küsimus seisab ainult walikus... Kui wana teie olete?

— Kakskümmend kolm.

— Hm, siis läheb teil nii umbes neljakümne ümber ära?

— Neljakümne... Kas see sort ei ole siiski juba wähe elatanud?

— See sort on just kohane. Wäiksem aastate wahe wõiks arsti ja patsiendi wahel eelarwamisi ja arusaamatusi tekitada... see ei lähe. Ka on parem, kui see wanem neitsi mitte noorewõitu wälja ei näe, waid et ta tarwiliste kehaliste defektidega warustatud oleks.

— Kehaliste defektidega... Peab ta siis hirmutis olema?..

— Mitte sugugi hirmutis. Ma ei taha teie esteetilisi tundmusi mitte rohkem puhata lasta, kui seda teie

haigus hädaparast nõuab. Iga arstiroht on teatawa piirini mõru ning wastumeelt. Mis teie arwate Minna Angerbergist?

Arno kehitas õlgu.

— Kuulen seda nime esimest korda.

— Seda parem. Olen tuttaw ja wõin soowitada. Kindla käega naine, nii neljakümne ümber. Keskkooli hariduse ga, peaaegu ainuke tütar, jõukas, peale selle pikk, kondine ja ka muidu aukartust ärataw. Peaasi, tal ei ole enam mehele minemise illusioone.

Wõtsin taskuraamatu, kirjutasin, rebisin lehe wälja. Ulatasin Arno Sipelgale.

— Aadress. Kirjutage kohe, nimetage kokkusaamine. On teil weel midagi pärida?

Arno Sipelgal ei olnud midagi pärida. Waikis ja oli sõnakuulelik.

— Nägemiseni!

Andsin käe, mida Arno Sipelgas tänulikult pigistas. Tagasi waatamata sammusin ukselt wälja.

Nii tekkis see kõigile silmatorkaw, pöörane ja piiramata imestust ärataw wahekord, mis lõpmata juttudeks ja sõsistamisteks põhjust andis.

Arno Sipelgas ja Minna Angerberg! See Arno Sipelgas, kes kakskümmend kolm aastat wana, kuulus elupõletaja, pealinna kuldse nooruse särawam täht, jätab korraga maha sõbrad ja lõbud ning pühendab enese neljakümne-aastasele „wanale sahtlile"! Seda maksis näha ja kuulda.

Ja oleks weel olnud mingi „kerge side", mingi arusaamatu kapriis narrida krimpsu kuiwanud naist... Ei, Arno Sipelgas ja Minna Angerberg olid korraga kokku kaswanud kui Siiami kaksikud. Maailm oli ühe lahutamata kuriosiima paariga rikkamaks saanud. Neid nähti koos tänawal ja teaatris, kohwimajas ja — lasteaias. Iseäranis sagedasti wiimases. Puudus ainult, et Minna Angerberg oleks walwanud pingil, sukawardad käes ja Arno Sipelgas oleks, mõru ajades, jooksnud kintspükstes wõi oleks istunud ljiwahunikus ja walanud kooka. Seda siiski ei olnud. „Noorpaar" istus kõrwuti pingil, Minna

luges Anderseni muinasjutte ja Arno kuulas pealt, wagune, tõsine, hästi kaswatatud, ei pannud sõrme suhu ega uuristanud nina. Jõudis aeg, tõusis Minna Angerberg üles, raputas seelikuid, wõttis Sipelga käekõrwale ja wiis ära...

Sõbrad panid uurimiskäike toime ja tegid leiduse: Arno Sipelgas on ära kolinud wanast korterist. On maha jätnud suure toreda kodu ja on pugenud kuhugi „möbleeritud tuppa", üle koridoori, otse wastu Minna Angerbergi ust. See oli wast nali, no see oli alles romaan! Poiss oli nähtawasti mähkmetesse tagasi langenud ja seisis „lapsehoidja" waljundatud walwe all.

Tõepoolest, Arno Sipelgaga oli wõimata kokku saada, teda ei lubatud nähtawasti üksinda wälja. Kodus walwas aga wanapiiga silm ta üle looja minema.a päikesena. Noormees oli kui klaaskupli all, patusest maailmast õhukindlalt isoleeritud.

Kõige imelikum oli see, et Arno Sipelgas sellega leppis: tal ei olnud sugugi kannataja nägu. Tasasena, naeratawana ja süwenenuna kõmpis ta Minna Angerbergi juhtiwa käe kõrwal, näis puhkawat ja kosuwat. Ta palgetesse tõusis jälle puna, ta silmad sõstraneside ja küpseside, ta huuled punetusid ja tõmbusid energilisemalt riimi. See, kuidas Minna Angerberg teda emase lõukoerana iga lähenemise eest kaitses, tegi talle nalja ja lõbu.

Alguses kitkusid sõbrad ärewuses omi karwu, sülitasid wanapiiga peale tuld ja tõrwa. Kuid üksi sõda ei kesta igawesti. Arno oli reast wälja lööbud, ta ununes nagu kõik muugi, mis silmapiirilt kadunud. Ja kui teda teinekord weel mäletati, siis kui kadunud endist inimest.

Kord tõi mulle post kaks kirja, mõlemad samas ümbrikus. Üks kiri oli Minna Angerbergilt. Need read olid emalikult õrnameelsed ja kõneleside alguseks lõpuni „waeseks ärawaewatud poisist", kes kurjast ilmast kuristiku äärele wiidud, kuid „ennastohwerdawal hoolitsusel" õigele teele ja elule on paranemas. Halwad sõbrad ja „hukkaläinud naised" ei pea teda enam kätte saama.

Lõpuks soe käepigistus minule, selle „isaliku nõuande“ eest, mis „waese poisi“ juhatanud „teise ema“ juure.

Arno Sipelgas kirjutas lakooniliselt: „Meeleolu hea. Waikne kui sanatooriumis, kosun tublisti. Tädi on mu wastu hea ja teeb kõik.

Teie tänulik

Arno Sipelgas.“

Mul ei ole enam palju jutustada. Wiibisin paar aastat pealinnast eemal. Oli enesegagi nii palju tegemist, et unustasin Minna Angerbergi ja tema Sipelga.

Kord pealinna sõites ja prowintsi inimesena suurlinna ööelu wastu huwitust tundes, sattusin tuttawasse lokaali, kus mu naabruses wäga ülemeelik ja „pehme“ seltskond laiutas. Selle „kumpanii“ ninamees, kõige meelikum, pehmem ja tõhusam oli — Arno Sipelgas. Daam põlwedel, wahuweini klaas kõrgele tõstetud, laulis ta täiel kaelal:

Olgem rõõmsad rutuga,
Rõõmu aeg lä'eb mööda.
Pea kantaks' nutuga
Mõnda meiest hauda...

Bibliotheca universitatis Dorpatensis

Ta silmas mind, tõstis kulme, tõukas daami põlwedelt sohwale ning tuli, klaas käes, silmad kui siidiga kastetud, mu juure, mükšas klaasiga mu klaasi ja muiskles:

— Sina... wana patuoinas... Ma ütlen... see Minna, oli üks wana sahtel ja jääb wanaks sahtliks. Kas mul seal... sohwal... ei ole magus suutäis... või mitte?

— Mis tädi teeb? — päritsin.

Sipelgas jõllitas silmi kui büsamisõnn.

— Tädi ähähäh! Andsin põlwega... (ta ütles ränga sõna!)... Istub oma mopsiga, nägu roheline kui grünspann... Oli aga eit mul kaelas... sa wiimne sitikas küll!

Hilisel öötunnil lahkusin lokaalist Arno Sipelga tenori-soolo saatel, millesse tublisti juba kähisemat baritoni sekka wajus. Jäi teine istuma sohwale, „magus suutäis“ põlwedel ja silmamunad pungil wäljas.

„Olgem rõõmsad rutuga, rõõmu aeg läheb mööda...“

Läbi pimeda linna sammudes, omalgi kukal soe ja jalad udusulest kerged, mõtlesin: Minna Angerbergi ettewõte on õnnestanud.

Sest Arno Sipelgas oli jälle jalul.

Kohlsedel

Renteiametnik Koppel loiwas, näpits ninal, käed ſirgelt wastu puuſa ſurutud, roots kui joonelaud ſirge, mööda kõwerat Tähe tänawat.

Oli tulikuum juuni, päike kriiskas põuahalliſt taewaſt, tugewa nahkpidega ameſniku-müts kiindus raskelt otſale, kattes kahekümne kolmeaastaſe nooremehe pea, mis guras leiliſt ja oli pulki täis.

Inimeſed tulid tänawatel wastu. Ümarguſe olemiſega hebrealane, kõnnakus ärimehe asjalikkus ja rutt. Kaks üliõpilaſt wärwimütſides, pükstel ſirge akadeemiline joon. Maſſak peſunaine korwiga. Daam walges, lahtiste käistega, kõnnak lai ja kiikuw. Koppel ſeiſatas ja waatas talle järgi, piinaw kihm weres. Mis pidi ta peale hakkama?

Inimeſel on teinekord wiga. Keeruline mehanism, wäike wedru hüppab kõrwale, maſinas hõõrub, logiſeb, ſünniwad ebamuuſikaliſed hääled: inimeſel aeg arſti otſida. Arſt kuulab, klopib, küſitleb, kirjutab tähe. Inimene läheb rohuſedeliga apteeki. Arſt ſegab rohtu, wõtab apteegi hinna, inimene läheb klaaſike taskus tagaſi, tilgutab ſelleſt kodus ſupiluſikaſe, teeb hapu näo ja loodab. Kui rohi ei aita, aitab uſk. Nii ſee haigega, kes kõnnib alles kahe jala otſas ja näib wäliſelt terwe ja ſirge, et wõiks kui kõik.

Renteiametnik Koppelgi täpib Tähe tänawat, kahe kõrge koiwa otſas, pealtnäha kõik kena ja korras. Roots ſirge kui joonelaud, kuub istub, metallnõõbid kiiskawad, kõnnak mõõdetud ja ametlik ja aastad ei wajuta weel turjal. Aga mis te ütlete: inimene tuleb arſtilt, rohuſedel taskus. Muidugi tilgad, ſiis mingiſuguſed pil-

lid ja — suusõnal see sõbralik näpunäide. Ütsugune isalik näpunäide, et oleks ammu aeg, et wiiwitamine mõjub pahasti organismi peale, ongi juba mõjunud. Organism nõuab oma, seda tuleb silmas pidada. Koppel arutab: silmas pidada... ja... silmas pidada... On kerge öelda, silmas pidada... Aga kuidas silmas pidada, selleşt waikis arst, selle kattis ta familiäärse naeratusega. Arsti meeleşt wist midagi päris igapäewlikku ja üleüldiselt tuttawat, milleşt isegi piinlik seletada täiskaswanud inimesele.

Koppel astub apteeki, saab tilgad ja pillid, pöörab tagasi koju. Wõtab sõõgi alla pilli, sõõgi järele need tilgad. On igaw ja lootuseta, puudub usk, et selleşt kasu. Jääb üle see „sõbralik nõuanne." „Teie erkudele on see tarwilik, see rahustab ja lahendab rohkem kui kõik rohud," — heliseb Koppeli kõrwus arsti intiim tähendus. Koppel teab isegi, et see rahustab, et see möte teda närib kuude kauba, ei anna rahu öösl ega päewal. Aga kuidas ja kellega? Ei saanud ta senni hakkama, ei sobinud see senni, kuşt nüüd tuleb see sünnis juhus, kuşt ta wõtab selle julguse ja tegutõime?

Arstil wäga kerge kõnelda: organism tarwitab seda. Muidugi tarwitab, nii rumal Koppel ei ole, et ei tunne oma kire ja ärewuse sihti. Naişt on tarwis, noort naişt, himu ta järele on juba haiglaseks saanud, mürgitanud liha ja were. Koppel ei maga, Koppelil ei ole iţu, Koppelil walutab pea ja kõrwad kumisewad. Aga näine, keda kohtab, äratab patuse mõtte. Teda äritawad isegi maalid kaupluste waateakendel oma alasti kunstiga. Aga piinawa räşiwa mõtte teostamiseni ta ei jõua. Ei saa, ei oska, ei leia juhuşt. Himu weripunane piits löökab ta ihu, kuid naise läheduses waldab tema kabuhirm. Talle näib see aşi ühtlasi rumal, pöörane, isegi wastik. Tal on tundmus, et naise häbistaks ja teotaks sõna kõige tõsişemas mõttes. Ning waadates naise silmi, näeu, keha, kes teadlik oma ihu meetlustes, kuid şiiski tõrjeline ja keelaw, kaob kõik julgus, meeleheide wõtab maad. On silmapilke, kus ta enesele teeks otsa.

Koppel paneb tähele sõpru, ametwendi. Kui muretult, kergelt nad naistest kõnelewad, kui lahedalt ja iseenesest mõistetawalt seal kõik areneb. Kui sõbrad intiimidest juhtumistest kõnelewad, punastab Koppel kõrwuni. Teda kutsutakse kolleegade keskel „neitsiks". Aga Koppel ei punasta mitte süütuse pärast, pea on tal musti mõtteid täis ja liha täis terawat kihma. Koppel punastab omas abituses, tegumõimetuses. See mis teistele on lõbus, kerge mäng, on Koppelile traagiline küsimus. Mingisuguse nõiduse pärast on see, millest teised küllastunud, temale kättesaamata, teostamata. Ta sisemine inimene oleks kui teistit organiseeritud, ta weres kui kihelekšid ihad, mis sattunud wõõrasse, waenulikku elementi.

Koppelil ei jäänud muud üle kui teoretiseerida. Arsti retsepti järele apteegist tilgad ja pillid tuua, see ei ole kunst, see on hästi organiseeritud, ei mingisugust tähistust ega peamurdmist. Astud sisse, näitad rohusedeli ja apteeker peab sulle loowitud rohu andma, kas ta tahab wõi mitte. Aga „sõbraliku nõuandega" ei ole apteegis midagi peale hakata, seal peab eraelus oma käe peal talitama. Missuguune traagi-koomiline olukord: inimesele on ette kiriutatud teist elawat inimest arstirohuna kasutada! Missuguune naine oleks seda kohustatud? Kelle juure läheb ta ja ütleb: armuline preili, siin on arstitäht, mul on teid tarwis natukeseks aiaks, olge nii lahked... Koppel muheleb naerda, nii weider ja pöörane on see. Aga tegelikult on see praegu nii, just temale on ettekiriutatud niisugune „pill", kogu arstiteadus toetab ja õigustab seda...

Muidugi, on lihtne, loomulik, wäga harilik pääsetee. Koppel teab seda ka wäga hästi. Ta on noor mees ja hakkab armastama noort naist. Käidakse teaatris ja kinos, jalutatakse parais, istutakse pinkidel ja wahitakse kuud. Seal sigineb midagi mahedat, sooja ja wärisewat rinnas, see on armastus. Rentejametnik Koppel paneb ühe käe rinnatasku peale, millest punane siidirätt otsaga wälja ulatab, teise käega hoiab peos tüdruku wärisewad tulised sõrmed. „Armastan teid!" — ütleb Koppel ma-

gusal madalal häälel, kuna rootsu mööda soojad sipelgad jookseswad: „Neiu Mardikas, kas tulete mulle naiseks?" Pause. Neiu Mardik wahib häbeliku röömuga, silmad niisked, kõrwale. Ta rind tõuseb ja wajub. Sirelid õitsewad, ööpik lakſutab ja kuu ampel wäriseb kaugel kumeruses. „Oh jumal"... — sosistab neiu Mardikas ja wiskab enese Koppeli kaenla, ta hinge kõrge tärgeldatud krae wahelt wälja pigistada ähwardades. Truudusewanne hauani, esimesed suudlused, mis kui igawik.

Järgmisel päewal kõneleb neiu Mardikas emaga, siis tuleb renteiametnik Koppel lillekimbuga, walged glaseed käes. Pruudi isa kortsutab alguses kulme, aga see läheb pea üle. Noor Koppel on kogu suwi õnnelik peigmees, pulmad tulewad sügise. Koppel magab naisega ühes woodis, kõik on lihtne, loomulik ja mõistetaw. Arsti sõbralik nõuanne on täidetud. Armastus ja abielu — rohusedeli järele.

Koppel tunneb: teoreetiliselt on see kõik wäga ilus, see armastus ja abielu, see naine ja ühine woodi. Aga kuidas ja kellega seda kõike teostada? Armastus ei tule kui wälk selgest taewast, seal peab enne palju pilwi koguma ja müristama. Sina hakkad armastama, aga tema, näed, ei tee sinust wäljagi, naerab ja läheb teisele. Ja siis see kahekümnewiiene kuupalk: millest ja naist toidad, kui ise oled wõlgades? Ei, abielu ja armastusega ei ole esialgu midagi peale hakata. Tuleb aastat neli wiis weel teenida, enne kui kõrgendust ja lahendawaid tingimisi loota. Neli wiis aastat uneta öid, peawalu, puuriwat rahulolematust, seda ei kannata Koppel enam wälja.

On selge: peab midagi ſündima. Aga mis ja kuidas? Kuidas sa läheb wõõra wõi poolwõõra tüdruku juure ja teed selle liigutuse! See on metsik, misſugune tüdruk lubaks seda. Koppelil on raske ette kujutada, et leiduks niisugune tüdruk, kes seda lubaks. Sõbrad jutustawad küll iga päew selleſarnaseid asju, aga Koppel kuulab seda kui muinasjuttu. Kiitlewad niisama ja tahawad teda omade wälja mõeldustega piinata.

Koppelil on ju eneselgi mitu tuttawat neidu, kellega

sagedasti kokku puutub. Nad on, nagu kõik teised tüdrukud, kenad, armsad ja tõrkjad. Jalutades käsiwarre alt kinni wõtta ikka weel wõib, kui wööras silm ei näe, aga tahad kätt piha ümber panna, siis öeldakse: „mis te nüüd hullate", — ja tõrjutakse see „häbemata" käsi pea eemale. Teist korda weel katset teha oleks mõtteta. Seal ta siis on!

Kord, ühel perekondlikul pidul, pani Koppel tähele, et kolleega Anipaju suudles pimedas nurgas Ella Ristikheina. Kolleega Anipaju eemale minnes istus Koppel ise Ella Ristikheina kõrwale ja tegi pika piinliku kõhklemise peale nõrga, äraootawa katse, mille kordamineku sisse ta ise põrmugi ei uskunud. Ja tõepoolest, Ella Ristikhein pööras pea kõrwale, tõusis siis üles ja jookseb heleda naeruga ära. Kuidas sa siis suudled, kui teine pöörab pea kõrwale, see on juba tehnilistel põhjustel wõimata. Ja kui Koppel hiljem tähele pani, et kolleega Anipaju ka Minna Puukinga, Marta Tinni ja Beniita Lilleri suudles, iseäraliste raskuste ja tõrgete wastu põrkamata, ja Koppelil see ka Beniita Lilleriga jälle täiesti oli nurja läinud, arwas Koppel päris kindlasti, et temal wist puudub see „magneet", mis kolleega Anipaju nii kergesti eesmärgile wiib. Sest mis muud wõis see olla? Selle Anipaju wälimuses ei olnud ju midagi weetlewat: kitsas tedretäheline nägu, paljas pealagi ja lai suu kollaste puhastamata hammastega. Wälimus ühe sõnaga eemaletõukaw, Koppeli omaga mitte wõrreldagi, aga tüdrukud jäid ta „magneedi" külge kui kärpsed liimipaberil. Kust pidi Koppel selle „magneedi" wõtma, kui tal seda ei olnud? Wähemalt tundis ta nüüd oma abituse tõsist põhjust, aga tüdrukuid hindas ta halwalt, kes mitte meest ei otsi, waid mingisugust rumalat „magneeti"...

Kõik see oli Koppelil wana tõde, ammu tuntud ja läbi kannatatud. Uuest rewideerimisest ei olnud mingisugust kasu. Tänane käik arsti juure ei muutnud asja, ei pakkunud uut ega lükanud wana ümber. See kõik tõi probleemi ainult terawamalt päewakorda, kuid ei lahendanud teda. Arst soowitas, kuid tema wõimuses ei seisnud anda otsekohest abi.

Kuid selle peale maatamata oli Koppelis arsti nõuandmise tagajärjel tekkinud väike illusioon. Kui seda niisuguselt autoriteetliselt poolt kästakse ja soowitatakse, siis peab see ju ka võimalik olema: kuidas siis arst käsib, mis võimatu! Arst ei või ometi retsepti kirjutada, mida ükski apteek ei lunasta.

Koppel mäletab väga selgesti jutu käiku. „Teil on ometi kallike?" — pärib arst. Koppel punastab. Ei, kallikest tal ei ole. „Hm, ei ole... Hoiaa, ei mõelnud just nii... teate noh, kellega sagedamini kokku puutute, kellega hästi läbi saate?" Ei, Koppelil ei ole silmapilgul ka niisugust tutwust, ta peab seda otsekoheselt tunnistama. „Siis lihtsalt tuttawaid, kellega kokku puutute?" Tuttawaid Koppelil on. Arst naeratab. „Annan teile head nõu. Lööge mõnele lapse- või toatüdrukule külge, seal pole tarwis pikki eeskõnesid... Ehk minge juba, noh, te mõistate mind..." Arst pilgutab silma. Koppelile on see teema piinlik, ta ei saa aru, mis ta siin mõistma peab, aga et ta arsti lootust juba nii mitmel korral petnud, noogutab ta pead, paneb raha lauale ja läheb...

Nii on nüüd renteiametnik Koppelil autoriteetliselt poolt kindel ülesanne peale pandud. Selle ülesande lahendamine ei ole enam ta isiklik eraasi, waid midagi, millest arst ja kogu arstiteadus huwitatud. Oli lubadus antud, oli awalik kohustus peale võetud, mis tuli täita. Wõõras tahtewõim oli seganud end Koppeli mõtetesse, suggereeris teda, tõstis teatawa protsendi ta julgust ja ettewõtte waimu.

Sellest päewast peale omandas Koppeli elu kindla süsteemi. Aeg kella 9—3 lõunal oli kroonu päralt. Koppel istus kroonu hoiukassas wõre taga, rehkendas tabeli järele protsenta, kirjutas hoiuraamatutesse, kandis summasid üle. Peale lõunat tuli hulkumine mööda tänawaid, parke, sagedasti hilja ööni. Laupäewa ja pühapäewa õhtud olid pühendatud pidudele. Koppel otsis oma rohusõbelile lunastust. Aga mida rohkem ta otsis, mida süstemaatilisemalt ta end juhustele jalgu seadis, seda selgemaks sai, et asi lootuseta on. Kusttki ei kukkunud

praetud ani suhu. Tüdruk, kes Koppeli rohutähe oleks lunastanud, ei olnud. Tuhanded naised elasid selles linnas, aga nende hulgas ei olnud ühtegi, kelle peale Koppel oleks võinud peatama jääda ja öelda: see ta on. Nii wooruslik oli see naisteſugu selles linnas, nii sobimata Koppeli rohutähe suhtes...

Kuu aega läks mööda ja tagajärjed olid piinlikult wäikſed. Ella Ristikheina oli ta kord teaatrist koju saatnud, käsiwarrest kinni pidades. Kuid enne kui Koppel midagi wälja mõelda oleks jõudnud, oli tee lõpul, tüdruk pistis käe pihku ja kadus. Minna Puukingaga olid nad kord õhtul istunud pargis ja kuidagi oli asi nii kaugele läinud, et Koppeli käsi usaldas kui kogemata puuoutada tüdruku puusa. Minna Puuking oli nihkunud kohe eemale ja Koppeli tuju oli kogu õhtuks rikutud, istus kui nui ja haigutas demonstratiiwselt. Beniita Lilleri tabas ta koro pimedas eeskojas ja poiss oli nii erutatud, et igasuguse sissejuhatuseta tüdrukut meeletheitlikult suudelda katsus. Koppel oli oma teada küll õige sihi wõtnud, kuid märgitud oli liikuw, Koppeli huuled puudutasid ainult kõrwalesta, siis sai ta hoobi wastu rinnu, et jalgadel kõikus. Nii raske on pühapäewakütil tabada linnu lennust. Koppeli süda langes saapa säärde. Kui juba suudlemine nii keeruline ja raske on, kuidas siis selle juure ja kohutawaga toime saada! Neist naistest ei saanud ka keegi tont aru, mis nad on ja milleks nad endid arwawad olemas olewat... Tuli meele Marta Tinn. Sellel tüdrukul olid niisugused juured hirmunud silmad, et Koppel temaga ainult ilmast julges juttu teha ja iga liigutuse ja tunnuse, et ta mees on, ära peitma pidi.

Nukralt luges kodus Koppel tilke supilusikasse, neelas puuderdatud pille ja wangutas pead. Inimene tahab armastada, ihkab noort naist — ja selle asemel pillid ja tilgad. Et nuta wõi naera!

Wiimaks olid tilgad pudelikesest lõppenud ja pillide karbikesel paistis põhi. Kui Koppel ühel pealelõunal wiimase pilli alla oli neelanud, tõmbas ta palitu selga ja läks arsti juure. Mureliku häbeliku näoga istus ta

arsti ooteruumis, kui inimene, kes tema peale panduð kohustusi ei olnuð täitnuð. Arst wõttis Koppeli hooletu ükskõikſusega wastu. Siis tilgad ja pillid olid lõpul? Wõib kirjutada uued. Pärib Koppelilt, kuidas ſelle „teiſe asjaga" olnuð, kas noormees on proowinuð, kontakti leidnuð? Ei, Koppelil ei ole mingiſuguſt kontakti. Arſt teeb pahaſe näo. Miks noor ſõber ſiis wiiwitab, talle kõneldi ſelleſt ometi minewa kord. Koppel teab wäga hästi, et kõneldi. Aga ta ei ole leidnuð, ei ole ſaanuð hakkama. Arſt patſutab patſiendile õla peale. „Kui muidu ei ſaa, minge maia. Tingimata." Koppel punaſtab. „Ärge olge laps! Te ometi mõistate ukſeſt ſiſſe minna? Noh, muu ſünnib kõik iſeeneſeſt. Istuge ainult woorimehele, küll tema juba teab. Paar niiſuguſt ſõitu nädalas, noormees, ja teie olete jälle inimene."

Koju minnes on Koppelil hing eneſe peale täis: et ta warem ſelle peale ei tulnuð! On ju ſellekohane apteek olemas, kus „ſõbralikka nõuandeid" lunaſtatakſe. Tema aga hulgub mööda uulitſaid, otſib auſate naiſte juureſt abi. Kui targaſti ſiſſe ſeatuð! Inimeſel walutab kõht, ta wõtab baſſami. Inimeſel on armuwalu — ta läheb maia. Miſſugune lihtſus ja ühtlus!

Weel ſamal õhtul istub Koppel woorimehele, nimetab, häbelikult kõrwale waadates, ſõidu ſihi. Woorimees hindab pilguga ſõitja makſuwõimaluſi ja tähendab: ſiin lähedal on üks kaherublane... Koppelil on ükskõik, mitme rublane ſee on. Woorimees laſeb ſõitu. Koppel ei uſu iſegi, mis ta teeb, ſee on kui unenägu. Aga pääsmiſt enam ei ole, kõik minewat, nagu arſt ütles, iſeeneſeſt. Korraga ſilmab Koppel kõnniteel Marta Tinni. Koppel kergitab kübarat, tüdruk noogutab wastu naeratades. Kui ta aimaks, kuhu ſõidab Koppel! Tahtmata tõmbab poiſs palitu krae üles, et nägu warjata. Tal on tundmus, et näos awalikult on näha ta paha teekond.

Pimedal kitſal alewi-tänawal peatab woorimees madala maja ees, mille luugid kinni. Uks raudplaadiga üle löödud, punane latern põleb uniſelt ta kohal, walgustades piida ääres rippuwat ukſekella ſanga. Woori-

mees saab raha ja pöörab hobuse ümber. Tükk aega seisab Koppel põksuwa südamega ukse taga, mis warjab kohutawaid saladusi. Ta käsi hoiab kella sanga, kuid tõmbamiseni ta ei jõua. Siis kuuleb üle uulitsa samme lähenewat. Hirmuga põrkab Koppel tagasi. Ta pistab jooksu, lõõtsutades, kui kuriteo kohalt. Peatab, jõudes wälja käidawale, tuttawale tänawale. Hingab kergemalt, koorem on kui õlgadelt wajunud. Trööstib end. Mitte täna, waid homme, peab selle mõttega enne harjuma, kokku clama, ei või ometi jala pealt, isegi enesele aru andmata. Ühest piinlikust olukorrast on ta üle. Ta teab nüüd „apteegi" aadressi, ei tarwitse enam woorimehe ees häbeneda, homme õhtu tuleb ta ükši ja jala. Hiilib kui waim majale lähedale, waritseb pilgu, kus keegi ei näe ja tõmbab kella. Olgu siis päraſt kuidas on, selle kohta puudub tal ettekujutus.

On esimene öö, kus renteiametnik Koppel magab hästi. Tal on nüüd kindel eesmärk ja ei ühtegi takistust ega peamurdmist. Kõik läheb nüüd loomulikult, paratamata ning ühiskondliste traditsioonide järele.

Järgmisel õhtul kõlistab Koppel tuttawa maja ukse ees. Uks awatakse kolinal, hinged kägisewad hirmsal wiisil. Uks keeratakse Koppeli järele jälle lukku. Astub ruumi, kus soe raske õhk läägete lõhnadega ta wastu wõtab. Mis järgneb, on kui unenägu, rohkem kohutaw kui weetlew. Poole tunni päraſt lahkub Koppel majaſt, wäsinud ja pettunud, ainus mõte peas, kiiresti koju jõuda ja magada...

Nädal hiljem istub renteiametnik Koppel arsti ooteruumis. Ta on rõhutud ja nukker. Arst wõtab ta naeratades wastu, nägu on jäänud juba meele. Kuid mõne sõna järele wenib arsti nägu pikaks.

— Siis selle olete omale kaasa toonud...

Koppel waikib, pea norus. Arst, kes asjaoludega tutwunenud, tõstab häält.

— Tänage õnne, et olete selle saanud kergel kujul. Et teie ka nii ettewaatamata wõisite talitada. Igatahes seame teid jälle korda, noor inimene.

Arst hakkab uut rohusedelit kirjutama.

Bibliotheca universitatis Dorpatensis

Sisu:

	Lk.
Warras	5
Näitleja	21
Onnis puhkepink	35
Rawitsemisel	45
Eelmäng	55
Jäljed	61
Pooltoonid	73
Kangekaelne woorus	83
Metsik kutse	93
Mõrtsukatöö wagunis	101
Kirjad eneſele	107
Minna Angerberi ettewõte	133
Kohtusedel	159

Kirjastus A. G. „Waraku"

1920. aasta kewade uudised:

E. Enno, Walge öö.
Uus kogu luuletusi 1916/1918. Hind 16 marka.

E. Enno, Kadunud kodu.
Uus luuletustekogu.

Anna Haava, Meie päewist.
Uus luuletustekogu.

A. Kitzberg, Laurits.
Näidend kolmes waatuses. Hind 10 marka.

A. Kitzberg, Tuukle pöörises.
Draama wiies waatuses. Teine trükk.

A. Kitzberg, Libahunt.
Draama wiies waatuses. Teine trükk.

Jaan Kärner, Kõigest tugewam.
Nowell.

Bernhard Linde, „Noor-Eesti" kümme aastat.
Hind 9 ja 10 marka.

Milli Mallikas, Kirju rida.
Nowellid.

Helmi Neggo, Johann Reinhold Patkul.

Elulugu.

Gustaw Suits, Ohwrisuits.

Kogu armastuslaule. Ilmwäljaanne.

Charles van Lehrberghe, Paan.

Lustmäng kolmes waatuses. Prantsuse keelest tõlkinud Johannes Semper.

A. Schnitzler, Suremine.

Nowell. Saksa keelest tõlkinud Bernhard Linde.